Theodor Codreanu

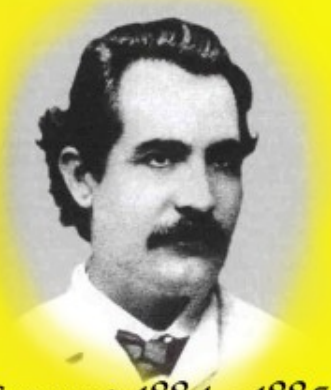

Eminescu în 1884 - 1885

Eminescu - Drama sacrificarii

THEODOR CODREANU

Eminescu - Drama sacrificării

CUPRINS

Avertisment 3
1. Preliminarii. Falsul cult Eminescu 5
2. Vidul spiritual 3
3. Moarte intelectuală sau tăcere asumată? 24
4. Miza morţii civile 32
5. Ce spune corespondenţa. „Martor al adevărului” 36
6. Războiul diagnozelor 48
7. Fricţiuni şi injecţii cu mercur 66
8. Boghean versus Iszac 90
9. Dincolo de argumentul medical 103
10. Metoda dublului referenţial 113
11. Incomodul ghem al politicii 117
12. Antecedente 142
13. De ce a înnebunit Eminescu? 160
14. Alte preludii la ziua cea neagră 170
15. 23 iunie 1883. Implicarea lui Slavici 183
16. „internarea”: vizite şi reacţii 201
17. 28 iunie 1883 210
18. De la idiosincrasiile Catincăi Slavici la ilegalitatea „internării” 220
19. Suferinţa lui Maiorescu 229
20. Ironia lui Caragiale 255
21. Agonia ultimă 263
22. Mântuirea 282
23. Debutul „galaxiei Grama” 287

AVERTISMENT

P

rezentul text este o versiune substanţial ameliorată şi adăugită a primei părţi din „Dubla sacrificare a lui Eminescu” (1997, 1999). Imboldul de a scrie această serie în nu mai puţin de trei variante, devenită, între timp, un fel best-seller, o datorez inimosului editor şi scriitor Mihail I.

Vlad, directorul Editurii Macarie din Târgovişte, care, întâmplător, mi-a pus la dispoziţie cartea lui Ovidiu Vuia despre Eminescu, apărută în Elveţia, în 1989. Tot pe atunci, tocmai se tipărise şi lucrarea lui N. Georgescu, „A doua viaţă a lui Eminescu” (1994. La Macarie, a şi ieşit de sub teascuri întâia ediţie, care s-a bucurat de un succes neaşteptat, trezind numeroase controverse. Graţie lui Mihai Adauge, ea a intrat şi pe piaţa din Basarabia, cu largi ecouri. O altă ediţie s-a imprimat la Editura Serafimus din Braşov.

Azi, există un curent tot mai puternic în favoarea revizuirii imaginii biografiei eminesciene dintre 1883 - 1889, imagine care, cu siguranţă, în pofida protestelor şi rezistenţelor, se va impune, în cele din urmă, şi-n universităţi sau în manualele şcolare. S-au raliat curentului de opinie de care vorbeam fie noi cercetători (Ion Filipciuc, Călin L. Cernăianu, Vitalie Pastuh- Culboteanu - Chişinău, D. Iordache - Cernăuţi ş. a.), fie eminescologi de mare prestigiu, precum Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Dimitrie Vatamaniuc, George Munteanu, Mihai Cimpoi.

Cum, între timp, s-au acumulat noi date, iar revalorificarea critică a izvoarelor mai vechi oferă surprize adesea spectaculoase, s-a ivit necesitatea conceperii unei cărţi autonome, fără partea a doua din ediţiile anterioare, nu numai din raţiuni de spaţiu editorial. Cercetarea de faţă se concentrează nu doar asupra faptului biografic, dar, îndeobşte, vizează sensul ontologic al jertfei şi jertfirii lui Eminescu, având ca finalitate emanciparea spiritualităţii culturale şi politice a neamului românesc. Această nouă miză îşi găseşte roadele datorită grupului editorial de la revista Scara din Bucureşti.

Am pariat pe o strânsă argueţie, bazată pe documente şi pe rezultatele altor cercetători mai noi. Cartea se vrea o sinteză cvasidefinitivă asupra destinului eminescian marcat de geniul publicistului care implică existenţa de model

exemplar, fără de care cultura şi civilizaţia unui popor s-ar nărui. După atâtea decenii de comunism şi după prăbuşirea morală şi economică de după 1989, Eminescu rămâne steaua călăuzitoare în regăsirea drumului salvator. Acesta este sensul jertfei şi al jertfirii lui, de care poetul a fost conştient până la intoxicarea finală cu mercur, care i-a pricinuit nu numai o infernală suferinţă psihică şi morală, dar şi moartea fizică. Pentru a se ajunge la adevăr, a fost nevoie, însă, de un veritabil „cutremur” în eminescologie, aflat acum în plină derulare. Rezultatele finale se vor desluşi când lava vulcanului în fierbere va începe să se răcească şi-şi va contura noile forme de relief.

Autorul

Motto: „Mai deunezi îmi spunea că el este «ein aufgegebener Mensch» („un om sacrificat”, n. n., Th. C.), şi în adevăr acesta e sentimentul ce pare că-l are despre sine”. (Scrisoarea lui Petre Th. Missir către Titu Maiorescu, Iaşi, 13 mai 1884)

u, acestea ni N. Georgescu, mional. Să nu uităm că nici preconizata „catedră Eminescu” nu sa realizat. Şi încă se mai

---

u Cf. Ion Roşu, Legendă şi adevăr în biografia lui M. Eminescu, I. Originile, Edit. Cartea Românească, Bucureşti, 1989.

i N. Georgescu, Între timp, după 1997, când am publicat prima ediţie la Dubla sacrificare a lui Eminescu, Edit. Macarie, Târgovişte, au mai apărut studii semnate de Ion Filipciuc, D. Vatamaniuc, Călin L. Cernăianu ş. a.

ional. Cf. N. Georgescu, A doua viaţă a lui Eminescu, Edit. Europa Nova, Bucureşti, 1994, p. 41.

a realizat. La cincizeci de ani de la moartea poetului, Pompiliu Constantinescu scria cunoscutul articol O catedră Eminescu, în care pleda pentru instituţionalizarea cercetărilor eminesciene, argumentând: „Poet, critic al culturii, ziarist şi polemist, doctrinar al naţionalismului, critic literar şi dramatic, culegător de folclor, preocupat de filologie, de pedagogie, de metafizica, de politica şi de câte altele, Eminescu este un geniu complet şi complex, iar opera lui are atingeri cu atâtea domenii ale spiritului”. (Cf. Pompiliu Constantinescu, O catedră Eminescu, Edit. Junimea, Iaşi, 1987, col. „Eminesciana”, p. 153).

vorbeşte de un cult Eminescu, devenit cal de bătaie al modei „demitizante” de după 1989. El există ca atmosferă, dar niciodată n”

Aşa se explică de ce în 1992 cunoscutul eminescolog parafraza celebrul Zuruk zu Kant! prin Înapoi la Eminescu![1] Dar, repet, cultul pentru Eminescu, dacă există, el e privilegiul unui cerc de iniţiaţi, fără influenţă asupra istoriei concrete a românilor. Acest cult, bazat pe o profundă cunoaştere a operei eminesciene, nu poate fi confundat cu diverse festivisme de ocazie, când se pronunţă fraze sforăitoare („Nu slăvindu[t lui Eminescu.]

Conchizând, se poate vorbi în România modernă de un pseudo”

2. VIDUL SPIRITUAL

D

e aceea, cu mâhnire o spun, 28 iunie 1883 este o cheie hermeneutică pentru istoria românească modernă şi ea marchează înlăturarea lui Eminescu de la făurirea destinului românesc. De atunci, orice mişcare politică ce şi[iva lui Eminescu.] Când Panait Istrati se va trezi din drogarea ideologică şi se va întoarce la matca naţionalismului eminescian, el însuşi va fi condamnat la moarte civilă.[2]

Nu ştiu dacă N. Georgescu şi[se mai nimic despre ea.] Evident,

---

” George Munteanu, Eminescu şi antinomiile posterităţii, Edit. Albatros, Bucureşti, l998, p. 239. Vezi şi Paul Everac, Cultul personalităţii lui Eminescu, „Adevărul literar şi artistic, 26 mai 1998, p. 14.

1 Ibidem, p. 281.

t lui Eminescu. Nicolae Dabija, Secolul lui Caragiale, în „Literatură şi artă” Chişinău, nr. 3 (2787), 21 ianuarie 1999, p. 1.

” Perpessicius, Eminesciana, Edit. Junimea, Iaşi, l983, p. 443.

iva lui Eminescu. Panait Istrati, Între neam şi umanitate, în „Adevărul literar şi artistic”, 21 septembrie l924.

2 Cf. Mihai Ungheanu, Panait Istrati şi kominternul, Edit. Porto- Franco, Galaţi, 1994, pp. 49-53.

se mai nimic despre ea. Ovidiu Vuia, Mihai Eminescu. 1889-1989, Edit. Coresi, Viganello, Elveţia, 1989. Între timp, cartea a apărut la o

lucrarea i[a revizuit unele concluzii.] Era o supărare la mijloc pe care am înţeles[ntre care George Munteanu] şi Z. Ornea. Pricina reacţiei critice era diferită la cei doi autori. Adevărul e că Ovidiu Vuia se arăta un temperamental care se mişcă bine în domeniul său, dar care devine irelevant când se erijează în altceva (poet, critic literar etc.), comiţând nu numai greşeli de scriere, de informare şi naivităţi interpretativ[a], Ovidiu Vuia se[”]. Printre cei dintâi mari eminescologi ai vremii care au impus ideea vidului intelectual se numără şi G. Ibrăileanu, pentru ca să devină punct de vedere oficial, de neclintit, cu G. Călinescu şi cu toate biografiile care l[vara lui 1888.] Veronica Micle reuşise să[ri, perfect motivate de Eminescu], piesa a fost citită, ca originală, în casa lui Maiorescu. Sub titlul care aparţine lui Eminescu, stă scris de mâna poetului: comedie antică într[n depozitul aflat la critic.]

E greu de crezut că Maiorescu a jucat o asemenea piesă

---

editura din ţară, sub titlul Misterul morţii lui Eminescu (Edit. Paco, Bucureşti, 1996). De asemenea, Spre adevăratul Eminescu, 2 vol., Râmnicu-Vâlcea, 2000. Cu regret, aflu că în 2001 Ovidiu Vuia a murit. George Munteanu s-a stins şi el din viaţă în noiembrie, acelaşi an.

a revizuit unele concluzii. Ovidiu Vuia, Despre boala şi moartea lui Eminescu. Studiu pato- grafic, Edit. „Făt-Frumos”, Bucureşti, 1997, ediţie îngrijită de Gheorghe Sărac.

ntre care George Munteanu Vezi George Munteanu, Sutor, ne supra crepidam!, în „Luceafărul”, nr. 43/1996, p. 11.

a După mărturiile ulterioare ale lui N. Georgescu, s-a produs, totuşi, o apropiere a poziţiilor lor, oglindit şi de un schimb epistolar.

” N. Georgescu, op. cit., p. 13.

vara lui 1888. Trimiterile la scrisorile Harietei către Cornelia Emilian se vor face după antologia lui Gheorghe Sărac Documente privind adevărul despre boala şi moartea lui Eminescu, Edit. Malasi, Bucureşti, 2000, aici, p. 86.

ri, perfect motivate de Eminescu A se vedea cele trei scurte scrisori trimise de poet - Opere, XVI, Edit. Academiei, Bucureşti, l989, p. 285.

n depozitul aflat la critic. D. Murăraşu, Mihai Eminescu. Viaţa şi opera, Edit. Eminescu, Bucureşti, 1983, pp. 395-397.

tragi[n 1888.] Piesa Lads se constituie ca penultima mare performanţă intelectuală a lui Eminescu. Rămâne enigma însuşirii textului tradus. Dacă judecăm lucrurile numai în referenţialul nebuniei, avem o explicaţie comodă. Se pare, însă, că pe Eminescu l[i.] Problema e că acest „ultim hohot de râs” al lui Eminescu nu se găseşte printre operele lui Mark Twain. Până se va descoperi o schiţă cu acest titlu şi acest conţinut în bibliografia prozatorului american, povestea rămâne absolut stranie şi mă tem că intră în joc uriaşa noastră ignoranţă în materie de Eminescu. Menţionez că schiţa s[na Blanduziei, la 18 decembrie 1888]. Iar, peste toate, stilul „traducerii” este de o seninătate subtil[”]

La scurt timp, vor mai apărea două articole de Eminescu: 1888 (25 decembrie 1888) şi Ziua de mâine (1 ianuarie 1889). La acestea, sunt de adăugat articolele din România liberă, care s[”]. Mai mult decât atât, aceste „variante” finale exprimă exemplar „poezia categorială” la care ajunge poetul după 1882. La 10 aprilie 1882, Eminescu o informează pe Veronica Micle că lucrează la „Legenda Luceafărului”, care va marca o nouă etapă în lirica lui, superioară tuturor celorlalte: „Cred că e un gen cu totul nou acela pe care[”]. Trăim un crunt paradox: tocmai în perioada când Eminescu atinge zodia cumpenei, olimpianismul fiinţei, el este declarat a fi căzut în subteranele Infernului. Dar, pentru ai contrazice pe judecători, poetul, cu mare

---

n 1888. Cf. M. Eminescu, Opere, VIII, Edit. Academiei, Bucureşti, 1988,

i. Vezi şi Ovidiu Vuia, op. cit., p. 33.

na Blanduziei, la 18 decembrie 1888 Notă lipsă în original

” Gh. Nicoleanu, Eminescu şi „Fântâna Blanduziei, seria a II-a, nr. 1, 1 octombrie 1899, p. 1.

” Petru Creţia, Testamentul unui eminescolog, Edit. Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 176.

” Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit. Corespondenţă inedită Mihai Eminescu - Veronica Micle, scrisori inedite din arhiva familiei Graziella şi Vasile Grigorcea, Edit. Polirom, Iaşi, 2000, ediţie îngrijită, transcriere, note şi prefaţă de Cristina Zarifopol-Illias, p. 266.

zgârcenie, a dat din când în când semnale din intermundiile seninătăţii, iar nu din haos. Criticii sunt unanimi în aprecia, în Sara pe deal (1885), o variantă· Cum spovedania şi împărtăşania s”.

Ei bine, această încercare de a da ţinută editorială poeziilor de la 1870 încolo l”. Nu cred că prin mistificări de felul acesta se poate face ştiinţă în mod onest. Respingând teza „vidului spiritual”, N. Georgescu a avertizat şi el asupra consecinţelor paraliziei generale progresive: „Într”. De altfel, în cele două noi volume publicate în anul 2000, Ovidiu Vuia s **mari fizicieni ai vremii (cazul Robert Mayer)!**

În descrierea diverselor camere în care a locuit Eminescu la Iaşi sau Bucureşti (făcută de contemporani) revine ca un laitmotiv, chiar în lipsa lăzii cu manuscrise de la Maiorescu, prezenţa a numeroase hârtii”.

Văzute astfel, însemnările lui Eminescu nu prezintă nici un interes în afara documentului psihic utilizabil de către medici, mai mult sau mai puţin abuziv. Paradoxal, rătăcirea gravă nu era a lui Eminescu. Gândirea strict pozitivistă poate însemna la fel de bine o ruptură de realitate. Eminescu o ştia prea bine când afirma despre eroul său

---

. Iată însemnarea: „Pe ziua de sf. Voievozi la anul 1886 m-au chemat la M-rea Neamţu, la bolniţă, şi l-am spovedit şi l-am împărtăşit pe poetul M. Eminescu. Şi au fost acolo Ion Gheorghiţă, din Crăcăoani, care acum este primar. Iar M. Eminescu era limpede la minte, numai tare posac şi trist. Şi mi-au sărutat mâna şi-au spus: Părinte, să mă îngropaţi la ţărmurile mării şi să fie într-o mănăstire de maici, şi să ascult în fiecare seară ca la Agafton cum cântă „Lumina lina”. Iar a doua zi... „ Din păcate, însemnarea se întrerupe aici.

” Ibidem, p. 188.

” Ovidiu Vuia, op. cit., p. 95.

” N. Georgescu, op. cit., p. 14.

mari fizicieni ai vremii (cazul Robert Mayer)! G. Călinescu, Opera lui Mihai Eminescu, I, II, Edit. Minerva, Bucureşti, 1976. Vezi ultimele capitole din vol. I.

” Op. cit., pp. 370-371.

Dionis că în această ordine a realităţii (cea a cercului strâmt) el nu cea a arheului, care, astăzi, ne trezeşte uimirea prin profunzimea ei. Mai mult, ştiinţa contemporană susţine că între cele câteva forţe fundamentale din univers, cea gravitaţională e şi cea mai enigmatică dintre toate. Nu e vina lui că biografii nu l". În ianuarie 1992, Petru Creţia a primit o informaţie parvenită de la o fostă studentă a profesorului I. D. Ştefănescu (Cernăuţi), apropiat al lui Al. Vlahuţă. Scriitorul bârlădean s". Nu gratuitatea presupunerii interesează ca atare, ci neîncrederea prestabilită a eminescologului în capacitatea poetului de a lucra pentru o ediţie definitivă a poemelor sale, fapt care contrazice investigaţiile la vol. VIII de Opere, cât şi concluziile deja amintite din Testamentul unui eminescolog. Să aibă legătură această evoluţie a lui Petru Creţia cu „directivele" postdecembriste care l".

Misterul acestui ultim geamantan cu cărţi şi manuscrise pare să fie definitiv îngropat. Dacă «prietinii» nu şi in manuscrise inedite ale poetului. Ovidiu Vuia aminteşte de greşeala lui Perpessicius de a considera toate manuscrisele ca provenind de la Maiorescu, datându". Pentru a stabili adevărul, ar trebui realizată o investigaţie asupra istoricului

---

cea a arheului Cf. D. Tiutiuca, Mihai Eminescu. Cumpănirea întru archaeus, Edit. Porto - Franco, Galaţi, 1993; Theodor Codreanu, Modelul ontologic eminescian, Edit. Porto-Franco, Galaţi, 1992.

" M. Eminescu, Opere, VIII, p. 1128.

" Petru Creţia, Testamentul unui eminescolog, 6, în „Adevărul literar şi artistic, an. VII, nr. 430, 11 august 1998, p. 11.

" Cf. Amintiri despre Eminescu, în „Literatorul, nr. 25/1996, p. 10. Articolul, se pare, e conceput de acelaşi Ilarie Chendi.

in manuscrise inedite ale poetului. Deocamdată, s-a confirmat, în chip cu totul spectaculos, supoziţia lui D. Vatamaniuc asupra existenţei unor scrisori inedite. Este vorba de amintitul volum de la Editura Polirom din Iaşi.

" Ovidiu Vuia, Despre boala şi moartea lui Eminescu. Studiu patografic, op. cit., p. 83.

intrării la Biblioteca Academiei, peste ceea ce au făcut Petru Creţia şi alţii. Asta ar fi varianta „fericită” a istoriei ultimelor manuscrise. Dar poate să fie şi altceva. Ţinând seamă că documente importante despre boala poetului au dispărut, la fel de misterios, de la Ober Dobling, dar nu numai (conform cercetărilor lui Ion Grămadă), încât nici azi nu se cunoaşte diagnosticul corect pus de medicii vienezi, e la fel e probabil că cineva a avut interesul ca documentele din anii „întunecaţi” să fie distruse, eventual păstrate cele ce ţineau de literatură, care au şi intrat la Biblioteca Academiei.

Dar sunt alte numeroase dovezii despre luciditatea creatoare din anii bolii. Amita Bhose, autoarea unor temeinice studii eminesciene, a elogiat forţa intelectuală în traducerea gramaticii sanscrite după Franz Bopp.[3] Despre articolele din România liberă, din 1888, pomenite deja, G. Călinescu recunoaşte că „arată multă chibzuinţă a judecăţii şi o linişte, în sfârşit, a concepţiunii, încât nimic nu te”. Despre aceleaşi articole (Iconarii d”. Peste două pagini, criticul adaugă: „O deosebită chibzuinţă arăta Eminescu acum în toate, şi prin august 1888 prietenii îl credeau pe deplin restabilit”.

Evident, atât G. Călinescu, cât şi George Munteanu simt că la mijloc e o contradicţie. Astfel de reveniri indiscutabile sunt puse de ultimul pe seama „vigorii fizice înnăscute” şi „a unui patrimoniu spiritual ce radia energie, chiar şi după ce fusese părăsit de principiul coordonator”[4]. De altminteri, în legătură cu George Munteanu, se cuvin rectificate unele acuze tranşante ale lui Ovidiu Vuia. Biograful nu se numără printre adepţii exclusivişti ai diagnosticului de paralizie

---

3 A se vedea comentariile autoarei în M. Eminescu, Opere, XIV, Edit. Academiei, Bucureşti, l983, p. 1011-1018.

” G. Călinescu, Viaţa lui Mihai Eminescu, Junimea, Iaşi, p. 357.

” George Munteanu, Hyperion, I. Viaţa lui Eminescu, Edit. Minerva, Bucureşti, 1973, p. 340.

4 Ibidem, p. 333.

generală progresivă, oricât ar părea de surprinzător. Dr. Vuia îl asimilează acestei direcţii (iar, mai recent, şi Călin L. Cernăianu), neînţelegând unghiul de vedere al lui George Munteanu. Biograful îşi pune întrebarea: „ce însemnătate poate avea pentru un cercetător al operei lui Eminescu «numele» pe care un medic sau altul îl poate da bolii de care a suferit poetul? Eminescu a trăit, a suferit, a scris cu dispoziţiile derivate din ceea ce credea că ştie el despre ameninţarea care îl pândea”, iar eroismul existenţei sale de creator genial stă în lupta sa extraordinară cu boala, depăşindu[nd.] Întreaga biografie construită de George Munteanu se axează pe surprinderea, bazată pe o vastă documentare, a întrecerii poetului cu propriul destin. Eminescu, cunoscându”. Ultimele două paragrafe pot fi cele care au alarmat· „Informaţiile” cerute de Veronica sunt în legătură cu suplica de la Cameră, iar răul transmis este chiar cel vizat şi de Eminescu. E vorba, în primul rând, de atmosfera dur ostilă (culmea, în numele „moralei”!) creată în jurul celor doi. Aceasta îl va determina pe poet (o ştim, acum, mai limpede, din scrisorile inedite) să spună că are prieteni foarte reci şi duşmani foarte fierbinţi şi că ei doi au ajuns să fie cei mai urâţi oameni, el din pricina ziaristicii de la Timpul, ea fiindcă şi”. Confuzia care s”. Premisă justificată, care a stimulat, în ultimii cincisprezece ani, o nouă etapă în eminescologie, bazată pe ediţia naţională, care încă se găsea în curs de finalizare editorială. Încheierea acesteia, reconsiderarea anilor de boală şi a gândirii polimorfe, de o surprinzătoare profunzime şi modernitate - iată cele trei mari evenimente petrecute în

---

nd. Ibidem, p. 420. V. şi p. 376.

” Dulcea mea Doamnă..., op. cit., p. 36.

. Călin L. Cernăianu, Conjuraţia anti-Eminescu, III, nr. 3-5, Edit. Semnele timpului, Bucureşti, 2002, pp. 34-48.

” - Dulcea mea Doamnă..., p. 31.

” Op. cit., 1989, p. 19.

eminescologie, după dispariţia generaţiei lui Călinescu şi Perpessicius.

Eminescu.

Citind cuvintele lui Mille şi pe cele ale lui Eminescu, te întrebi cine e „rătăcitul” şi cine cel „cu minte”. N. Georgescu le califică, pe bună dreptate, drept turpitudini.[5] Cert e că scrisoarea lui Eminescu a avut efect şi grupul de la Iaşi a sistat ruşinoasa campanie a colectelor, iar redacţia recunoştea că poetul „restabilea singur adevărul în privinţa stării sale de sănătate”. În aceleaşi zile, poetul a protestat, cu aceleaşi efecte, şi împotriva colectelor iniţiate de Al. Vlahuţă, iar lui Iacob Negruzzi i”.

La Neamţ, Eminescu n-a făcut decât să dea unul dintre semnalele prin care a încercat „să restabilească adevărul” în legătură cu sine, el având, totodată, deplina conştiinţă că e un om sacrificat, cum se confesează în 1884 nu doar lui Petre Missir, ci şi lui Vlahuţă şi altora. Dar el are luciditatea acestui sacrificiu în sensul cel mai adânc, în sensul de a-l fi primit în numele unui adevăr mai presus de puterea înţelegerii omului, un adevăr la capătul căruia te aşteaptă marea enigmă sau rana, cum o mai numeşte el în varii contexte - moartea. Or, moartea e totuna cu tăcerea, precum a spus-o maestrul său Shakespeare. Altfel, primirea sacrificiului ar fi o farsă.

Niciodată Eminescu n-a fost mai puternic, mai „supraom”, chiar în sensul dat cuvântului de Nietzsche, ca în anii zişi ai întunecării. Ce fel de „întunecare” dacă el, aflat pe cruce, îi spune cu blândeţe lui Mille că s-a înnămolit în „deplină eroare”? Iar numai peste doi ani ştie că Dumnezeu l-a pus la grea încercare, spre a-şi ispăşi grelele păcate, pe ale sale şi mai ales pe ale altora, şi refuză sinuciderea, înălţând ochii

---

Eminescu M. Eminescu, Opere, XVI, p. 239.

5 N. Georgescu, Moartea antumă a lui Eminescu, Edit. Cartier, Chişinău, p. 214.

” Opere, XVI, p. 198.

spre lumina divină, închinându-i o ultimă capodoperă, din care Vlahuţă a reţinut esenţialul: Atâta foc, atâta aur / Şi-atâtea lucruri sfinte / Peste-ntunericul vieţii / Ai revărsat, părinte!

Eminescu a fost un om profund religios, cum o recunoaşte şi Slavici. El s-a considerat (s-a văzut şi din scrisoarea către Veronica, din 31 octombrie 1879) un om cu păcate, a cărui suferinţă nu poate fi stinsă „cu toate apele mării” (Odă - în metru antic). Şi mai ştia demult că judecătorii farisei îi vor vedea numai „păcatele şi vina”, uitând de „lumina ce în lume a revărsat-o” (Scrisoarea I). Cum lumea e aparenţa, iar nu adevărul, pariul ei este minciuna, căreia îi cad pradă şi epigonii, pseudoscriitorii de felul lui C. Mille. Poetul adevărat, însă, nu este menit minciunii. El se retrage din teatrul lumii, ca semn al puterii sale, gata să părăsească şi poezia, de s-ar dovedi zadarnică. La 21 de ani, Rimbaud, în geniul său fulgurant, are dura revelaţie a acestui adevăr capital şi părăseşte poezia pentru totdeauna. E marele secret al tăcerii lui Rimbaud, despre care am scris cu decenii în urmă. Ei bine, dintre contemporanii săi, doar Eminescu mai are această tărie. Aparent, Eminescu s-a maturizat mai greu decât Rimbaud, căci a pătruns pe culmile marii poezii între 1874 - Din 1878, el deja este ispitit să părăsească poezia. Practic, el în 1883 a părăsit definitiv poezia. Singurul rol care-i mai rămăsese a fost acela de a-şi împlini CARTEA, ca Mallarme. Iar în fruntea cărţii a pus tocmai poema Singurătate, în care marea noutate programatică este intenţia de a părăsi poezia: Ah! de câte ori voit-am / Ca să spânzur lira-n cui / Şi un capăt poeziei / Şi pustiului să pui;. Mulţi s-au mirat de locul poeziei în ediţia Maiorescu (care, de fapt, este a lui Eminescu, dar cu grave ingerinţe maioresciene, care au avut menirea să reveleze condiţia de crucificat a poetului). Nimeni n-a înţeles mai bine decât Caragiale cât de gravă a fost „tulburarea” formei poeziei eminesciene, echivalând cu subminarea CĂRŢII,

încât a devenit, tot după vorba poetului, „carte tristă şi ncâlcită”. Protestând alături de Eminescu (care, însă, în protestul său a fost cotat de nebun!), Caragiale îl acuza pe Maiorescu de violarea civilizaţiei europene al cărei mesager se voia. (Vezi ultima parte a cunoscutului articol Două note).

Revenind, dacă Eminescu n a părăsit poezia în 1878, e fiindcă nu l au lăsat necuvântătoarele („greieri”, „şoareci”), semn că nu şi isprăvise opera. Trei ani mai târziu, deja îi scria unui prieten, fie şi imaginar, că refuză a mai scoate pana din cerneală: De ce pana mea rămâne în cerneală mă întrebi? / De ce ritmul nu m abate cu ispita i de la trebi? / De ce dorm, îngălbenite, între galbenele file, / Iambii suitori, troheii, săltăreţele dactile? / Dacă tu ştiai problema astei vieţi cu care lupt, / Ai vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt, / Căci întreb, la ce am începe să ncercăm în luptă dreaptă / A turna în formă nouă limba veche şi nţeleaptă? / Acea tainică simţire, care doarme n a ta harpă, / În cuplete de teatru s o desfaci ca pe o marfă, / Când cu sete cauţi forma ce să poată să te ncapă, / Să le scrii, cum cere lumea, vro istorie pe apă? (Scrisoarea II).

Aici se pune zidul despărţitor între poezia sa şi poezia lumii. Peste doi ani, hotărârea a fost luată definitiv: el nu va mai lucra decât la forma ce să poată să l încapă. Iar fiindcă „protectorul” său a luat decizia să l „protejeze” până şi de propria i ladă cu manuscrise şi cărţi, el, din memorie, va da şlefuire ultimă câtorva poeme şi le va încredinţa publicităţii, ca tot atâtea semne şi ca tot atâtea palme nevăzute, adresate celor ce l au declarat mort intelectualiceşte, sau, şi mai rău, l au adus în starea să moară intelectualiceşte. Numai ţinerea lui departe de lada cu manuscrise, care a trecut de la Simţion, la Chibici, apoi la Maiorescu, l a împiedicat să ducă la forma perfectă CARTEA, căci, după 28 iunie 1883, ultimul l a considerat „irecuperabil”, bun doar de a sta la Mărcuţa sau la Golia, cum a pretins Maiorescu a i

fi scris lui Gheorghe Eminovici, în vara lui 1883. Şi când te gândeşti că s-au găsit critici şi istorici literari care să laude fapta mentorului, sub pretextul că ar fi salvat, astfel, de la distrugere tezaurul eminescian, nu poţi decât înmărmuri de slăbiciunea minţii omeneşti.

Nimic nu ne îndrituieşte să credem că pentru a-şi distruge opera a făcut Eminescu atâtea demersuri pe lângă prieteni şi pe lângă Maiorescu de a-şi recupera lada cu manuscrise. Şi totuşi, în ciuda lipsirii de un bun care îi aparţinea în mod legal, există informaţia că şi-a dus la bun sfârşit CARTEA, că i-a încredinţat-o lui Vlahuţă înainte de moarte, dar că această „carte albă", cum „atroce" o califica Petru Creţia, s-a pierdut pentru totdeauna. Şi de ce n-ar fi fost această carte chiar albă, ca semn al tăcerii ultime, o carte pe care, în definitiv, a scris-o şi Rimbaud după al 21-lea an al vieţii, rămânându-ne de la Eminescu, de la Rimbaud, de la Mallarme doar fragmentele impure ajunse la tipar, spre a putea întrevedea CARTEA de dincolo de cuvintele lumeşti?

Spre deosebire de toţi cei care au deplâns raritatea prezenţelor poetice eminesciene în presa vremii (care ar dovedi vidul spiritual), eu, unul, mă mir infinit că Eminescu s-a îndurat să mai trimită poezii spre publicare, că asemenea fapte sunt clipe de slăbiciune ale omului Eminescu, dacă nu vor fi fiind tot semne de supremă putere, manifestată ca gesturi de milă pentru cei cel compătimeau, lovindu-l şi strivindu-l cu „bunătatea" lor de amici.

Dar dacă poetul îşi împlinise menirea, încât abandonul poeziei a fost pe deplin legitim, în alt punct nevralgic a fost el atins cu o cruzime incomensurabilă, care niciodată nu va putea fi iertată, deşi poetul i-a iertat pe toţi în faţa morţii. Şi aici se diferenţiază el decisiv de aventurierul Rimbaud. Francezul părăsea, o dată cu poezia, o ţară aşezată, ajunsă la maturitatea civilizaţiei şi culturii. Pe când Eminescu mai avea o misiune, pe care şi-o asumase încă de la Viena şi

Berlin, aceea conferită de destinul ziaristului şi tocmai aceea a fost curmată brusc, cu aruncarea peste bord, la 28 iunie. Încât miza morţii civile n-a fost nicicum poetul, ci luptătorul pentru făurirea României moderne. Împotriva lui se vor coaliza, de acum încolo, toate forţele, conştient sau atrase în sorbul minciunii fără voie, ridicându-se, ca pentru compensaţie, o statuie de mit romantic poetului.

„

De aici facilitatea punerii la index a gândirii social”.

Eminescu ştia bine ce”

Prevăzând parcă ignobila acuză a lui N. Xenopol, Eminescu ne dă amănunte chiar în privinţa modului de a împrumuta de la bancă, într”. Din fericire, noi ştim astăzi că N. Xenopol este un personaj cu totul neglijabil în materie de literatură economică şi politică, pe când Eminescu străluceşte deopotrivă ca poet şi gânditor. Există numeroase studii, în ultimele decenii, care atestă superioritatea gândirii economice eminesciene comparativ cu a contemporanilor săi. Pentru a le veni în ajutor, poetul a intenţionat, la un moment dat, să elaboreze şi un dicţionar economic.[6]

Cât despre profunzimea şi despre actualitatea gândirii de ansamblu din publicistica lui Eminescu avem, astăzi, lucrări fundamentale, semnate de D. Vatamaniuc, Ilie Bădescu ş. a.

De ce şi cum s-a produs moartea civilă a lui Eminescu?

” Op. cit., Cuvânt înainte.

” Cf. Amintiri despre Eminescu, Edit. Viitorul românesc, Bucureşti, 2000, selecţie, prefaţă şi îngrijirea ediţiei de Ileana Ene.

” Cf. Ţară nouă, noiembrie 1911, apud N. Georgescu, op. cit., p. 164. Un tablou edificator asupra destinului publicisticii eminesciene în jurul anului 1911 ne oferă N. Georgescu în recenta Moarte antumă a lui Eminescu.

” M. Eminescu, Opere, XVI, Edit. Academiei, Bucureşti, l989, p. 5.

6 Vezi şi M. Eminescu, Economia naţională, Edit. Junimea, Iaşi, 1983, antologie, studiu introductiv, note şi comentarii de Vasile C. Nechita. De asemenea, Vasile C. Nechita, Meditaţii economice eminesciene, Edit., Junimea, Iaşi, 1989. Autorul oferă o bogată bibliografie la pp. 309-322.

”
.

Speranţa îi era în deşert, fiindcă trei obstacole au stat în calea căsătoriei lor (căsătorie care, cu siguranţă, i”.

De ce a intervenit surmenajul cerebral o spune poetul în scrisorile către Veronica, dar nu numai. Iar dacă surmenajul a culminat cu o criză de nervi în nefasta zi de 28 iunie 1883, e fiindcă i s”. Iar pe 14 martie 1880: „Carageali nu mai lucrează nimic şi abuzează pot zice într”. Şi pe martie 1880: „Primeşte «Timpul» şi vezi fără îndoială prima pagină plină de reviste sau studii, cari de 22 de zile încoace sunt scrise toate aproape exclusiv de mine, îţi poţi închipui dar că sunt supraîncărcat cu fel de fel de prostii, încât sunt două zile de când nu ţi”. Faptul e confirmat şi din surse exterioare, una demnă de încredere fiind a lui Vlahuţă, care l”. Nu o săptămână, ci o lună. Dar epuizarea nervoasă în sine nu înseamnă şi nebunie, iar o asemenea oboseală, cunoscută de prieteni, putea foarte bine să fie eliminată printr”. Se vede, aşadar, cum dubla referenţialitate acţionează şi”. Extraordinară dificultate de a trăi într **lui Eminescu.**

Om al verticalităţii morale şi al adevărului, Eminescu este presat din toate părţile (prieteni politici şi adversari) să se „mlădieze” spre a o duce mai bine. Poetul e conştient că

” Dulcea mea Doamnă..., op. Cit., pp. 217-218.

” George Potra, Mihail Eminescu. Cauzele morţii sale - studiu, Bucureşti, Edit. Literară „Cultura poporului, 1934; reprodus în Gheorghe Sărac, Documente., op. cit., p. 118.

” Dulcea mea Doamnă., op. cit., p. 107.

” Ibidem, p. 114.

” Ibidem, p. 123.

” Al. Vlahuţă, în Amintiri despre Eminescu, op. cit., pp. 138-139.

” Scrisoarea din 24-25 martie 1882, ibidem., p. 249.

” Ibidem, p. 362.

lui Eminescu. D. Xenopol, Unul din cei mai nobili fii ai ţării, în Amintiri despre Eminescu, op. cit., p. 108.

aceasta e „fatalitatea”, „nenorocirea” vieţii sale. În februarie 1880, îi scria femeii iubite: „eu sunt unul din oamenii cei mai nenorociţi din lume”. De ce? „Şi tu ştii care este acea nenorocire. Sunt nepractic, sunt peste voia mea grăitor de adevăr, mulţi mă urăsc şi nimeni nu mă iubeşte afară de tine. Şi poate nici tu nu m”.

E o mărturie capitală, care incifrează/dezvăluie, simultan, destinul morţii civile cu care oamenii l”. Această decizie era deja luată de poet la

Viena şi la Berlin. În 1873, îşi recuza „fericirea” în această lume scriindu”, se referea el la viaţa lui nu ca la o boemă, cum va insinua Maiorescu, ci ca lepădare de sine.

Jertfa veritabilă, spune Părintele Galeriu, e acelui fără prihană sau, cum zice Joseph de Maistre: „Numai cel nevinovat poate plăti pentru cel vinovat”. În martiriu „se afirmă jertfa supremă”, iar „Sensul originar al noţiunii de martiriu este acela de martor autentic al adevărului; a da mărturie de adevăr cu întreaga fiinţă, în orice situaţie şi sub orice risc”[7]. Eminescu îndeplineşte, la modul absolut, această condiţie a martiriului. Tot Părintele Galeriu spune că „Jertfa nu are sens decât dacă trece în interiorul conştiinţei”[8]. Poetul îndeplineşte ambele condiţii: mărturia adevărului şi asumarea conştientă a mărturiei. Fireşte, om cu păcate legate de „o mână de pământ”, cum spune în Scrisoarea I, poetul simte această fatalitate a jertfei, în ipostaza de martor al adevărului, ca pe o teribilă ispăşire,

---

” Dulcea mea Doamnă., op. cit., p. 92. O spusese, de altfel, şi în Scrisoarea II: „Daca port cu uşurinţă şi cu zâmbet a lor ură, / Laudele lor desigur m-ar scârbi peste măsură.

” Părintele Galeriu, Jertfă şi răscumpărare, Edit. Harisma, Bucureşti, 1991, p. 19.

” M. Eminescu, Opere, XVI, p. 298.

7 Părintele Galeriu, op. cit., pp. 33-34.

8 Ibidem, p. 34.

de unde şi regretul că n”. Aceasta e şi diferenţa între martiriul suprem, al Mântuitorului, şi cel al unui om, fie el şi genial. Or, Eminescu este un om complet, sfârtecat între înălţare şi cădere, împovărat de păcatele firii.[9] În februarie 1882, nu”. Nu atât presupusa relaţie cu Veronica l”.

Dacă episodul Caragiale a fost trecător, reflex al miticismului balcanic, Maiorescu e cel ce se va opune, cu o îndârjire incredibilă, căsătoriei cu Veronica, neputând uita, probabil, episodul de pe vremea când a depus mărturie împotrivă”. Veronica nu şi”. Pentru ca în iulie, la întoarcere, să constate: „«Timpul» acesta m”. În august, impresia se adânceşte: „ştii că n”.

În 1882, aceste rele încă mai puteau fi înfrânte de poet.

Cabala antieminesciană se pusese în mişcare încă de pe la 1880. G. Călinescu pomeneşte de faptul că poetul era neliniştit „de ideea unei cabale urzite împotrivă**nainte de debutul bolii.** Dar criticul vede în aceasta un semn de psihoză! Însă deja la 13 martie 1881 I. C. Brătianu ameninţa public, în Parlament, că pentru „instigatorii” din presă se vor lua măsuri drastice, trimiţându”. E o referinţă la asasinatul moral sau la asasinat în sensul propriu al

---

” Dulcea mea Doamnă., op. cit., p. 114.

9 Pe de altă parte, demonstrează N. Georgescu, martiriul lui Eminescu a fost şi mai tragic, de vreme ce el nu este un martir complet, în sensul ca n-a avut „martori” pe măsura sacrificiului său. Martorii anilor săi negri se dovedesc a fi în marea lor majoritate mincinoşi, incapabili a-i descifra destinul, pradă aparenţelor construite de cei interesaţi.

” Ibidem, p. 184.

” Ibidem, p. 482.

” Ibidem, p. 298.

” Ibidem, p. 291.

” Ibidem, p. 325.

” Ibidem, p. 357.

nainte de debutul bolii. Op. cit., p. 327.

” Cf. Catehismul politic cuzist al Ligii Apărării Naţional-Creştine, în „Arhivele totalitarismului, an. II, nr. 1-2/1994, p. 164.

cuvântului? Sunt întrebări grave, la care opinia publică are, în sfârşit, drept de răspuns. Cu atât mai mult, cu cât biografii n”

Istoria literară ne asigurase că boala congenitală a lui Eminescu, izbucnită în 1883, a marcat ieşirea poetului din viaţa publică. Cei şase ani de agonie, regretaţi, bineînţeles, de toţi comentatorii, păreau definitiv clasaţi pentru posteritate. Însă lucrurile nu stau deloc aşa. Ca specialist, Ovidiu Vuia, consideră că „cei şase ani se cer reintegraţi în matca lor”[10], printr[eator.]

6. RĂZBOIUL DIAGNOZELOR

R

eamintesc că degradarea personalităţii lui Eminescu, sfârşită cu moartea lui prematură, a fost pusă pe seama unui sifilis congenital pe linie maternă, asociat cu excesul de alcool, cafea, surmenaj, ducând la demenţă acută şi la paralizie generală.

S”

” Ilie Ighel, Eminescu (încercare critică), în Amintiri despre Eminescu, op. cit., p. 91.

10 Op. cit., p. 75.

eator. În ultimii ani, cum deja am adus vorba, sunt cercetători care nu mai pun relativa sterilitate intelectuală a poetului pe seama bolii, ci pe a unor constrângeri provocate de prieteni mai mult decât de adversari. Astfel, N. Georgescu a comparat postura poetului cu aceea a lui Arhimede, căruia soldaţii duşmani i-au distrus cercurile de pe nisipul plajei din Syracuza, iar Calin L. Cernăianu îl aseamănă cu un pictor căruia i se fura culorile, respectiv - manuscrisele şi cărţile. Într-adevăr, în pofida insistentelor demersuri ale poetului de a-şi redobândi manuscrisele şi biblioteca, T. Maiorescu a refuzat sistematic să i le înapoieze. Reacţia comună la atitudinea criticului a fost totdeauna pozitivă, în sensul ca refuzul ar fi salvat manuscrisele de la distrugere sau pierdere. Ultimii investigatori ai anilor de boală nu mai sunt atât de convinşi că Maiorescu a făcut un bine, condamnându-l pe poet să recurgă exclusiv la memorie în recuperarea şi definitivarea unor poeme.

” Ovidiu Vuia, Despre boala..., 1997, p. 15. Eroarea este remediată în Spre adevăratul Eminescu, I, II, Edit. ALMAROM, Râmnicu-Vâlcea, 2000.

Ironia muşcătoare a dr. Vuia ar fi avut mai multă acoperire dacă la Iaşi ar fi existat un dr. Iulian Bogdan. În realitate, este vorba de doi medici, Iuliano şi Bogdan, puşi de autorităţile Iaşului să dea un diagnostic adecvat turbulentului Eminescu spre a putea fi trimis la ospiciul Mănăstirii Neamţului. Faptul s[a petrecut la 6 noiembrie 1886.]

Deocamdată, să luăm ca atare începutul tratării lui Eminescu în postura de sifilitic. Iszac a preluat diagnosticul, întărit mai târziu de Alexandru Şuţu, G. Marinescu, C. Bacaloglu, Panait Zosin ş. a., apoi acceptat, de" Reacţia tânărului dr. Obersteiner, ginerele lui Leidesdorf, devenit, după unele surse, o remarcabilă autoritate în domeniu, ridică importante semne de întrebare, fiindcă documentele privitoare la diagnostic şi la descrierea clinică a pacientului Eminescu au dispărut, cum vom vedea, în mare parte. La fel şi restul corespondenţei sale cu Maiorescu. De altfel, Călin I. Cernăianu, dintr[n scrisoarea din 29 iunie 1914], savantul zice că a văzut creierul lui Eminescu. Dar ulceraţiile descrise de G. Călinescu nu apar la Marinescu. Întrucât creierul era în putrefacţie, Gh. Marinescu a renunţat la examinarea microscopică, aruncându" De altfel, Gh. Marinescu recunoaşte, în pomenita scrisoare către A. C. Cuza, că „nu am făcut studiul istologic, ceea ce e mare lacună."[11] Pe de altă parte, Călin L. Cernăianu dovedeşte că, în realitate, cei

---

a petrecut la 6 noiembrie 1886. Cf. George Munteanu, op. cit., p. 429.

" Vezi şi Augustin Z. N. Pop, Pe urmele lui Mihai Eminescu, Edit. Sport-Turism, Bucureşti, 1978, pp. 278-284.

n scrisoarea din 29 iunie 1914 Cf. Augustin Z. N. Pop, Contribuţii documentare la biografia lui Eminescu, Edit. Academiei, Bucureşti, 1962, p. 530 şi facsimilul anexă.

" Ovidiu Vuia, op. cit., 1989, p. 62.

11 Scrisoarea e reprodusă, din păcate, cu aceeaşi greşeală de lecţiune a lui Augustin Z. N. Pop de către Cristina şi Victor Crăciun în antologia din anii 1989, 1999 de amintiri şi mărturisiri literare ale contemporanilor poetului.

interesaţi s· Scrisoarea prezentată de Augustin Z. N. Pop ca fiind a lui Gh. Marinescu se pare că este şi ea o contrafacere prin care, comentând" Autorul se referă la textul anonim dezvăluit de George Potra şi care aparţine lui Şuţu. De altfel, Şuţu trebuia să fie edificat de la autopsia publică pe care el a condus" Într" Pasajul este punctul de vedere însuşit integral de la T. Maiorescu şi nu constituie rezultatul unor cercetări personale. El conţine trei erori. Cea la vedere e că Harieta este una şi aceeaşi cu sora paralizată, care n**ea Corneliei Emilian, la 2 august 1887).** A doua eroare priveşte, în ansamblu, pe fraţii poetului. Bănuiţi a fi murit nebuni au fost Gheorghe (Iorgu), Şerban şi Neculai (Nicu), morţi în 1873, 1874, 1884. În realitate, Iorgu, militar cu o minte sclipitoare, preţuit de generalul Moltke, a murit în împrejurări obscure, până azi, cea mai probabilă cauză fiind ftizia. Şerban, un chirurg de perspectivă, a pierit tot de oftică, agravată, după Gala Galaction, de un tifos exantematic. Neculai suferea, după Octav Minar, de stomac, dar a contractat o boală venerică (probabil, sifilis), fapt care l**mpins la sinucidere.** Ilie a murit tot ftizic. Toate aceste întâmplări din familie o determină pe Harieta să" De fapt, ereditatea şi educaţia, în cazul său, au fost temelia fecundităţii creatoare, ereditatea devenind primejduită de

---

. Călin L. Cernăianu, Conjuraţia anti-Eminescu, III, p. 56.

" Ibidem, p. 57.

" Ibidem.

" În Amintiri despre Eminescu, op. cit., la p. 173.

ea Corneliei Emilian, la 2 august 1887). Corespondenţa Harietei cu Cornelia Emilian, în Gheorghe Sărac, op. cit., p. 38.

mpins la sinucidere. Vezi şi studiile semnate de Ion Nica, Eminescu. Structura somato-psihică, Edit. Eminescu, 1972; Călin L. Cernăianu, Recurs Eminescu. Suprimarea gazetarului, Edit. Semnele timpului, Tamaşi, Bucureşti, 2000.

" Opere, XVI, p. 351.

epuizarea salahorică, de care nimeni n” La insistenţele Emiliei Humpel, Eminescu a fost transportat, însoţit de Chibici” În orice caz, medicii vienezi n**ii medicale din condica stabilimentului.** Asistentul a explicat că acele file au fost luate de cineva de la Ministerul de Externe român.[12] Cine a fost acel cineva? Există presupunerea că misteriosul sustrăgător este Grigore Ventura (Călin L. Cernăianu). Obersteiner i**tiut de T. Maiorescu.** În realitate, lucrurile sunt mult mai încurcate, dovadă că, la moarte şi după, s**n 1883.** Totuşi, există motive să se spună că nu era chiar atât de bolnav, încât să se impună acele măsuri supradimensionate de izolare în forţă a poetului. Eminescu s**a.** Problema e că poetul s” În 18 martie, acelaşi an, tot către părinţi, vorbeşte despre „un an nefast pentru mine”, din cauza „catarului de stomac”, plus „gălbinare”, „aprindere de maţe care au ţinut trei săptămâni” şi „durerea de urechi.”[13]

Necazul cu piciorul drept se pare că începe din 1874, când îi scrie lui Ioan Al. Samurcaş, din Iaşi, despre „o aprindere la încheietura piciorului care se vindecă foarte încet şi e foarte

---

” Vezi scrisoarea către Emilia Humpel, din 19/31 octombrie 1883. Pentru scrisorile şi Însemnările zilnice ale lui Maiorescu, vezi Jurnal şi epistolar, volumele publicate de Edit. Minerva începând cu 1975, ediţie îngrijita de Georgeta Radulescu-Dulgheru şi Domnica Filimon.

” Ovidiu Vuia, op. cit., p. 36.

ii medicale din condica stabilimentului. Dr. Ion Grămada, Mihail Eminescu (contribuţii la studiul vieţii şi operei sale), Heidelberg, 1914; Scrisori către Simion Mehedinţi, Viena, iunie 1911 (Cf. I. E. Torouţiu, Studii şi documente literare, IX, p. 175).

12 Vezi şi N. Georgescu, op. cit., p. 40.

tiut de T. Maiorescu. Ovidiu Vuia, ibidem, p. 72.

n 1883. La Călin L. Cernăianu, faptul devine certitudine.

a. Constantin Cubleşan, Luceafărul şi alte comentarii eminesciene, Edit. Timpul, Reşiţa, 1998.

” Opere, XVI, p. 42.

13 Ibidem, p. 43.

dureroasă.”[14] În 1880, se confesează Harietei că e bolnav, „dar mai mult sufleteşte.”[15] Din 1879, mai relevantă, în perspectiva bolii, e corespondenţa cu Veronica. La 31 octombrie, se plânge de „dureri reumatice” „în picioare”, asociate cu „dese bătăi de inimă”, pentru ca sărbătorile de Crăciun să le petreacă „între cei patru pereţi” ai camerei.[16] E vorba tot de picior, care se umflă, zice el, când „dorm ori trăiesc neregulat”. În 5 şi 14 ianuarie 1880 piciorul încă îl supără, cerându” În februarie, adaugă şi unele insomnii care·

Văzând că delăsarea nu” De reţinut că poetul nu luase până atunci medicamente, tratându” Pasajul este foarte important, deoarece se limpezeşte aici că poetul nu leagă renunţarea la lume de prezenţa bolii, ci e vorba de un pariu existenţial, în ordine metafizică.

În acele zile, poetul ducea tratative cu soţia lui Slavici săi ofere două camere în care să poată sta cu Veronica. Totuşi, ieşeanca îi imputa că se mişcă greu în promisiunile făcute. Dar promisiunea a două camere era condiţionată de cumpărarea de către Slavici a unei case noi. Pe deasupra, poetul mai invocă iarăşi salahoria, încât „Mie nu mi[ierii] apusului la munca silnică pe viaţă şi[n pat.] Nici în Vinerea Patimilor (26 martie) nu e vindecat: „Se vede că voi fi având vro înrudire simpatetică cu Hristos de vreme ce în

---

14 Ibidem, p. 57.

15 Ibidem, p. 187.

16 Dulcea mea Doamnă..., op. cit., p. 51.

” Ibidem, p. 77.

. Ibidem, p. 92.

” Ibidem, p. 133.

” Ibidem, p. 197.

ierii Editorii volumului descifrează greşit noierii, cuvânt inexistent, pe când naier înseamnă corăbier, luntraş, trecându-şi întreaga viaţă pe mare, muncind din greu, sens adecvat contextului (ibidem, p. 229).

n pat. Ibidem, p. 141.

săptămâna Patemilor lui m″ Cum se vede, poetul se tratează „băbeşte” şi de astă dată. Sensibilitatea pulmonară e asociată la el cu reumatismul, căpătat prin magherniţele şi odăile friguroase pe unde a locuit. (Vezi şi ecourile din operă: Sărmanul Dionis, Scrisoarea I ş. a.). Pe 4 aprilie, are dureri de cap, dar din pricina unor „supărări” cumplite, din ziua precedentă.[17] Despre reumatismul poetului ştia şi Matei, aflat atunci la Brăila, dornic de însurătoare. Acesta l″ Problema mai grea e cu aceste „bube” la picioare. Medicii îi recomandă băi şi tratament cu „fier”: „Fier, fier şi iar fier, în formă lichidă şi în formă de pilule.”[18] Pe 6 iunie nu e hotărât încă dacă să meargă la Pucioasa, Strunga, Balta Albă sau Lacul Sărat. Ajunge, în schimb, la Constanţa, de unde îi scrie Veronicăi pe 17 iunie (în Opere, XVI, datată pe 16 iunie, în caz că nu e vorba de altă scrisoare) şi pe 20 iunie, când bubele se închiseseră toate, exceptând una singură.[19] De fapt, am văzut, cura o va face incomplet, documentându″ (Să ne reamintim de spusa lui Joseph de Maistre că „Numai cel nevinovat poate plăti pentru cel vinovat”!). Spre sfârşitul verii, se simte cuprins de oboseală, de „lipsă de curaj”: „Această oboseală sufletească mă face adeseori să nu ştiu ce să scriu. Stau uneori ceasuri întregi cu condeiul în mână fără nimic, absolut nimic să″ Şi: „Nu pot dormi, precum nu puteam nici atunci şi cu toate astea sunt singur la foaia aceasta. E un adevărat martir”. El fusese plecat pentru două săptămâni, la mare; pe când de pe 28 iunie până spre sfârşitul lui august salahoreşte singur!

” Ibidem, p. 253.

17 Ibidem, p. 261.

” Ibidem, p. 284.

18 Ibidem, p. 287.

19 Ibidem, p. 291.

” Ibidem, p. 321.

” Ibidem, p. 325.

Aşadar, cauza principală a epuizării nervoase este surmenajul, pe care·

Nici Veronica n”

Pe 21 septembrie 1882, boala e o cauză a supărării, devenită, acum, „permanentă”, încât nu ştie cum st· Spre sfârşitul anului, se mai iveşte şi o durere de măsele.[20] La începutul anului 1883, se internează la Spitalul Brâncovenesc, unde este îngrijit de dr. Wilhelm Kremnitz, ieşind apt de muncă. S [30 de ani.] Apoi, înainte de izbucnirea bolii, s[nescu.] În paralizia generală pe fond luetic nu se menţin memoria, potenţele intelectuale, spiritul critic şi autocritic, dorinţa de reluare a activităţii creatoare etc. Ovidiu Vuia trage concluzia că poetul a fost psihotic de tipul lui Holderlin, care a trăit până la adânci bătrâneţe, continuând să creeze, o psihoză de tipul celei descrise de K. Jaspers şi care „deschide ferestre înspre absolut.”[21] Cum să ne explicăm paradoxul că, în ciuda profundei depresii morale, poetul a evoluat spre o solidarizare înseninată cu arta antică? Chiar în ziua izbucnirii maladiei, Maiorescu notează o reflecţie a poetului, la ora 10, când l[terea geniului clasic.] Altminteri, şi piesa Lads, concepută după Augier prin

---

. Ibidem, p. 337.

” Ibidem, p. 342.

t. Ibidem, p. 366.

20 Ibidem, p. 380.

30 de ani. Ovidiu Vuia, op. cit., p. 69.

nescu. Ibidem, p. 37. Amănunte despre fractură în relatările Mariei Gavrilescu, soţia medicului care l-a îngrijit pe poet, în Ei l-au văzut pe Eminescu, antologie, ediţie, note, bibliografie de Cristina şi Victor Crăciun, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1989, ediţie reluată sub titlul Eminescu - înfăşurat în manta-mi... Memorialistica. Mărturiile contemporanilor, Edit. Litera-David, Chişinău-Bucureşti, 1999, pp. 378-379.

21 Ibidem, p. 75.

terea geniului clasic. Cf. M. Eminescu, Opere, XIII, Edit. Academiei, Bucureşti, 1985, p. 331.

intermediar german, a fost aleasă din aceeaşi pricină a stăruitoarei preocupări pentru antichitate. E un traseu urmat şi de Holderlin. „Am certitudinea zice Vuia ” Interesant că şi poetul francez Hubert Juin, într” Nu încape îndoială că Eminescu „a murit cu zile” şi că viaţa lui s trei ani. Şi totuşi asemenea speranţe ţin de un idealism fără acoperire în cruda realitate a vieţii lui Eminescu. Nu numai că ajutorarea poetului a fost una total inadecvată, respinsă cel dintâi de Eminescu însuşi, dar comparaţia cu Holderlin trebuie să” Iată o mărturie care trebuie să” De aceea este existenţa lui Eminescu tragică, fără scăpare, ca în operele lui Eschil şi Sofocle. În definitiv, dacă ar fi contat numai soarta poetului, aceasta ar fi fost soluţionabilă. Toate eforturile prietenilor s-au canalizat spre a salva poetul. În schimb, nimeni n-a părut dispus să înţeleagă că poetul nu putea fi salvat decât împreună cu ziaristul.

Insist: cu aceasta am numit preludiul celei mai mari tragedii consumate pe pământ românesc, în ultimul mileniu. Cei şase ani de agonie eminesciană sunt pata oarbă de pe obrazul culturii şi civilizaţiei româneşti din veacul al XIX-lea. Nu va putea fi spălată decât descifrând-o şi spunând lumii adevărul despre ea.

Ceea ce au făcut până azi oamenii politici, medicii, criticii şi istoricii literari n-a fost decât să deplângă romanţios, sau simulând răceala specialistului, anii dezastrului psihic şi intelectual, povestind şi repovestind fără odihnă zeci de

---

” Ovidiu Vuia, op. cit., p. 85.

” I. N. Roman, O pagină inedită din viaţa lui Eminescu, în „Adevărul literar şi artistic, nr. 535 din 8 martie 1931.

trei ani. La punerea ultimului diagnostic din 1889, Şuţu precizează: „va mai putea trăi vreo trei ani; numai un caz accidental ar putea aduce o congestie cerebrală şi să-l trăsnească pe loc”. (Eminescu - înfăşurat în manta-mi..., op. cit., p. 401).

” Opere, XVI, p. 48.

” M. Eminescu, Opere, XVI, p. 195.

mărturii ale contemporanilor lui Eminescu. La un moment dat, la 15 iunie 1899, redacţia revistei Floare albastră reitera îndemnul heliadesc „Scrieţi, băieţi, numai scrieţi!”, adaptat acum la memorialistica eminesciană: „Scrieţi amintiri şi daţi-ne icoana complectă şi adevărată a lui Eminescu!” Din păcate, icoana memorialiştilor era departe de a fi cea adevărată. Ai impresia că senzaţionalul a primat, că nebunul ca atare a fascinat, iar nu adevăratul Eminescu, cel legat, în mod fatal, „de o mână de pământ”, cum el însuşi a spus-o. Geniul nebun - iată un subiect, într-adevăr, de senzaţie, un mit care lua locul mitului tânărului geniu! După ce a izbucnit boala, se întrec în dezvăluiri precedente ale nebuniei poetului trăite şi descoperite de...ei! Era doar moda identificării geniului cu nebunia, era moda teoriilor lui Lombroso. În schimb, prea puţini s-au aplecat să-i înţeleagă ideile din Timpul şi vizionarismul poemelor.

i Gh. Panu. De la Neamţ, Eminescu a plecat la Botoşani în primăvara anului unde a stat un an de zile. Creangă, Miron Pompiliu şi Gh. Bojeicu se temeau de stabilirea poetului la Botoşani, din pricină că acolo ar fi dat de Scipione Bădescu, un boem al crâşmelor. Teamă confirmată, ceea ce a făcut ca poetul să intre din nou în atenţia medicilor, urmând, astfel, perioada de tratament sub îngrijirea Harietei, sora infirmă a poetului. La Botoşani, s”

„Consideraţiile ştiinţifice” ale acestui medic politician, de stânga, într**ase ani de crucificare a poetului. Zosin** sugerează că Eminescu a dus o viaţă desfrânată în alcoolism şi erotism, de aceea a ajuns la nebunie sifilitică. La originea acestor mistificări grosolane, se deduce din studiul dr. Nica, stau deciziile medicale ale lui Francisc Iszac, care nu numai că a

---

i Gh. Panu. Ibidem, pp. 230-240

” Panait Zosin, Nebunia lui Eminescu, în „Spitalul, nr. 11/1903.

ase ani de crucificare a poetului. Zosin O analiză a studiilor medicale semnate de Panait Zosin, cu referinţele la Eminescu, realizează N. Georgescu în Moartea antumă a lui Eminescu, op. cit.

scăpat de o judecată a istoriei, dar a reuşit să treacă în ochii biografilor drept un binefăcător al lui Eminescu. Aşa ni [etc.)] În realitate, Eminescu a început să abuzeze de alcool după 1885, nu fără concursul unor „prieteni”. „Cât priveşte sifilisul şi contractarea lui ″

Dr. Nica nu face simple afirmaţii, ci analizează pas cu pas imensul material avut la dispoziţie. Mă voi opri, în completarea altor argumente expuse anterior, doar la câteva. Mai întâi, proba grafologică. În cazul paraliziei generale cauzată luetic, dezorganizarea scrisului este ireversibilă, „rapidă şi profundă”, încât documentele lăsate de un paralitic vorbesc „de la sine”: „În cazul lui Eminescu, tocmai conservarea perfectă a scrisului său, până în cele din urmă zile, după cum atestă mărturiile şi unele documente, face posibilă stabilirea diagnosticului, atât de discutat şi controversat, asupra bolii şi morţii.”[22] Nici înainte şi nici după primul atac nu se desluşesc dereglări semnificative ale scrisului, afară de unele momente, care pot interveni în stări de mare tensiune sau agitaţie, lucru vizibil şi la oamenii normali. Din cele 42 de caiete eminesciene, doar în 8 dintre ele există unele perturbări ale scrisului. În orice caz, în zilele premergătoare izbucnirii bolii: „Nici cel mai dibaci grafolog n″ Scrisoarea trimisă, după revenire, lui Chibici e „de o acurateţe impresionantă, ordonată şi echilibrată.”[23]

Tot ireversibile, în sifilisul cerebral, sunt degradarea simţului moral şi a conştiinţei critice, cu atât mai mult a memoriei. Or, nimic din toate acestea nu se petrec cu Eminescu. Până şi extrem de scepticul Maiorescu (în ce

---

etc.) G. Călinescu, op. cit., p. 349

″ Ion Nica, Eminescu. Structura somato-psihică, Edit. Eminescu, Bucureşti, 1972, p. 271.

22 Ibidem, p. 195.

″ Ibidem, p. 179.

23 Ibidem, p. 193.

priveşte posibilităţile vindecării poetului) e nevoit să recunoască, într" Harieta era convinsă că medicii din Iaşi l" Era, de fapt, o revenire a sănătăţii în pofida tratamentului doctorului Iszac, graţie vigorii native a poetului, care încă mai lupta cu boala. Pomenitul Corneliu Botez, care am văzut că s[tor?]

De fapt, acela care l' „cu efecte de altfel nule în sifilisul nervos (oare de ce nu ştia acest lucru doctorul Iszac?) dar cu urmări catastrofale toxice."[24]

Deci, medicul greşeşte de două ori: pune diagnostic eronat şi impune tratament catastrofal. Adeptă fanatică a lui Iszac, Harieta se mândreşte că acesta a impus tratamentul cu mercur în pofida protestului unui consiliu format din şase medici, conştienţi de efectele nocive: „pentru care a ţinut şase medici consiliu de s" Dr. Iszac a lăsat impresia că cercetează, la vremea aceea, luesul şi că era pe cale să rezolve o „nouă" metodă de tratament, intenţionând să dea publicităţii o comunicare ştiinţifică. Altfel zis, folosirea lui Eminescu drept cobai este foarte clară. El a dat Harietei asigurări de vindecare sigură şi totală! De asemenea, i" „Profesorii... în cea mai mare eroare" erau cei de la Iaşi şi de la Halle, unde a fost trimis poetul la insistenţele altor medici botoşăneni (Ştefanovici, Hynek şi Hajnal), la 26 mai 1887. Aceştia au reacţionat, probabil, la dubla eroare a dr. Iszac. Dornic de rezultate rapide şi spectaculoase, Iszac a ridicat doza de mercur până la 7 grame de fricţiune! El era

---

" Ibidem, p. 271.

" Scrisoarea din 18/30 octombrie 1887.

tor? Corneliu Botez, Viaţa lui Eminescu, în vol. Omagiu lui Mihail Eminescu, Edit. Socec, Bucureşti, 1909.

, Ovidiu Vuia, op. cit., p. 82.

24 Ibidem.

" Scrisoarea către Cornelia Emilian, 20/2 iunie 1887.

" Scrisoarea Harietei către Cornelia Emilian din 27 august/8 septembrie 1887.

conştient de pericol, de vreme ce a căutat să atenueze urmările recomandând cură de nămol la Lacul Sărat. Rezultă limpede că efectul final de „pseudo" Harieta[25] constată singură că supradozajul îl agită pe bolnav. „Este o recunoaştere " Nădejdea Harietei în diminuarea intoxicaţiei prin apele minerale de la Lacul Sărat este o dovadă că dr. Iszac era conştient că mersese prea departe. Alarmată, Harieta îi scria Corneliei Emilian pe 20/2 iunie/iulie 1887, când mai avea de executat 4 fricţiuni a şapte grame de mercur: „Băi să facă treizeci şi cinci, să[se primejdios pentru organism.] Urmările sun descrise astfel de Ion Nica: „Semnalul pe care îl lansează Harieta "

În anul nefast de la Botoşani s" Dar " Situaţia atinge grotescul dacă ne gândim că dr. Iszac şi" Eu pun această notă comică pe seama inabilităţii în exprimare a dr. Vuia. Ar fi fost mai firesc să· Cu toate acestea, D. Murăraşu trece pe lângă informaţia privitoare la injecţiile mercuriale practicate de dr. Şuţu ca pe lângă un simplu amănunt lipsit de orice importanţă, nerealizând nici o legătură între acesta şi prăbuşirea catastrofală a poetului: „Injecţiile mercuriale nu aveau nici un efect. Facultăţile intelectuale, aproape

---

" Ion Nica, op. cit., p. 275.

25 „Nu-ţi pot descrie crizele ce le-a avut la a patra fricţiune. De frica şi de supărare, am căzut iarăşi bolnavă la pat..." (Cf. Eminescu - înfăşurat..., op. cit., p. 72).

" Ibidem, p. 277.

se primejdios pentru organism. Cf. Ovidiu Vuia, Spre adevăratul Eminescu, I, op. cit., pp. 99-100.

" Ion Nica, op. cit, pp. 278-279.

" A. C. Cuza, Scrisoarea către Iacob Negruzzi, Iaşi, 1887 (Cf. Eminescu - înfăşurat..., op. cit., p. 392).

" Ovidiu Vuia, op. cit., 1989, p. 84.

" Ovidiu Vuia, op. cit., 1997, pp. 97-98.

. V. Vines, Câteva date asupra ultimelor zile ale poetului Mihail Eminescu, Bucureşti, 1931. Extras din „România medicală", 1931.

normale în martie, i” Biograful se înşela. Injecţiile mercuriale aveau un efect negativ. Şi el opta pentru lues, găsind că moartea poetului are legătură cu erizipelul provocat de piatra aruncată de către Petrea Poenaru, deşi, în acelaşi timp, a respins „legenda” întreţinută de Harieta în jurul acestui caz: „Acest erizipel i”

Elementul „nou” (în orice caz, noutatea constă în punerea lui în valoare pentru întâia oară, fiindcă dr. Nica a ignorat informaţia doctorului Vineş), adus de ultimul studiu al dr. Vuia, constă în transferul greutăţii vinei de pe umerii dr. Iszac pe ai dr. Şuţu. Adevăratul răspunzător de otrăvirea iremediabilă a lui Eminescu este patronul sanatoriului „Caritatea” din str. Plantelor, acolo unde poetul a fost internat şi la 28 iunie 1883. Acum, cercul se închide, strângându” Şi psihiatrul nostru notează cu obidă: „Numai lui Mihai Eminescu i s”

Acum nu mai încape nici o îndoială: acela care i”

” Op. cit., p. 399.

” Ibidem.

” Ovidiu Vuia, op. cit., p. 43.

” Ibidem, p. 45.

” Ibidem, p. 47. Din păcate, aceasta aberaţie este susţinută, ca o scuză pentru medicii lui Eminescu, si astăzi. De pilda, o face „candidul George Muntean.

La întrebarea cum de a fost posibilă aberaţia fatală, Ovidiu Vuia are o explicaţie absolut caritabilă. El o pune pe seama... ignoranţei. E şi înspăimântător să gândeşti altfel. „Din păcate, dr. Şuţu nu numai că n[te.] Ce grozăvie s” Dar acelaşi diagnostic îi este comunicat de Şuţu lui Maiorescu în 1883, de vreme ce criticul i” Amănuntul poate să aibă o importanţă de care încă nu ne dăm seama. Altfel spus, la prima internare, avem confirmarea şi” De aici credinţa lui nestrămutată că este inutilă trimiterea lui la Viena. Chiar şi atunci când tratamentul de la Ober Dobling l[tie cui], dr. Şuţu a eliberat un certificat medical cu următorul conţinut: „No. 12535 / 11/83 / Subsemnatul doctor în medicină atest prin aceasta că dl. Eminescu adus în căutarea Institutului «Caritatea» din Bucureşti la 28 Iunie 1883 de către Onor Prefectura Capitalei este atins de alienaţie mintală în forma «manie acută», stare care reclamă o căutare serioasă la un stabiliment special. / Bucureşti, 5 iulie 1883 / Dr. Şuţu”. Acest certificat medical, temelie a tuturor biografiilor, comportă o discuţie specială, neavând nici o garanţie asupra autenticităţii lui, în sensul de a fi fost cerut de o anume instituţie, cum lasă de înţeles Şuţu, spre justificare a „internării”. (Asupra chestiunii se va reveni). Iată, însă, că dr. Ion Nica are o bănuială pe care el n” Cum lipsesc documentele, nu putem avea certitudinea unui asemenea tratament în 1884, la Iaşi, sau la Liman

---

te. O face, în schimb, spre confirmarea deontologiei profesionale, în volumul I din cartea tipărită în anul 2000.

” Cf. Eminescu - înfăşurat în manta-mi..., op. cit., p. 401.

” Ion Nica, op. cit., p. 51.

” Eminescu - înfăşurat..., p. 291.

tie cui Călin L Cernăianu, Conjuraţia anti-Eminescu, I, Edit. Semnele timpului, Bucureşti, 2000, pp. 38-42.

” Ion Nica, op. cit., p. 279

(1885). În schimb, s**tate la Viena pe timp de doi ani.** Rezultă de aici că Maiorescu pregătise terenul pentru îngrijirea unui bolnav nu atins de psihoză maniacală, ci de demenţă şi, din acest punct de vedere, decizia lui era corectă, fiindcă un asemenea nebun este irecuperabil. Iar dacă nu" Iar motivul principal are legătură cu „junimiştii aleşi" care trebuiau informaţi: „[26], dacă n"

După comentariul acesta şi al corespondenţei lui C.

---

tate la Viena pe timp de doi ani. Cf. Augustin Z. N. Pop, Pe urmele lui Mihai Eminescu, op. cit., p. 275.

" Reproduc citatele după Liviu Papuc, Despre Eminescu, în „Convorbiri literare, Iaşi, an. CXXXII, serie noua, nr. 7 (31), iulie 1998, pp. 2, 9.

26 Dar recitită cu alt ochi şi corespondenţa lui C. Popazu duce spre aceleaşi concluzii. Scrisorile către Maiorescu atestă ca atât C. Popazu, cât şi medicii vienezi fuseseră avertizaşi asupra paraliziei sifilitice. Şi el transmite că lupta medicilor se dădea pentru diagnostic. Când, la patru zile de la internare, Eminescu a intrat întrMai precizez că dr. Ion Nica aprecia şi el că atacurile suferite de Eminescu în 1889 semănau cu o pseudo-o criza puternică, C. Popazu bănuieşte imediat că e vorba de „un atac de paralizie cu crampe". Spre surprinderea sa şi a vienezilor, atacul a durat foarte puţin si „a trecut fără să lase urme", ceea ce-l duce la concluzia că e vorba de o falsă paralizie sau că adevăratul atac n-a sosit încă: „Trebuie încă aşteptat, căci e posibil ca să urmeze o paralizie, până acum nu se poate observa nimic". Nedumerit, Popazu se întreabă cum s-o fi manifestat Eminescu la Bucureşti, deoarece aici are momente de linişte: „Nu ştiu cum era Eminescu în internatul din Bucureşti. Mi se pare ceva mai liniştit". Se vede obligat să spună că dr. Obersteiner era, de asemenea, nedumerit, fiindcă a sesizat că poetul, chiar de la internare a avut momente „mai bune, când e conştient de starea în care se află - devine melancolic şi de tot liniştit". (Scrisoarea din 26 noiembrie 1883). Straniu, deoarece, deşi informat de C. Popazu, în scrisoarea pe care i-o adresează poetului în ianuarie 1884, Maiorescu îi spune că a avut „un delir continuu de peste 5 luni"!
-paralizie şi acestea aveau drept cauză intoxicaţia mercurială. Nu cumva pseudo-paralizia constatată de Popazu avea aceeaşi cauza? Nu cumva Şuţu îl tratase cu mercur de la prima internare? Şi de ce a ascuns acest lucru? Asemenea atac violent, ne reamintim, consemnase şi Harieta după a patra fricţiune cu mercur. Şi nu asemenea simptome i-au creat lui Maiorescu convingerea ca poetul devenise irecuperabil, văzându-l evoluat de la manie acută la demenţa?

Popazu, atrag atenţia că nu numai ele vorbesc în spiritul scrisorii lui D. Boghean, ci şi un alt document ” Cum raportorul exclude sifilisul, el îl confirmă pe Ion Nica, cel care vorbeşte pentru ultima fază a bolii de „pseudo[i falsifice scrisul.] Plastografie eşuată?

Concluzia inevitabilă e că altă scrisoare a trimis Leidesdorf lui Popazu (cu siguranţă, semnată şi în termeni profesionali), dar că această scrisoare ajunsă la Maiorescu n[ionat!]

8. BOGHEAN VERSUS ISZAC

D

acă, până mai deunăzi, nu aveam dovezi directe că tratamentul cu mercur i s” Cuvântul probabil arată de la sine că e vorba de o simplă bănuială, iar nu de o certitudine. În schimb, certitudinea e prezentă la Francisc

---

La 28 decembrie 1883, acelaşi Popazu, tot uimit, transmitea criticului: „Atacul [pe] care l-a avut, se vede ca n-a fost paralizie, căci după atâtea săptămâni a rămas fără urmaşi”. Şi continua să dea informaţii despre „momente mai limpezi”, răspunsuri „destul de bune”. Ba consemnează un amănunt surprinzător care aminteşte de vechea luptă a poetului cu boala. Poetul motiva dr. Obersteiner că se mişca mult prin sanatoriu pentru a întoarce astfel ceasornicul stricat al vieţii. Poetul se considera „ca un ceasornic, care până e întors merge; aşa şi el trebuie să umble şi să vorbească mereu până când nu mai poate”.

Scrisorile din ianuarie şi începutul lui februarie sunt cu totul favorabile evoluţiei sănătăţii. La 9 februarie 1884: „vorbeşte clar şi mi se pare că memoria i-a rămas neatinsă”, ceea ce în cazul paraliziei nu e posibil.

” Călin L. Cernăianu, Conjuraţia anti-Eminescu, II, Edit. Semnele timpului, Bucureşti, 2001, p. 5.

” Gheorghe Sărac, Documente..., op. cit., p. 116.

i falsifice scrisul. A se vedea facsimilele puse la dispoziţie de Călin L. Cernăianu pe ultima coperta interioara din Conjuraţia anti-Eminescu, nr. 2.

ionat! Pentru amânunte, confer Călin L. Cernăianu, Conjuraţia anti-Eminescu, II, pp. 68-71.

” Ibidem, p. 13.

Iszac, iar aceasta e certificată, de la Bucureşti, de Maiorescu şi Şuţu. Dermatologul nu s” De altfel, aceste „bube” erau tratate de poet cu băi, medicii recomandându**au extins nicicum din zona gambelor.** Povestea bubelor este descrisă astfel de Slavici în Amintiri: „El s· Într**rare**. Speranţa de a putea merge la băi nu se realizează, deşi Harieta descrie clipe de ameliorare, graţie cărora aduce elogii lui Iszac, comparându”. Altfel spus, Maiorescu, deşi era adeptul teoriei ereditare, se dezvăluie, în context, ca adept al etiologiei sifilitice. Împotriva acesteia se exprimă D. Boghean. Şi Ovidiu Vuia regretă că acest medic nu s·

Dacă în ce”. Cum nu era vorba de o simplă „spălare pe mâini”, Harieta îi atacă din nou pe doctorii ieşeni: „Ei au voit să facă practică cu dânsul, cu siguranţă! Doctorul Iszac a plecat azi la cinci dimineaţa la Viena. Mi”.

Dacă în iunie 1887 poetul a fost internat în spitalul din Botoşani, sub îngrijirea lui Iszac, starea sănătăţii înrăutăţindu**i la Halle, spre disperarea lui Iszac.** Intrigat, Iszac însuşi se deplasează la Viena spre a vedea cum stau lucrurile, deoarece considera întreruperea curei sale ca pe o nenorocire.

Ce se întâmplase? Iszac nu ţinuse cont de avertismentul

” Ion Nica, op. cit., p. 246.

au extins nicicum din zona gambelor. Problema ectimei de pe picioarele lui Eminescu este dezbătută şi de Călin L. Cernăianu în Conjuraţia anti-Eminescu, II, pp. 4-11.

. I. Slavici, Amintiri, E. P. L., Bucureşti, 1967, p. 116.

rare Gheorghe Sărac, Documente..., op. cit., pp. 30-31.

” Ovidiu Vuia, op. cit., p. 94.

. „După întoarcerea sa la Iaşi în 1884, a fost lăsat în pace de medici, dar să reţinem că a pierdut orice raport cu Obersteiner, ori unul din medicii mai tineri ca Popazu sau chiar Boghean ar fi putut să-l ajute mai ales în situaţiile care vor interveni în viitor” (p. 95).

” Gheorghe Sărac, Documente., p. 34.

” Ibidem, p. 37.

i la Halle, spre disperarea lui Iszac. Vezi şi Opere, XVI, p. 739.

celor şase medici şi a trecut la o doză mărită, evident, fără rezultate pozitive. Pe 2 august, Harieta e nevoită să admită necesitatea celor 30 ″. E ciudat că Iszac nu s″. În 12/24 septembrie 1887, este şi mai înverşunată împotriva celor doi medici. Iszac hotărâse, peste capul celor de la Halle şi de la Iaşi, că tot cura mercurială e salvarea. Iszac ″.

Aşadar, botoşăneanul preconiza o mărire a dozei peste 7 grame! Pe 15 septembrie 1887, s″. (Repet: Harieta, prin Iszac şi din proprie experienţă, ne transmite două date fundamentale ″.

Intrigată de optimismul Harietei, Cornelia Emilian solicită scrisorile medicilor vienezi cu privire la diagnostic şi la rezultatele curei de la Halle; dar Harieta nu are ce să trimită, fiindcă „Doctoru Iszac mi″ Cum se vede, lucrurile se îngroaşă. Constipaţia era una dintre consecinţele nefaste ale intoxicaţiei mercuriale şi Iszac începe să″.

Va să zică, nenorocirea lui Eminescu provine de la un dermatolog care s″. (Întrucât acum tratamentul începe să semene cu cel obişnuit de dr. Kremnitz, nu cumva botoşăneanul a ajuns, în sfârşit, la concluzia că bubele nu erau sifilitice?) Noua cură durează până pe 14 februarie 1888. Dezolat de insuccese, Iszac dă vina pe „pesimismul” poetului, ca duşman principal al tratamentului[27]. Bolnav el însuşi, renunţă, în cele din urmă, plecând în Italia, la un tratament. Veronica Micle profită de împrejurare şi″.

″ Ibidem, p. 38.
″ Ibidem, p. 40.
″ Ibidem, p. 41.
″ Ibidem, p. 42.
″ Ibidem, p. 47.
″ Ibidem, p. 48.
″ Ibidem, p. 49.
″ Ibidem, p. 52.
27 Ibidem, p. 72.
″ Ibidem, p. 81.

Schimbarea tratamentului şi venirea Veronicăi ameliorează starea fizică şi psihică a poetului. La Bucureşti, acesta va încerca să reintre în publicistică, definitivează excepţionala versiune din Lads, publică pretinsa „traducere” din Mark Twain etc. Ba, unul din articole, după cum am mai amintit şi după relatarea lui M. Brăneanu, face să cadă guvernul conservator. Vechii „amici” se trezesc la realitate şi insurgentul nimereşte la Mărcuţa, iar de acolo ″. În consecinţă, el receptează lăsarea lui în părăsire ca pe o detenţie, cu atât mai mult, cu cât pe Maiorescu nici nu l″. Acum, e cu mult mai probabil că blestematul tratament a început încă de la prima internare de la „Caritas”, unde a şi fost sfârşit în 1889. Dr. Vineş şi[28]e grave descrise de Ion Nica.

″ M. Eminescu, Opere, XVI, p. 197.

″ Op. cit., p. 279.

28 Asta conform versiunii oficiale, fiindcă dr. I. Nica reproduce şi versiunile neoficiale, asupra cărora va trebui să revenim. În pofida „certitudinilor”, momentul morţii poetului rămâne deosebit de încurcat. Am spus că Şuţu îi prezisese încă trei ani de viaţă, chiar în condiţiile paraliziei generale progresive. Cum diagnosticul a fost greşit, şi numărul anilor poate fi revizuit în favoarea poetului, dat fiinduEl nu lua în calcul, desigur, efectele tratamentului cu mercur. Grăbirea decesului, aşadar, putea veni din două direcţii: o accidentală congestie cerebrală şi otrăvirea cu mercur. În chip uimitor, ambele împrejurări s-i cunoscută vigoarea fizică. Şuţu estima că numai un accident provocator de congestie cerebrală îi putea curma brusc viaţa.

-au ivit. Pe lângă injecţiile cu mercur, tenorul Petrea Poenaru l-a agresat cu o piatră (care, de fapt, a fost o cărămidă), lovindu-l în cap. Există părerea că lovitura tenorului n-a fost chiar nevinovată. Medicul Ştefan Coşereanu i-a relatat Elenei Popovici, într-un interviu: „Tenorul Poenaru, zărind într-o zi pe poet mâncând pâine în curte, pe lângă pavilionul în care şedea medicul-sef, s-a năpustit asupra lui, l-a lovit zdravăn cu cărămida în cap, aşa de tare că Eminescu s-a prăbuşit şi a trebuit să fie ridicat de-acolo de infirmieri, transportat mai fără suflare şi pansat.” (Eminescu - înfăşurat..., op. cit., p. 398). Anchetatorul Bursan nu s-a sinchisit să-l interogheze pe Poenaru.

Într-o discuţie cu Nicolae Georgescu, pe 15 iunie 1999, la Bucureşti,

Se cuvine reliefată o nedumerire a dr. Vuia. De ce apariţia cărţii lui Ion Nica, în 1972, n”. O asemenea cotitură îl determină pe dr. Vuia să se întrebe: „Oare n” Posibil. Totuşi, dr. Nica şi-a păstrat consecvenţa profesională, vorbind de o „pseudo-paralizie”, care, deşi e inadecvată ştiinţific, vrea mai degrabă să sublinieze tocmai gravitatea consecinţelor intoxicaţiei mercuriale. Altfel spus, Eminescu n-a fost sifilitic şi alcoolic, dar a fost adus la starea încât să pară sifilitic şi paralitic! Ceea ce este de-a dreptul monstruos.

· De aceea, moartea lui civilă şi moartea biologică nu”.

---

acesta îmi semnala ca dr. Ion Nica, extrem de documentat şi-n privinţa cauzei decesului, şi-a exprimat îndoiala în legătură cu versiunea oficială. Cu atât mai mult cu cât martorii la întocmirea certificatului de deces au fost improvizaşi ad hoc. Adevărata cauză a morţii, comunicată imediat lui Maiorescu, a fost consemnată astfel de critic pe data de 15/27 iunie 1889: „Pe la 6 ore a venit Stemill şi Vitzu la mine să-mi spună că astăzi pe la 5 ore a murit Eminescu în Institutul de Alienaţi al D-rului Şuţu (strada Plantelor, Bucureşti) de o embolie”. Or, embolia a fost produsă, cel mai probabil, de lovitura cu cărămida (despre care lovitura mortală vorbea şi frizerul poetului, Dumitru Cosmănescu - Cum a murit Eminescu, în „Universul”, 28 iunie 1926). Ion Nica e informat şi asupra unei a doua lovituri, cu o scândură, versiune vehiculată, în acele zile, de un nepot al doctorului Şuţu, „care relata unui distins poet de-al nostru (în viaţă) că Eminescu ar fi fost lovit cu o scândură în cap de tenorul Petre Poenaru, că acesta i-a „spart ţeasta” omorându-l aproape pe loc.” (Ion Nica, op. cit., p. 361). Nepotul lui Şuţu cunoştea şi motivele pentru care „versiunea oficială n-a consemnat evenimentele aşa cum s-au petrecut”. (Ibidem). Ion Nica nu exclude o a doua agresiune împotriva lui Eminescu, după eşecul primeia, care a dus doar la apariţia erizipelului (şi acesta subestimat în consecinţele lui funeste). Este foarte probabil ca a doua lovitură, cu scândura, a aceluiaşi agresor, să-i fi cauzat moartea. Dovada şi convingerea nestrămutată a Harietei, care i-a transmis Corneliei Emilian cu totul alta cauză a morţii decât cea oficială. (Vezi Eminescu - înfăşurat..., op. cit., p. 362).

” Op. cit., p. 274.

” Op. cit. 1989, p. 82.

. Vezi Odă (în metru antic), 1883.

” Ilie Bădescu, Sociologia eminesciană, Edit. Porto-Franco, Galaţi, 1994, p. 52.

Consecinţele acestei alienări sunt atât de profunde, încât ele se manifestă nu numai ca antiteză neîmpăcată (concept filosofic eminescian) între diverse grupuri ale elitei intelectuale, dar şi ca un soi ciudat de schizofrenie individuală, în stare să[i pe eminescologi.]

Despicarea în două a fiinţei eminesciene a început, cu urmările arătate de Ilie Bădescu, în ziua de 28 iunie 1883. Pentru a face pasul următor, argumentul medical devine insuficient. Asta a înţeles". Dar „chestiunile medicale" însele stau înfăşurate în secrete abia azi scoase, probabil, parţial, la iveală. George Munteanu, urmând intuiţia fecundă a confruntării geniului eminescian cu boala, s[iei.]

Se pare că au existat tentative ca Eminescu însuşi să fie atras în orbita francmasoneriei. Se vorbeşte chiar de existenţa unui baston de francmason al lui Eminescu. Ce[i Balcanii.] Prima, ştim că s". Ţinta: unirea tuturor românilor şi „Emanciparea economică şi intelectuală a întregului popor românesc"[29]. (De altfel, caracterul francmasonic al Junimii era binecunoscut în epocă. Matilda Cugler". În realitate, a fost şi politică. În cea literară, Eminescu a putut fi atras; în cea politică, nu. Editorul Însemnărilor zilnice, I. Rădulescu".

---

i pe eminescologi. A se vedea partea a doua din Theodor Codreanu, Dubla sacrificare a lui Eminescu, Edit. Serafimus, Braşov, 1999.

" Nicolae Georgescu, A doua viaţă a lui Eminescu, Edit Europa Nova, Bucureşti, 1994, p. 113.

iei. V. I. Bădescu, Sociologia eminesciană, Th. Codreanu, Modelul...

i Balcanii. Cf. M. Eminescu, Opere, XIII, Edit. Academiei, Bucureşti, 1985, p. 381. Lecţiunea greşita a editorilor care consideră că e vorba de o singură societate, a fost corectată de Ion Filipciuc (v. O pagină eminesciană inedită?, în „Poesis", Satu Mare, noiembrie-decembrie 1997).

" Ibidem, p. 379.

29 Ibidem, p. 371.

" Eminescu - înfăşurat..., op. cit., p. 438.

" Titu Maiorescu, Însemnări zilnice, I (1855-1880), introducere, note, facsimile şi portrete de I. Radulescu-Pogoneanu, Socec, Bucureşti, 1937,

Când? Poate în ultimii ani ai vieţii, fiindcă în 1884 semna mesaje, în ce”. Această însemnare de jurnal atestă cu asupra de măsură că Eminescu avea perfectă dreptate când afirma că partidele din România sunt nişte coterii subordonate unor „organizaţiuni internaţionale”. Destituirea masonilor de la telegraf arată cât de împânziţi erau francmasonii şi cum depindeau posturile din stat de interesele de grup, cărora poetul le va cădea victimă nu o dată!).

Eminescu a simţit că masoneria românească nu se identifica cu idealurile sale naţionale şi de aici războiul cu „cosmopolitismul”, promotor al unui pseudo”. Iată, dacă vreţi, o dovadă de „nebunie”. Ea constă în faptul că poetul nu năzuieşte „să se pună bine cu lumea”, ci să reaşeze în albiile ei naturale această lume. Aici e cheia înţelegerii tragediei de după 1883. Ei bine, când Gr. Ventura, preluat de Al. Ciurcu, s”. Gh. Panu, în Amintirile sale de la Junimea, vorbeşte de un ultim sfat pe care i l”. Nici nu mai era nimic de spus în faţa „gălăgioşilor” meseni ai lui Panu. De altfel, nici Panu, nici Maiorescu şi nici alţii nu i[n 1903.] Iar D. Murăraşu arăta că germenii teoriei nu datează din ultimii ani de la Timpul, ci din perioada romanului Geniu pustiu: „E falsă deci afirmaţia lui Panu că susţinerea acestei teorii e un semn că germenul boalei mintale a lui Eminescu

---

p. 147.

” Ibidem, pp. 146-147.

” Opere, XVI, p. 48.

” Cf. Al. Vlahuţă, Amintiri despre Eminescu, în vol. Omagiu lui M. Eminescu, Bucureşti, 1909; După Eminescu, în Opere alese, II, E. P. L., Bucureşti, 1953, pp. 99-101.

” A se vedea Amintiri de la Junimea din Iaşi, Edit. Adevărul, Bucureşti, 1908.

n 1903. St. Scurtu, Eminescu şi Gh. Panu, în „Sămănătorul”, II, 1 iunie, 1903, pp. 347-348.

izbucnise”[30]. Argument nerelevant, totuşi, fiindcă s· Am spus”. În plus, Ovidiu Vuia ne asigură că l”. De să. Lucrul acesta nu trebuie să ne sperie. Dacă junimismul a avut legătură cu francmasoneria, înseamnă că aceasta a lucrat şi în beneficiul culturii şi civilizaţiei româneşti. Însă e tot atât de adevărat că interesele politice conjuncturale ale anului 1883 i”.

Dar nu vom putea înţelege subtilitatea fără o sumară discuţie despre conceptul de referenţial. Cu precizarea că **(un om sacrificat!)**.

V

10. METODA DUBLULUI REFERENŢIAL

oi continua cu o paranteză absolut necesară. Pentru a se înţelege mai bine drama lui Eminescu. În definitiv, la mijloc se află psihologia referenţialului, ca punct nodal al gnoseologiei. Referenţialul sau sistemul de referinţă este o achiziţie modernă a cunoaşterii relativiste, devenind

---

30 D. Murărăşu, Naţionalismul lui Eminescu, ediţie de Stancu Ilin, Edit. ATOS, Bucureşti, 1999, p. 93.

. Mite Kremnitz, Amintiri fugare despre Eminescu, Bucureşti, octombrie 1893, în I. E. Toroutiu, Studii şi documente literare, IV, pp. 23-39.

” Op. cit., 1997, p. 96.

” Ibidem.

ă Oare nu-i de tot hazul c perechea paronimica a lui George Munteanu - George Muntean - care se tot etalează, de câţiva ani buni, ca fruntaş al francmasonerii reactivate din România postdecembristă, se află în fruntea celor care apără memoria francmasoneriei, pe Maiorescu, în speţa, împotriva lui Eminescu? E de preferat, raţionează imperturbabil d-l Muntean, ca asupra lui Eminescu să apese mai departe stigmatul nebuniei sifilitice decât să se restituie public adevărul despre tragedia trăită de poet!

„ I. Filipciuc, Eminescu - un caz de gândire arestată, Poesis”, Satu Mare, nr. 9-10 (105-106), an. IX, septembrie-octombrie, 1998, p. 8-9. Articolele lui Ion Filipciuc, la care fac referinţă, au fost incluse de autor în vol. Înspre alt Eminescu, Edit. „Augusta”, Timişoara, 1999.

(un om sacrificat!) Vezi şi I. Filipciuc, O pagina eminesciana inedită?, în „Poesis”, Satu Mare, noiembrie-decembrie 1997.

concept central în idoneismul întemeiat de F. Gonseth şi Gaston Bachelard. Am arătat, în altă parte,[31] că poetul deja gândea într[r.]

Voi spune, de aceea, că N. Georgescu a procedat, conştient sau nu, la o „spargere de referenţial" asupra semnificaţiei zilei de 28 iunie. (Cum, de altfel, a realizat şi dr. Ovidiu Vuia cu problema diagnosticului şi morţii poetului, devenind, din păcate, brusc, neputincios în a se desprinde de cercul strâmt al specialităţii sale şi dând verdicte neconforme cu isprava pe care a întreprins-o). Pentru N. Georgescu, 28 iunie nu mai coincide cu momentul îmbolnăvirii poetului, deşi e posibil ca atunci să se fi produs o criză nervoasă cu mult mai violentă decât toate celelalte anterioare, consemnate de Slavici, Ion Russu-Şirianu, Al. Ciurcu, G. Ocăşanu ş. a., toate, însă, tălmăcite ca dovezi de psihoză în consemnări târzii, după ani de la moartea poetului. Chiar şi consemnările lui Maiorescu sunt, în realitate, post festum! De crize nervoase nu sunt scutiţi nici cei mai sănătoşi oameni, în momente de cumpănă ale vieţii. Evenimentele din nefasta zi nu pot fi explicate exclusiv prin patologie, cum s-a făcut până azi, aceasta devenind un factor secundar, exacerbat de cu totul alte

---

31 Th. Codreanu, Eminescu - Dialectica stilului, Edit. Cartea Românească, Bucureşti, 1984; Modelul ontologic eminescian, Edit. Porto-Franco, Galaţi, 1992.

r. Orice lectură a acestei cărţi - ţin să atrag în mod special atenţia - care nu e capabilă să se plaseze în metoda de cunoaştere a dublului referenţial, va fi timp irosit şi va prilejui, cel mult, o reacţie de respingere, cum am mai constatat, altminteri, la prima ediţie. Orientarea cercetării spre referenţialul secund nu presupune respingerea, da capo, a referenţialului nebuniei. Ele trebuie văzute într-o relaţie de complementaritate. Interesant că lectorii care nu pot ieşi dintr-un referenţial sau altul, merg spre simplificări fie în direcţia contestării planului secund, fie spre exagerarea dimensiunilor unui „complot antieminescian" masonic. În realitate, dublul referenţial nu ţinteşte spre vreo culpabilizare anume, ci dezvăluie tragismul destinului eminescian.

motivaţii, îngropate cu grijă şi straşnic păzite de un secol încoace. Pomenitele motivaţii sunt de ordin politic, iar nu patologic. Faptul ne obligă să restructurăm şi să redimensionăm toate informaţiile privitoare la anii blestemaţi ai poetului, dar nu numai. Lucrurile îşi arată acum feţele ascunse, iar certitudinile proclamate pălesc. Ce-i azi drept mâine-i minciună, cum a zis poetul. Toate întâmplările trăite de Eminescu pe 28 iunie 1883 şi după au fost raportate exclusiv la nebunie. Trebuie schimbat referenţialul. Mai bine-zis, dublat, ţinându-se cont, simultan, atât de boala reală a poetului, cât şi de cea supraadăugată, situaţie stranie oglindită de disputa între cele două diagnostice care au făcut carieră; psihoza maniacală şi paralizie generală progresivă pe fond luetic. Bineînţeles, mutaţia referenţială este atrasă de o revizuire critică a izvoarelor şi a contextului istoric.

D. Bolintineanu. Transformase Timpul dintr**ii europene.** Am remarcat deja planurile reformatoare ale poetului, care vizau unitatea politică a tuturor românilor de la Nistru pân' la Tisa. El cunoscuse bine toate teritoriile locuite de români. Eminescu voia un cap politic în stare să reprezinte arheul românităţii, iar nu un mic regat complăcându**i de T. Maiorescu sau de Petre P. Carp.** Aflat la Viena să

D. Bolintineanu Cf. Th. Codreanu, Un precursor al publicisticii eminesciene, în „Luceafărul", nr. 37/1989, p. 6. Nu întâmplător poetul îl preţuia, în chip deosebit, pe Bolintineanu, spre nedumerirea unora.

ii europene. Trimit din nou la Sociologia eminesciană de Ilie Bădescu şi la Modelul ontologic eminescian de Th. Codreanu, îndeobşte, partea a doua, Archaeus şi „raţiunea practică".

i de T. Maiorescu sau de Petre P. Carp. Tensiunea dintre Eminescu şi Carp este binecunoscută, provocată fiind de articolele din Timpul a intervenit pe lângă Maiorescu să-l determine pe poet să-şi schimbe atitudinea. Era atât de supărat, încât nu şi-a mai plătit abonamentul la ziar. Vorbea cu indignat dispreţ despre „deştepţii de la Timpul", recte Eminescu şi Slavici. Negocierile de la Viena au acutizat aversiunea lui Carp faţă de Eminescu. (Cf. Eminescu - înfăşurat..., op. cit., p. 426).

negocieze tratatul secret cu Austro”.

Cotitura politică spre Puterile Centrale ţinea nu numai de afinităţile casei regale cu lumea germană, cât mai ales de importante interese în „chestiunea Dunării”, de activitatea diplomatică în vederea recunoaşterii proaspătului regat românesc, de presiuni economice. Încă din 1880, Junimea a declanşat acţiunea apropierii de lumea germană. La 31 decembrie 1880, T. Maiorescu pleda insistent pentru orientarea noastră politică spre Austro[n.] Ştim prea bine, caimacamul Vogoride era simbolul antiunionismului. Poetul visa la ziua când bucovinenii şi ardelenii vor fi cetăţeni români, chiar dacă pentru asta era nevoie să fie răsturnat Carol I şi înlocuit cu un rege austriac! E un proiect despre care, paradoxal, nu s[i azi,] în contextul evenimentelor din Kosovo?). Campania de atragere a lui Eminescu spre lumea germană eşuase nu numai din pricina poziţiei foarte clare a poetului faţă de soarta Ardealului şi a Bucovinei. Poetul vedea mult mai departe la destinul Europei. El întrezărea ceea ce miopii săi contemporani nici nu[i Dedegaci].

Constatând extraordinara ofensivă a pangermanismului şi panslavismului, Eminescu este îndurerat de inerţia Franţei şi a latinităţii, în genere: „În mijlocul acestei redeşteptări puternice a sentimentului de rasă, numai latinitatea pare încă a sta în amorţire”. Mai mult, Franţa şi Italia se duşmăneau: „Pentru orice spirit nepărtinitor, rivalitatea Franţei şi Italiei poate produce cele mai triste rezultate pentru viitorul gintei latine”[32]. Articolul din 29 iunie 1882 a fost ignorat de editorii lui Eminescu sub presiunea prejudecăţii că poetul ar fi fost germanofil şi francofob.

” N. Georgescu, op. cit., p. 26.

n. M. Eminescu, Opere, p. 381.

i azi, Conexiunea se referea la anul 1999.

i Dedegaci Timpul, 18 iunie 1882, p. 1.

32 Timpul, 29 iunie 1882.

Asupra paternităţii eminesciene s[n a doua sa carte despre poet.] Este limpede că articolul contravine politicii progermane a conservatorilor. Or, independenţa de gândire la Timpul, este ştiut, şi[”]

În ce[n Modelul ontologic eminescian.] Încă din perioada vieneză el a încercat să împace societăţi studenţeşti rivale, înscriindu[”] Or, meteahna oamenilor noştri politici a fost dintotdeauna ignorarea puterilor proprii, făcându[”] Din păcate, D. Iordache nu publică lista integral, ci îi menţionează doar pe următorii (pe listă, Eminescu având „onoarea” să ocupe locul al patrulea): M. Eminescu, „redactor la Timpul”, Dimitrie Laurean, „redactor la România liberă”, Al. Ciurea, „jurnalist”, B. P. Haşdeu, „director al Arhivelor Statului”, A. Chibici, „funcţionar la Căile Ferate Române”, I. Slavici, „profesor”, V. Micle, „scriitoare”, V. Maniu, „deputat”, T. Maiorescu, „avocat”, I. Creangă, „profesor”. Ministerul de interne atrăgea atenţia că filialele societăţii se extind rapid. Mai mult, cea din Ploieşti a creat subfiliale în Câmpina, Urlaţi, Mizil, Vălenii de Munte, că adunările se ţin în mare secret, că acţiunile sunt finanţate şi din Ardeal.[33]

---

n a doua sa carte despre poet. Cf. N. Georgescu, Cercul strâmt. Arta de a trai în vremea lui Eminescu, Edit. Floare albastră, Bucureşti, 1995, pp. 128-131.

” N. Georgescu, A doua viaţă..., p. 154. Dr. Vuia îi reproşa lui N. Georgescu lipsa probelor. Dar deja ne aflăm în plina ofensivă a probelor şi este mai puţin important dacă Eminescu a intrat în conflict cu interesele masonice sau cu ale unor puteri imperiale, susţinute, însă, şi pe filiera masonică. Faptele sunt fapte.

n Modelul ontologic eminescian. Op. cit., pp. 83-109.

” M. Eminescu, Opere, IX, p. 92.

” Apud D. Iordache, Poetul fata în fata cu „piticia dintotdeauna a politicianiştilor români (II), în „Plai românesc”, Cernăuţi, an. X, nr. 3 (144), martie, 2000, p. 6.

33 Iată textul integral: „Din izvoare confidenţiale aflăm că în Bucureşti, Ploieşti, precum şi în alte oraşe mari ce sunt mai aproape de graniţele noastre se constituie filiale ale Societăţii „Carpaţilor”. / Membrii titulari în mare majoritate sunt foştii cetăţeni din teritoriile răsăritene ungare

Societatea era pregătită chiar şi pentru luptă armată. Imperiul habsburgic o simţea ca pe o ameninţare foarte serioasă şi a impus guvernului de la Bucureşti desfiinţarea ei, condiţie stringentă a încheierii tratatului secret din 1883.

La începutul lui iunie, cu prilejul dezvelirii statuii lui Ştefan cel Mare la Iaşi, Petre Grădişteanu a ţinut un răsunător

---

din Transilvania, din Banat şi din Bucovina. / Cât priveşte societatea din Ploieşti, ea are peste tot în oraşele de lângă frontiera Câmpina, Urlaţi, Mizil, Vălenii de Munte oamenii lor, care contribuie la dezvoltarea societăţii. / Aceşti agenţi vin de peste tot la Ploieşti, unde asistă la adunări, fac rapoarte, sacrificându-se orbeşte ideilor naţionale. Aceste întruniri se ţin în mare taină şi despre cele văzute acolo nu se vorbeşte nimic. / Societatea dispune de bani, care se acumulează din teritoriile noastre, precum şi de la membrii societăţii care plătesc cotizaţii. / Referindu-ne la ordonanţa din 26 mai a. c. nr. 2753/M.I., avem onoarea să Vă trimitem lista celor mai activi membri ai societăţii, care trăiesc în principalul oraş al României, precum şi în oraşele din provincie. / Viena, în 25 iunie 1883". D. Iordache mai reproduce un document din preajma zilei de 28 iunie 1883, spre a atesta stricta supraveghere a acţiunilor carpatiste de către Viena. E vorba de o copie a unei note adresate, tot autorităţilor de la Cernăuţi, de către acelaşi minister: „Notiţa, dată în Bucureşti, 16 mai 1883. Ieri Societatea „Carpaţilor" a sărbătorit în sala Orfeu cea de a 35-a aniversare a revoluţiei din Transilvania, la care au participat 77 de persoane... Sala era împodobită, ca şi la ultimul bal al Societăţii, cu stemele tuturor provinciilor româneşti, numai că de astă data în locul tricolorului naţional flutura drapelul roşu al revoluţiei. / Pe pereţi se puteau vedea transperante cu numele conducătorilor revoluţiei şi cu apeluri care cereau unirea provinciilor ungureşti cu patria-mamă. La banchet nu au participat nimeni din activiştii importanţi, afară de Laurean, proprietarul „României libere", mulţi redactori, secretarul Academiei Barit, 4 ofiţeri în termen şi o grupă de români din Transilvania care erau ca oaspeţi. / Laurean a ţinut un toast despre unirea românilor din Transilvania cu românii din regat. Barit a vorbit despre regimentele militare române, despre dorobanţi şi despre muzica de regiment. /Până aproape de ora două s-au interpretat cântece naţionale aşa ca „Deşteaptă-te, române", „La arme" ş. a. / Azi „România liberă" a publicat un articol consacrat acestei comemorări care s-a terminat cu următoarea frază: „Înainte! Victoria definitivă şi viitorul aparţine cauzei naţionale"„. Deşi desfiinţată la 28 iunie 1883,

discurs prin care[ia lui N. Georgescu.] În realitate, Eminescu a avut „cap de politician”,[34] ştiind să înţeleagă şi să nuanţeze acolo unde era nevoie. Poetul era avizat de situaţia conjuncturală a României.

O lectură atentă a publicisticii din săptămânile premergătoare „debarcării” nu atestă nicicum lipsa de înţelegere a politicii româneşti faţă de lumea germană. Este drept că Eminescu nu se abate de la marile linii de forţă ale gândirii sale. Nici nu avea de ce. În numerele anterioare ale Timpului, el ia atitudine împotriva ofensivei catolice în România, apără interesele noastre în „chestiunea Dunării”, este necruţător cu partidul de guvernământ etc. Dar faptul care atrage atenţia în mod deosebit este intervenţia în scandalul diplomatic, stârnit de discursul lui Petre Grădişteanu la Iaşi. Cum am mai spus, Eminescu a fost prezent la Iaşi ca trimis al ziarului Timpul. N[”] O singură eroare comite Negruzzi: versurile Doinei nu sunt deloc

---

societatea a continuat să-şi desfăşoare activitatea, în clandestinitate. Alte expulzări se vor produce în 1885, când, ironie, foştii prieteni care au ajutat la „potolirea” lui Eminescu la 28 iunie, G. Secăşanu şi G. Ocăşanu, au fost ei înşişi trimişi afară din regat. La 24 ianuarie 1886, societatea va organiza un mare banchet în aceeaşi sală „Orfeu” din capitală. (Pentru alte amănunte, vezi N. Georgescu, Moartea antumă., pp. 95-100). Se cunosc mai multe interpelări ale lui M. Kogălniceanu referitor la expulzaţi, ca şi răspunsurile lui I. C. Brătianu, care califică societatea ca fiind „de agitaţiuni” şi porniri armate, că guvernul a făcut tot ce i-a stat în putinţa spre a-i ocroti pe agitatori chiar şi prin aceste expulzări etc.

ia lui N. Georgescu. Remediată, din fericire, în Cercul strâmt, unde constată spiritul echilibrat al ziaristului de la Timpul, în ce priveşte politica externă (pp. 87-90).

34 Recent, Caius Traian Dragomir, literat şi om politic, demonstra că Eminescu este „cel mai mare politolog român”. (Cf. „Glasul naţiunii”, nr. 12/385, an. X, 16 iunie 1999, p. 14).

” Iacob Negruzzi, Amintiri din „Junimea, în Scrieri alese, II, Edit. Minerva, Bucureşti, 1970, cap. Eminescu. Pasajul fiind cenzurat, recomand cititorului colecţia „Convorbirilor literare” din anii 1919-1920.

pesimiste de vreme ce ele ard ca un vulcan şi” Este Eminescu nedrept în apreciere? El ştia mai multe decât grăiau aparenţele. În acele zile, guvernul urmărea un dublu scop: să câştige capital politic şi să grăbească încheierea tratatului secret cu Puterile Centrale, compromiţând, simultan, curentul anti· **a. au fost, se zice, masoni.** Prevalarea naţionalismului i” Altfel zis, lojele masonice s”. Sunt cuvinte prilejuite de atentatul lui Pietraru şi Pătescu asupra primului ministru, în 1880.

Ameninţând să câştige o mare bătălie a spiritului critic naţional, Eminescu trebuia anihilat. El a căzut nu fiindcă a dovedit „opacitate politică” faţă de interesele de moment ale tânărului regat, ci fiindcă în joc se găseau mari interese transnaţionale şi de grup, în prelungirea unor faimoase afaceri de tipul „Strousberg”, faţă de care poetul a fost întotdeauna necruţător.[35] Menit sacrificiului era un N. Făgărăşanu, inginerul feroviar patriot, iar nu un Eugen Gerber, denigratorul său, profitor de indolenţa şi de prostia guvernatorilor români.

Revenind la discursul lui Petre Grădişteanu, care a supărat atât de mult Austro”

Neue Freie Presse a înţeles că Petre Grădişteanu a

” M. Eminescu, Opere, XIII, p. 317.

. a. au fost, se zice, masoni. Cf. D. Beresniak, La Franc-Maqonnerie en Europe de L'Est, Edi- tions du Rocher, Paris, 1992 - trad. rom. la Edit. Nemira, Bucureşti, 1994, pp. 128-129; Horia Nestorescu-Balceşti, Ordinul Masonic Român, Casa de Editură şi Presă „Şansa”, Bucureşti, 1993.

” Op. cit., p. 111.

” Chestiunea e tratată într-o serie de articole incluse în Opere, XI, Edit. Academiei, Bucureşti, 1984.

35 Afacerism revigorat, cu asupra de măsura, după 1989. De-ar trăi, şi azi împotriva lui Eminescu s-ar ridica toate scursurile profitorilor, căci poetul nu i-ar ierta. Să ne mai miram că nici mort el nu este lăsat în pace.

” Timpul, 18 iunie 1883.

exprimat un ideal naţional al românilor, dar atrage atenţia că primejdia, pentru statul de la Dunăre, e mai mare dinspre Rusia: „România, însă, remarcabil avanpost latin în Orient, are voinţa tare şi îndreptăţită de a duce o viaţă proprie naţională; numai cu îngrozire se gândeşte la eventualitatea de a fi înghiţită de Rusia (...) Austria e acea putere care poate oferi un sprijin României, când patronatul Rusiei prea s" Nechibzuinţa diplomatică a unui guvern e numită „destrămare guvernamentală": „Rezultatul cel întâi şi cel mai trist este de a profana şi pângări un ideal frumos, o idee patriotică măreaţă, care desigur pentru moment e respinsă de toţi oamenii politici şi chiar de patrioţii înţelepţi dar care are dreptul să doarmă tainică şi liniştită în cugetul câtorva nobili visători. A o lua cu brutalitate din casta ei locuinţă şi a o da pe mâna oficialilor este tot atâta ca şi cum ai târî o verginâ în saturnalele curtizanilor. Altă consecinţă este: de a reprezinta poporul român ca un popor revoluţionar, neliniştit, care se uită necontenit peste hotarele vecinilor săi şi nu aspiră decât la răsturnări şi la anexiuni, pe când în adevăr acel popor pacinic n". În faţa umilinţelor diplomatice produse de nechibzuinţa lui Grădişteanu şi Rosetti, poetul exclamă numai cu două zile înainte de a „înnebuni" şi a fi îmbrăcat în cămaşa de forţă: „Acum mărgăritarele d"

Am reprodus in extenso din ultimele articole eminesciene din Timpul spre a proba cât de cumpănită era judecata poetului şi de pătrunzătoare în „intransigenţa" ei faţă de politica oficială. (O asemenea judecată ar fi trebuit să[se articolele lui Eminescu.] Această naivitate mai e prezentă şi azi.

" Opere, XIII. p. 320.

" Ibidem, Timpul, 22 iunie 1883.

" Ibidem, p. 325. Timpul, 26 iunie 1883.

se articolele lui Eminescu. Mistificarea a pornit de la Iacob Negruzzi (v. Amintiri din „Junimea", op. cit., pp. 226-227).

Al. Paleologu, într” Dar un documentarist de meticulozitatea profesională a lui D. Vatamaniuc conchidea: „Va trebui să fie părăsită opinia potrivit căreia C. A. Rosetti se mărginea să citească cu interes articolele poetului îndreptat împotriva sa şi admira incisivitatea şi verva polemică.”[36] Există dovezi că Rosetti a apelat şi la conducerea partidului conservator „să” Guvernul, zice Eminescu. Grădişteanu era, în realitate, o voce oficială. Fusese patru ani senator, „leaderul guvernului Brătianu în Senat şi azi deputat în Cameră.” De altfel, regele îi strânsese mâna oratorului. Grădişteanu vorbise ca „reprezentant al guvernului”, iar comunicatul dezminţitor „e datorit presiunii austriece”. Scopul discursului, crede Eminescu, ar fi fost câştigarea de capital politic. N, poetul se afla pe culme. Singura ameninţare serioasă erau surmenajul şi dezamăgirea că tot ce face nu e înţeles şi că naţiunea era în prada concepţiei „păturii superpuse”. Într neidentificate (1882), publicată fragmentar de Eduard Gruber în Arhiva (1890), aceste primejdii ies în relief cu putere de tragică spovedanie: „Ei bine, de şase ani aproape o duc într”

Amara luciditate a acestor rânduri izvorăşte din suferinţa morală de a nu”

Totuşi lupta de punere în practică era abia la început. De acum, el parcă prevede că boala va prevala în agonia vieţii

---

” Vezi Dilema, nr. 265/1998.

36 Cf. M. Eminescu, Opere, XIII, prefaţă, p. 9.

” Opere, XIII, p. 318.

, poetul se afla pe culme. În anul 2000, la o concluzie similară va ajunge şi D. Vatamaniuc, în prefaţă la volumul lui Călin L. Cernăianu: „Nimic nu lasă să se întrevadă în aceste ultime articole pe care le publica în Timpul că nu era în deplinătatea facultăţilor intelectuale”. (op. cit., p. 11).

neidentificate Azi, persoana nu mai este „neidentificată”, scrisorile inedite de la Polirom arătând-o destinatar pe Veronica Micle.

” Opere, XIV, p. 195.

” N. Georgescu, Cercul strâmt, p.18.

şi că nimeni nu" Ziarul Telegraful consemnează cu satisfacţie faptul (11 noiembrie 1881) urmat de Românul lui C. A. Rosetti. Din ianuarie 1882, Eminescu şi**ii din capitala imperiului.** Picătura umplea paharul necurmatelor campanii de presă ale lui Eminescu. Pe 12 martie publicase articolul Situaţia din Ardeal, la 23 martie „Pester Lloyd" şi românii din Transilvania.

Respectivele intervenţii au avut un mare răsunet în Ardeal, după cum îi comunică Vasile Manga lui I. Slavici, într**o scrisoare.**

După articolele despre Mitropolia Catolică, pe 15 iunie, o altă explozie în editorialul „Mai lesne se torc...", unde poetul fulgeră împotriva maghiarizării toponimelor şi a onomasticii româneşti. Alte articole incendiare apar pe 23 şi 24 iunie, iar pe 26 **nia. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.**

" Opere, XIII, p. 9.

ii din capitala imperiului. Cf. Opere, XVI, p. XXXV.

o scrisoare. Ibidem.

nia. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.nia. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.nia. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.nia. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.nia. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.nia. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.nia. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.nia. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.ni a. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.n ia. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.nia. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.nia. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.nia. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.nia. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.nia. Concesiile politice ale guvernului erau din nou izbitoare.nia.

S″ Eminescu ştie un lucru mult mai grav: că regele venit dintr″

Eminescu ridică o problemă cardinală a destinului nostru aceea de a fi europeni ca latini de rit ortodox. Se poate ca bătălia declanşată de el să fi fost decisivă în orientarea dinastiei spre ortodoxie. Politica proaustriacă primea o grea lovitură. Poetul nu cruţă nici Biserica Ortodoxă Română pentru moliciunea ei tradiţională. Eminescu a scos**n chiar ziua de 28 iunie 1883.** Eminescu preciza şi de astă dată că „îndărătul înfiinţării episcopiei catolice este mâna politicii orientale a Austriei", a Habsburgilor „care au făcut şi fac propagandă catolică; o fac din Bosnia şi o fac din Bucureşti."[37] Cele ce spunea Eminescu nu puteau lăsa nepăsători pe cei ce negociau în secret cu Casa de Austria şi nu au lăsat-o indiferentă nici pe doamna Slavici. În perspectiva dublului referenţial al acestui studiu, gestul doamnei Slavici din dimineaţa zilei de 28 iunie 1883 capătă noi înţelesuri, iar aversiunea ei faţă de poet devine semnificativă, lucru lipsit de importanţă în contextul referinţei unice - nebunia.

Periodicitatea unor asemenea ofensive e vizibilă până în zilele noastre. Anii de după 1989 grăiesc de la sine. Până şi în încercarea recentă a apropierii celor doua biserici - catolică şi ortodoxă - constituie prilej de propagandă antiortodoxă, vizita papei în România (1999) declanşând o campanie de culpabilizare a Patriarhiei de la Bucureşti, care, chipurile, ar impune restricţii traseului de urmat. Sunt, apoi, fricţiunile întreţinute insistent între bisericile greco-catolică şi ortodoxă. Va putea răsunătoarea vizită din mai 1999 a papei Ioan Paul al II-lea să schimbe, în bine, relaţiile dintre cele doua biserici? (Se pare că da, de vreme ce în toamna anului 2002 Patriarhul Teoctist a întors vizita papei, fiind bine primit la Vatican).

″ Opere, XIII, p. 299.

″ Ibidem, p. 301.

n chiar ziua de 28 iunie 1883. Faptul a fost semnalat de acelaşi sagace N. Georgescu.

37 Ne vine sa exclamăm: cum se repetă istoria, gândindu-ne la cele petrecute în Bosnia etc., după destrămarea fostei Iugoslavii.

” Din clipa când s[aprinde.]

Şi, într[nd anumite pasaje.]

Echilibrul trezeşte reacţia judelui din Pesta, cu intentarea unui proces de presă lui Ion Poruţiu (citat la 26 octombrie 1870 de judecătorul de instrucţie Tuschner). Poruţiu respectă cu stricteţe regula impusă de Alexandru Roman de a nu se divulga numele colaboratorilor care semnau cu pseudonime şi era hotărât să[ulenga;] apoi George Munteanu. Dar abia Dimitrie Vatamaniuc îi acordă atenţia cuvenită, în mai multe studii şi în comentariile la ediţia academică.[38] Pentru o situaţie poate mai puţin gravă decât critica eminesciană, tânărul compozitor Ciprian Porumbescu a făcut puşcărie în temniţele austro [de pe acum.] Despre procesul său de presă s” Aşadar, deşi începută urmărirea în octombrie 1870, procesul nu era soluţionat în februarie 1871. A treia relatare este o notă autobiografică ironică, târzie: „D. Michelis Eminescu, vechi doctorand în multe ştiinţe nefolositoare, criminalist în sensul prost al cuvântului şi în conflict cu judecătorul de instrucţie....”[39]

Sunt de reţinut două lucruri: procesul trecuse deja de la procuror la judecătorul de instrucţie şi punerea în prim plan a procesului printre supărările vieneze. Despre amploarea

---

” Timpul, 6/18 septembrie 1880, p. 1.

aprinde. Versuri fragmentare din mss. 2259.

nd anumite pasaje. Cf. Radu Economu, Procesul de presă al lui Eminescu, în Eminescu: sens, timp şi devenire istorică, II, Iaşi, Edit. Universităţii „Al. I. Cuza”, 1989, ediţie îngrijită de Gh. Buzatu, Stela Cheptea şi I. Saizu, pp. 349367.

ulenga; Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Eminescu, Edit. Tineretului, Bucureşti, 1963, pp. 74-75.

38 D. Vatamaniuc, în comentariile la Opere, IX, Edit. Academiei, Bucureşti, 1980, pp. 524-532.

de pe acum. Vezi şi D. Vatamaniuc, Publicistica lui Eminescu, Edit. Minerva, Bucureşti, 1996.

” Opere, XVI, p. 39.

39 Mss. 2256, p. 46.

acestei supărări nu avem alte ştiri. Dar este meritul lui Radu Economu care, cu perspicacitate de specialist, a dat de firul procesului. Eminescu a avut noroc şi a scăpat de o condamnare la Curtea cu Juri din două motive: organele de anchetă s[in.]

Simultan cu procesul Echilibrului, Eminescu desfăşoară o activitate, tot atât de „inoportună”, pentru organizarea şi desfăşurarea serbării de la Putna. Istoria literară a lăsat impresia că această serbare a fost doar o simplă festivitate patriotică. În realitate, ea s[i se numea Toma.] George Munteanu arată că, la

Viena, poetul era un adevărat „agitator naţional.”[40] Iar după o informaţie a lui Gheorghe Pele, Eminescu şi Slavici erau supravegheaţi special de poliţia vieneză.[41] Şi G. Munteanu întăreşte faptul că cei doi se ştiau urmăriţi, având ca umbră un agent secret. Mai mult, Slavici a fost chemat şi anchetat la poliţie (unde s[lucrurile.]

Venit în ţară, poetul va începe „să se pună rău cu toată lumea”, îndeobşte cu lumea politicienilor, de îndată ce a intrat la Curierul de Iaşi. Dar deja în 1874 [de probe.] Şi lucrurile se complică prin intransigentele sale inspecţii şi rapoarte de revizor şcolar în judeţele Iaşi şi Vaslui, de unde va fi alungat tot pe criterii politice şi de necruţare a adevărului. În vara şi la sfârşitul lui 1876, are a se adresa reginei Carmen Sylva în două chestiuni: versurile reginei (pe care le „apreciază”, cu o subtilitate necruţătoare, în tehnica antifrazei), apoi, procesul penal care i se intentase, generalizând şi

---

in. Radu Economu, op. cit., p. 367.

i se numea Toma. Slavici, Amintiri, E. P. L., Bucureşti, 1967, p. 44.

40 George Munteanu, op. cit., p.73.

41 Gheorghe Pele, Eminescu la Viena, în „Familia”, nr. 2/1968, p. 15.

lucrurile. Op. cit., p. 74.

de probe. Liviu Papuc, Procesul Eminescu-Petrino - o afacere politică (VI, VII), în nr. 3, 4, martie, aprilie 2002, pp. 89, 89.

detaşându″ Arată că aceste procese au urmări grave când „eşti în posesia unui sensorium uşor vulnerabil, cum îl au de obicei poeţii.”[42] Că se referă la propria situaţie, nu mai încape nici o îndoială. Deşi închis din lipsă de probe, respectivul proces, cum se vede, a avut un ecou nu chiar atât de „liniştitor” în sufletul poetului, cum încearcă, la un moment dat, să lase impresia Liviu Papuc.

Reverberaţiile unor astfel de întâmplări sunt mai evidente în corespondenţa cu Slavici, în anul când se hotărăşte a părăsi Iaşul. Atacurile nedrepte împotrivă″ Proprio motu, el va ajunge să nu mai vorbească cu nimeni, nici chiar cu sine, în lungi perioade, după 1883. În 1877, o spunea cu umor, încă. Îl deprima şi faptul că nici măcar nu are bani cu ce să″. Speranţă deşartă.

Condiţiile vor fi mult mai sumbre decât îşi putea imagina din Iaşi. Lupta va fi cu mult mai necruţătoare şi poetul se va îndârji, cu toată strălucirea minţii sale, întru apărarea adevărului. Abia sosit la Bucureşti şi intrat în marea bătălie de la Timpul, el se face apărătorul românilor din imperiul rusesc, supărându[ie!] Punctul de vedere al lui Eminescu fiind al adevărului, fatalmente, nu coincidea cu acela al compromisurilor conjuncturale.

S[n 1883.] De acolo îşi permite luxul unei scrisori, de un umor spumos, adresată lui I. L. Caragiale şi Ronetti″

Dar dincolo de faţada aceasta fericită puţini ştiu că trimiterea lui Eminescu la Floreşti a avut un substrat politic,

---

″ Opere, XVI, p. 332.

42 Ibidem.

″ Ibidem, p. 183. Scrisoarea către Slavici din 20 septembrie 1877.

″ Ibidem, p. 185.

ie! Vezi Gheorghe Eminescu, Conflictul Eminescu-Lahovari, în Ei l-au văzut pe Eminescu, op. cit., p. 412.

n 1883. A se vedea Liviu Poenaru, Eminescu la Floreşti, Târgu-Jiu, 1995.

″ Op. cit., p. 116.

având semnificaţia unui exil extrem de bine regizat. Prietenii conservatori s· Evident, la întoarcere,

Eminescu nu şi″ Iată ce″

După cucerirea Independenţei a urmat o perioadă de avânt, de optimism. Partidele elaborează programe politice. Cel realizat de Emanoil Costache Epureanu, pentru conservatori, prin largheţea lui, oferea lui Eminescu câmp liber de exprimare. Este perioada marii ascensiuni eminesciene, când poetul ajunge redactor″ Ceea ce irita peste măsură nu numai organul liberal Românul al lui C. A. Rosetti, dar şi pe unii conservatori.

Nu s[ceva.] După cum am văzut, gândul nu″

După moartea lui Ştefan Micle, Eminescu şi Veronica vor să se căsătorească, dar adversităţile din plan politic şi uman se răsfrâng asupra proiectului, Maiorescu găsind prilej în a″ Femeia este hotărâtă să facă publice părerile poetului nu numai despre critic, dar şi despre Junimea, confirmând cele relatate de Octav Minar, care a reprodus fragmente antijunimiste din scrisori eminesciene „pierdute”: „Dorul unei răsbunări tot atât de puternice şi vindicative ca nenorocirea pe care mi″ E posibil ca din aceste două scrisori, pe care Veronica voia să le comenteze

---

. D. Vatamaniuc, Publicistica lui Eminescu, op. cit., p. 21.

″ Ibidem.

″ Ibidem.

″ Ibidem, p. 23.

ceva. Opere, XVI, p. 351.

″ Dulcea mea Doamnă..., op. cit., p. 279.

″ Ibidem, p. 474.

″ Ibidem, p. 482.

într[i critic.] „De la Eminescu şi Veronica Micle ″ Obiceiul de a distruge documente neconvenabile este mărturisit de Maiorescu însuşi într″

Profund răscolită, Veronica e gata să renunţe la căsătorie, pentru a nu atrage asupra lui Eminescu răzbunarea lui Maiorescu, pe care ea însăşi dorise a o provoca anterior: „Căsătoria aceasta nu se va face, căci nu vreau să te supun la supliciul de a te vedea ignorat de puterea şi răutatea

---

i critic. „Am venit la Iaşi -se destăinuie poetul-, împins de dorinţa de a cunoaşte vechea capitală a Moldovei şi pentru tine. Mai ales, auzisem de svonul ce se răspândise în Cernăuţi, că la Iaşi se întemeiase o societate literară Junimea care până atunci nu ştiam că are vre-o legătură cu revista Convorbiri Literare, unde publicasem câteva încercări. Abia azi, râd de naivitatea de atunci. Tot acum pricep de ce Jacques Negruzzi, îmi da tot a înţelege, că d-l Maiorescu m-a ajutat mult, făcând să fiu cunoscut, adică un fel de celebritate pe care eu n-am râvnit-o nici când dar mai ales din partea d-lui Maiorescu, care s-o fi lăudând cu talentul meu, fără să ştie că mie nu-mi prea place lauda d-sale lipsită de sinceritate, având tot interesul să câştige cu numele meu un credit moral revistei Convorbiri Literare, unde publicau toţi nechemaţii literelor române. Un astfel de om, cred că nici ţie nu-ţi doreşte mult bine. A fost şi este un vanitos incorigibil”. Sau: „Ar trebui să mă crezi un ingrat, dacă n-aş recunoaşte că la Junimea n-am avut cu nimeni nici un raport sufletesc. / L-am avut, dar târziu, când a venit adus de mine Creangă, pe care-l întâlnisem la Bolta Rece într-o seară. Apoi cu Pogor, Conta, Lambrior, şi alţi prieteni. Ei m-au făcut să rămân în acest cerc literar, mai bine zis prietenesc, mai mult timp. În urma, după cum ştii, miau făcut mai mult rău decât bine. / Din fire mă ştii împăciuitor, n-aş fi în stare să protestez împotriva nimănui, chiar dacă aş fi convins că am dreptate. / De această slăbiciune au profitat mulţi membri din Junimea, punând stăpânire pentru totdeauna şi pe restul de voinţă ce-l mai aveam. Încât, am fost condus, cu toate că aveam dreptul să conduc, fiind superior multor din acel cerc literar. Domnul Maiorescu a căutat să-mi impue modul său de a vedea, dar eu îl priveam în ochi fix, aşa, ca să creadă că-l înţeleg, pe când de fapt sburam cu gândul în alte parţi. / Le citiam uneori poezia, apoi dezinteresat cu totul de ceea ce creasem, îl lăsam să facă ce voiau cu dânsa. / Ei o corectau, o publicau, însuşindu-şi drepturi de autor şi critic. / Din îndemnul lor n-am scris nici un rând, nici n-am fost inspirat. Numai tu, dulcea mea amică, ai fost muza inspiratoare! În serile lungi, când zăpada dă târcoale pe la

acelui om. Eşti singur, ai nevoie de ajutor şi sprijin. Ura şi blestemul vor fi singurele arme de luptă. Emin, tu eşti al meu, chiar dacă nemernicia omenească ne opreşte să ne luăm”. Starea aceasta a Veronicăi e confirmată şi de scrisoarea pe care o expediază la 8 decembrie 1880 soţilor Haşdeu, cu care poeta avea mai vechi legături: „De mult voiam să vă scriu, dar sunt atât de deznădăjduită, încât nu

---

uşa chiliei mele, eu plecat pe masa de lucru, cu tâmplele prinse în podul palmelor, meditam la multe, la frumuseţea poeziei antice, la Budism, la Psalmii lui David; unde sunt acele vremuri de dulce reverie, de sinceră iubire, unde femeea era o zeiţă aromată cu miresme orientale de poesii curtezani şi adormită de melodia flautelor şi a harfelor? Departe, departe, să duc gândurile… Domnul Maiorescu mă cheamă la realitate, îndemnându-mă să traduc din autorii germani! Dar eu am rezistat acestei ispite, căci prin traduceri pierzi simţul poeziei adevărate; e ca şi cum un cioplitor ordinar ar caută să repare o statue lovită de trăsnet în grădina Hesperidelor”. Alt pasaj: „Şi totuşi privind superficial la fastul junimist, ai crede ca armonia domneşte în acele suflete, mai ales în acel suflet, îl ştii Veronica; el de multe ori mi-a vorbit cu răutate despre tine; de ce ochii tăi albaştri că nemărginirea, părul tău blond ca spicele de grâu din bătaia soarelui, au impresionat aşa de hain un suflet omenesc? Ah, inima mea adeseori a fost străpunsă… Eu credeam, că nu voi găsi egoişti în acest areopag literar, dar cel mai mare, şeful lor, e stăpânit de această manie desgustătoare. Dispreţul, iată arma ta şi a mea, e o armă, păcat, care se încarcă şi se descarcă numai în sufletele noastre”. (Apud Octav Minar, Veronica Micle. Dragoste şi poezie, Edit. Socec, Bucureşti, f. a., pp. 34-38). Dacă astfel de scrisori au existat, înseamnă că poetul a pătruns cu acuitate în structura personalităţii lui Maiorescu, surprinzându-i faţa ascunsă dincolo de spoiala foarte reuşită de olimpianism. Iată cum ni-l prezintă exegetul sau, Al. Dobrescu: „Şi-a compus o mască într-atât fără de cusur, încât a fost luată drept carne vie. N-a lăsat nimic la voia întâmplării, nici un amănunt în stare să-l deconspire. (…) A fost, în ochii celorlalţi, numai ceea ce a dorit el să fie”. Sau: „Este şi motivul pentru care jurnalul a suferit modificări succesive, tăieturi, adaosuri, înlocuiri. A rămas numai şi numai ceea ce autorul lui a socotit potrivit să rămână… E greşit de aceea a crede că scrisorile intime îl exprimă întreg pe adevăratul Maiorescu. De fapt, ni se oferă doar o îndulcită imagine a sa, scuturată de zgura groasă a patimilor, stilizată, autorizată”. (Op. cit., pp. 61, 90).

mai am curajul. D”

Veronica avea dreptate că poetul se vedea pus în postura de a depinde de ajutorul junimiştilor. Chiar poetul era gata să se „umilească” nu pentru sine, ci pentru Veronica. După moartea soţului, pe care l” Scrisorile abundă de astfel de amănunte. Eşec şi” Mai intervine şi o nouă ruptură între ei, în 1882, când Veronica dă ultimatum să i se returneze iar scrisorile. Poetul nu acuză, ci se recunoaşte ingrat, strivit moraliceşte, incapabil a vedea lumină acolo unde nu” Starea din această scrisoare exprimă pragul de sus al crizei sufleteşti în raport cu lumea. Acum, prietenii sunt tot mai „reci”, iar duşmanii tot mai „fierbinţi”: „acesta” Pe lângă independenţa de gândire, i s” Este momentul crucial al schimbării atitudinii lui Maiorescu faţă de poet. Deocamdată, „indisciplina” îl va costa înlocuirea de la conducerea Timpului, spre sfârşitul lui decembrie 1881, chiar dacă rămâne ca prim redactor până în iunie

D. Vatamaniuc sesizează că primii care au aflat de intrarea in dizgraţie a lui Eminescu au fost cei din presa liberală, încă din noiembrie 1881.[43] Coabitarea aripii conservatoare Maiorescu ” Poetul este denunţat opiniei publice chiar în Timpul. Lucrurile se vor complica după înfiinţarea Societăţii Carpaţii, la 24 ianuarie 1882, când Eminescu redevine subiect al urmăririi serviciilor secrete austro-ungare.

” Octav Minar, op. cit., p. 34.

” Scrisoare publicată de I. E. Toroutiu în vol. IV de Studii şi documente literare (1933).

” Apud Dr. Ion Nica, op. cit., p. 157.

” Dulcea mea Doamnă., op. cit., p. 103.

” Ibidem, p. 156.

” Ibidem, p. 407.

” D. Vatamaniuc, op. cit., p. 24.

” Ibidem, p. 25.

43 Ibidem.

” Ibidem, p. 26.

Porunca lui Carp de la Viena capătă importanţă capitală pentru destinul poetului: Şi mai potoliţi-l pe Eminescu! Acum, ruptura de conservatori este cvasitotală.

Aşadar, în iunie 1883 Eminescu era „stricat cu toată lumea", cum o spune însuşi: cu liberalii, cu masonii, cu conservatorii, cu guvernul, cu casa regală, cu imperiile vecine şi cu sine însuşi. Se putea o situaţie mai ingrată?

" Opinia se bazează pe informaţia lui Iacob Negruzzi din Amintiri..., conform căreia vestea bolii lui Eminescu ar fi găsit" Dar credinţa lui Iacob Negruzzi e cea consacrată oficial de Maiorescu: „Nu este nici o îndoială că nebunia a fost o boală ereditară în familia lui Eminescu şi se poate urmări la ascendenţii săi din partea mamei. Din fraţii lui Eminescu unul s"

Cel dintâi, însă, care şi" Problema e, concret, care parte a „ţării" poartă principala vină a nebuniei lui Eminescu? Cu atât mai mult cu cât geniul din el îşi cunoştea fragilitatea ereditară şi ştia să lupte contra ei, cum vom vedea.

Nici specialiştii propriu" A. Mayer nu considera psihoza maniaco" Dar toate acestea au putut pricinui o criză, însă nu şi boala propriu[cu.] Să se observe că primul şi cel mai important reproş pe care i" Pentru Maiorescu, adevărul este totdeauna univoc, cel pe care[u de demistificator] este cel dintâi

---

" Daniel de Venancour, Comunicare, în „Sămănatorul, 1903, p. 55.

" Iacob Negruzzi, Amintiri din „Junimea, Edit. Minerva, Bucureşti, 1970, p. 230.

" Ibidem, p. 231.

" A. D. Xenopol, [Unul din cei mai nobili fii ai ţării], în Ei l-au văzut pe Eminescu, op. cit., p. 213.

" Dr. Ion Nica, op. cit., p. 30.

" Gheorghe Sărac, Documente..., ed. cit., p. 118.

cu. Cf. Theodor Codreanu, Eminescu - Dialectica stilului, Edit. Cartea Românească, 1984.

" Al. Dobrescu, op. cit., p. 62.

u de demistificator Cf. D. Drăghicescu, Din psihologia poporului

(după notele lui Eminescu şi Iorga) care înţelege hăţişurile personalităţii maioresciene. Trauma care i" Este exact ce intuise şi Iorga în figurinele sale: „Cald şi frig nu ia fost nimănui lângă dânsul". Eminescu a simţit asta pe propria[r pentru public.] Învaţă din „neghiobia" de la Paris a lui Wagner, care nu s"

Golirea fiinţei de sentiment l" Şi: „Cel mai mare păcat al oamenilor e frica, spaima de a privi în faţă, ş" Omul e sclavul minciunii: „Ş"

Acesta este Eminescu cel întreg şi de aceea a devenit el modelul în absolut de raportare a fiinţei româneşti, în nădejdea de a se descotorosi de povara istorică a ceea ce Emil Cioran numea neantul valah. Un asemenea om nu putea sfârşi decât cum a sfârşit " E cea mai importantă ştire pe care ne-o dă Missir, aflat în preajma lui Eminescu. Şi te întrebi: cum poate un nebun de duzină să aibă o asemenea luciditate?

Ca un făcut, Maiorescu mai primeşte, la scurt timp, un mesaj similar, de la Al. Vlahuţă, pe 20 iunie 1884: „Am văzut pe Eminescu şi am stat cu el o zi. Mi-a fost cu neputinţă să-l înduplec a veni cu mine la ţară. La ce - zicea el - să mai porţi prin lume un om mort!" Adică un sacrificat, de vreme ce are conştiinţa că e „mort". Naivul Vlahuţă a înţeles că singura cale de „recuperare" a poetului este să fie redat vieţii civile şi-l imploră pe Maiorescu să găsească o cale onorabilă, în acest sens: „În tot cazul - grăbiţi a-l numi

---

român, Edit. Albatros, Bucureşti, 1996.

" D. Drăghicescu, Titu Maiorescu. Schiţă psiho-sociologică, Extras din revista „Libertatea, Bucureşti, 1940, p. 17.

r pentru public. Vezi şi Al. Dobrescu, op. cit., pp. 73-74.

" D. Drăghicescu, op. cit., p. 24.

" M. Eminescu, Opere, I, p. 94.

" Idem, Opere, IX, p. 311.

" Idem, Opere, V, „Exerciţii şi moloz.

" În I. E. Torouţiu, Studii şi documente literare, IV, pp. 183-184.

undeva. Altfel îl pierdem - fără nădejde de întoarcere". Maiorescu, însă, era singurul care ştia că poetul nu mai are cale de întoarcere. El răspunde, cu diplomaţie, lui Vlahuţă că nu e nici o grabă. Poate „cu vremea da".

Acelaşi mesaj îl primeşte Maiorescu şi de la sora lui, Emilia Humpel, o femeie inteligentă, cu autoritate morală faţă de fratele ei, care-l determinase să-l trimită pe poet la Viena, găsind, spre deosebire de critic, că la Şuţu nu fusese bine îngrijit, deşi fratele o asigurase de contrariul. („Omul merită să se încerce orice ca să fie salvat", îi scria Emilia lui Maiorescu la 2 septembrie 1883). La 13 martie 1884, când încă Eminescu nu ajunsese în ţară, Emilia îl atenţiona pe Maiorescu de necesitatea unei reale întoarceri a poetului la viaţa civilă. Pentru asta, trebuia să i se facă „rost de un serviciu" onorabil, să i se acorde un concediu de două-trei luni, şi asta cât mai repede, „prin intervenţia reginei", la extremă. La 7 aprilie, Maiorescu îi răspunde că „regina aproape că n-are nici o putere, să obţină ceva de la stat", deşi acelaşi îi scrisese lui poetului pe 10 februarie că „în urma intervenirei Reginei, care îţi poartă cel mai sincer interes, vei fi numit în vreo funcţie care să-ţi convie..." Cum demonstrează şi Călin

L. Cernăianu, Maiorescu recurge la o ciudată strategie a amânării, menită să întârzie sau să nu asigure elementul legalităţii unei eventuale încadrări a lui Eminescu în societate! În atare privinţă, există o adevărată spaimă secretă a criticului de a vedea pe „bolnav" scăpat de sub tutelă, adică independent. El îi descrie Emiliei următoarea cale de a-i găsi lui Eminescu un serviciu: „Am vorbit cu Ministrul Cultelor, care în curând (în vreo zece zile, probabil, emite un decret de numire a lui Eminescu, numai de formă, ca bibliotecar al Universităţii din Iaşi, cu un salariu efectiv de 285 franci lunar. Postul de bibliotecar îl ocupă acum profesorul Carajani... De bună voie nu va ceda. Te rog comunică tuturor cunoştinţilor că eu am aranjat cu

ministerul în următorul mod: el, Carajani, îşi dă demisia numai de formă. Eminescu este numit de asemenea numai de formă, nu-şi ia slujba în primire sau se prezintă numai din când în când, fiind în concediu. Aşa că de fapt tot Carajani rămâne bibliotecar şi continuă să-şi încaseze salarul. Salarul lui Eminescu însă, de 285 franci lunar, îl plătim noi". Textul acesta poate fi citit şi el în dublu referenţial. Biografii de până acum l-au citit ca pe o remarcabilă grijă a lui Maiorescu şi a Junimii pentru soarta poetului „irecuperabil". Într-adevăr, asta şi urmărea Maiorescu - să asigure viitorul material al unui irecuperabil. Eforturile Emiliei, însă, şi ale altor prieteni (care nu şi-au putut impune punctul de vedere!) erau îndreptate spre un Eminescu de recuperat. Iar un Eminescu în deplinătatea drepturilor sale civile (de om normal) nu putea fi înjosit cu asemenea paliative. Chiar în aceasta cheie a citit Emilia mesajul fratelui ei şi, stupefiată, i-a răspuns astfel, la 11 aprilie 1884: „Trebuie să-ţi mărturisesc Titus, că am rămas cu totul încremenită când am citit scrisoarea ta ce comedie se va pune la cale în legătură cu numirea lui Eminescu. Dar aşa ceva ar fi avut rost atâta timp cât s-a crezut Budha; azi, capul îi este cu siguranţă prea limpede încât să nu-şi dea seama, în cel mai scurt timp, de amăgirea grosolană. Ce influenţă ar putea avea asupra lui? Cea mai vătămătoare ce se poate închipui. Şi noi înşine să-i spunem basmul din Iaşi, să facem din el un nărod ridicol şi, pentru a-i menaja ideea fixă, să-l acoperim cu o falsă demnitate? Nu, el este prea scump: atunci mai bine adevărul gol şi foarte trist. / Deci, cel mai mare poet al ţării - cum îl numiţi - trebuie sau să piară de mizerie în România sau să fie obiectul filantropiei particulare? Nu, asta nu o cred niciodată!"

Emilia Humpel n-a crezut-o, dar asta se va petrece cu Eminescu de acum încolo. O confirmă şi Caragiale. Prietenii protectori l-au dorit, în continuare, pe poet să fie Budha, iar nu Eminescu! Ne aflăm în faţa unei adevărate grozăvii din

istoria sacrificării lui Eminescu. Nu întâmplător poetul se destăinuie chiar în aceşti termeni lui Missir şi lui Vlahuţă. Şi ceea ce-i mai crud e că avertismentul Emiliei n-a fost ascultat de Maiorescu, aceasta, pur şi simplu, rupând relaţiile cu fratele timp de trei luni de zile, până ce, la insistenţele lui diferendul s-a aplanat. S-a recurs la o încadrare a lui Eminescu, la bibliotecă, pe căi oculte şi ilegale, aşa cum demonstrează pas cu pas Călin L. Cernăianu. Până şi tipărirea decretului regal de numire, în Monitorul Oficial, a fost o fraudă. Această tipărire s-a produs „la timp" pentru a împiedica o numire legală a poetului ca director al Arhivelor Statului, la propunerea lui Haşdeu. Cu totul alt statut social ar fi avut Eminescu în acest post cu adevărat onorabil şi asigurător de independenţă! Dar tocmai asta nu s-a vrut! Şi totuşi Eminescu a reuşit să iasă, pentru o vreme, din acest cerc vicios şi mortal pentru dânsul, izbândind, pe cont propriu, să obţină o suplinire ca profesor.

" Poetul îşi cunoştea fragilitatea psihică ereditară, avea exemplul fraţilor şi în lupta sa cu destinul puterea luciditătii l·

G. Munteanu distinge în amănuntele reţinute de „cioban" „luciditatea păstrată cu un preţ care poate fi numai bănuit, controlul de sine însuşi ca formă infrangibilă a demnităţii, menţinut intact până când boala i· Doar că aceste „căi pur biologice" n[n] [1884.] (Cel dintâi care pune la îndoială autenticitatea amintirilor lui Ion Russu[i] [Micle.] Pasajul din

---

" Mite Kremnitz, Amintiri fugare despre Eminescu, în Ei l-au văzut pe Eminescu, p. 313.

. Vintilă Russu-Sirianu, Vinurile lor..., E.P.L., Bucureşti, 1969, pp. 337, 389, 391.

. George Munteanu, op. cit., p. 299.

n 1884. Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900, Edit. Academiei, Bucureşti, 1979, pp. 762-763.

i Micle. Vezi George Munteanu, Hyperion, I, pp. 243-244.

Hyperion, i sună astfel: „Însă în scrisorile din 3 şi 7 noiembrie, confirmând o aprehensiune a poetului ce" Acesta e textul integral care ne· Pe de altă parte, dacă admitem ipoteza sinuciderii, nu putem şti adevărata motivaţie. Nici o informaţie de după 1879 nu atestă că Veronica ar fi suferit de sifilis.

Şansa de a ne apropia de adevăr sporeşte prin faptul că între cele 93 de scrisori eminesciene inedite se află şi aceea din 31 octombrie 1879. Dacă în corespondenţa de până la moartea lui Ştefan Micle există o discreţie explicabilă a poetului în ceea ce priveşte modul de a se confesiona, noua corespondenţă rupe bariere, ilustrând o maximă descătuşare a inimii poetului. De fapt, asemenea schimbare o frapează pe Veronica, încât majoritatea epistolelor primite din 1879 înainte conţin destăinuiri aproape identice, fără ca destinatara să mai fie mirată. Altminteri, respectiva scrisoare e cu mult mai „inofensivă" decât altele care vor urma. În nici un caz poetul nu face referire la vreo boală venerică, după cum am văzut. Reamintesc pasajul vizat de Veronica: „Dulce şi dragă Veronică, doresc ca amarul unui nenorocit ca mine să nu fi aruncat o umbră în viaţa ta senină, în sufletul tău plin de veselie precât e plin de un gingaş şi nesfârşit amar. Iubeşte" Aşadar, cuvintele care au alarmat"

Simultan, Eminescu era supravegheat, cu mult mai ameninţător, de serviciile secrete austro" O notă informativă a baronului von Mayr denunţa articolul lui Eminescu din Timpul privitor expansiunea catolicismului în România. Dar, mai înainte, pe 7 iunie 1882, acelaşi von Mayr trimitea ministrului de interne ungar un raport despre

---

" Opere, XVI, p. 624.

. Octav Minar, op. cit., p. 97.

" Dulcea mea Doamnă..., op. cit., p. 36.

" George Munteanu, op. cit., p. 306.

" M. N. Rusu, Eminescu - inedit, în „Săptămâna, nr. 31/1987, p.4.

activitatea „subversivă” a Societăţii Carpaţii (dovadă că aceasta a fost supravegheată de la înfiinţare), în care Eminescu era vizat în aceşti termeni: „Eminescu, redactor principal la Timpul, a făcut propunerea ca studenţii transilvăneni de naţionalitate română, care frecventează instituţiile de învăţământ din România pentru a se instrui, să fie puşi să acţioneze în timpul vacanţei în locurile lor natale pentru a orienta opinia publică în direcţia «Daciei Mari».”[44]

O asemenea informaţie spulberă credinţa acelora că Eminescu era un adept al federalismului în ce priveşte Transilvania. Firește, comparativ cu autonomia anterioară în cadrul imperiului, dualismul austro”

Deşi milita în secret pentru Dacia Mare, Eminescu, reamintesc, a găsit provocatoare şi dezastruoasă ieşirea publică de la Iaşi a lui Grădişteanu. El a invocat atunci un articol din presa vieneză în care se spunea că România, „avanpost latin” în Răsărit, are nevoie de Austria în faţa expansiunii panslavismului. Ei bine, Eminescu voia să se slujească de această „subtilitate” diplomatică vieneză împotriva consecinţelor dualismului pentru Ardeal. Avea convingerea, nu lipsită de realism, că ungurii pot fi anihilaţi în trei zile.[45] Planul lui Axente Sever de cucerire a Transilvaniei, schiţat încă din timpul domniei lui Cuza şi reactualizat sub Carol I, este însuşit de carpatişti. El era conceput pentru opt zile şi ţinea seamă de foarte probabila atitudine negativă a Hohenzollernilor: „Se preînţelege că unui rege din familia lui Carol de Hohenzollern, unui cap încoronat mare, înţelept şi neînfricat căpitan, toate aceste nu numai să nu” Carpatiştii aveau un plan care ţinea seamă

---

44 Cf. Gh. Ungureanu, Eminescu în documente de familie, Edit. Minerva, Bucureşti, 1977, p. 412.

” Opere, XIII, p. 378.

45 Ibidem, p. 362.

” Plan strategic pentru cucerirea Transilvaniei de către România de

de mai multe posibilităţi. Din fericire, ecourile lor au lăsat urme în manuscrisele lui Eminescu, atestând că acesta era suflet al mişcării, ca şi în serbarea de la Putna. Unul din motivele pentru care poetul a învăţat sanscrita, e pentru a" Şi: „Politica românilor din Austria // e politica austriacă şi ar fi bine dacă M. Sa ar da atenţie binevoitoare numirii mitropoliţilor şi episcopilor, pentru ca nu prin ei să se introducă sâmburii de politică maghiară între români. Împărat sau rege, rege sau împărat, e indiferent cum monarhul românilor ardeleni va avea buna graţie de" Aşadar, cu ajutor austriac, poetul preconiza numirea unui rege român în Ardeal, fie el un produs al Casei de Austria, un rege capabil a reface Imperiul Roman al Orientului, sub a cărui coroană să intre toate teritoriile româneşti, inclusiv vechiul regat. „C"

Dar ca să „se" Carpatiştii îl considerau pe Carol I incapabil a distinge între interesele Germaniei şi ale Austriei şi care interese Viena însăşi nu se vedea în stare să le promoveze în condiţiile dualismului. „Nu putem lăsa soarta istorică a ţării pe asemenea mâni", adaugă Eminescu. Dar, iată, şi mai clar: „Cu ajutorul Austriei. Trebuie cumpărată alianţa cu naţiile apusene: Franţa, Anglia, Italia " Asemenea planuri n· De aceea, povestea încercării lui Eminescu de a" De altfel, şi Creangă era, am văzut, menţionat de serviciile secrete vieneze printre cei mai activi membri ai Societăţii Carpaţii.

Axente Sever, în Vasile Curticăpeanu, Apulum, Acta Musei Apulensis, vol. VII, 1969, p. 176.

" Ibidem, p. 366.

" Ibidem, p. 360.

" Ibidem, p. 361.

" Ibidem, p. 380.

" Ibidem.

. N. Georgescu, Moartea antumă..., p. 120.

" Emil Gârleanu, Ion Creanga şi Mihail Eminescu, în „Luceafărul 1909, pp. 295-297.

Firește, prezența pistolului la Iași și în ziua de 28 iunie 1883 a fost pusă pe seama nebuniei. Poate și din acest motiv Călin L. Cernăianu, în ancheta sa foarte scrupuloasă, conchide că prezența pistolului în ziua de 28 iunie este o simplă legendă scornită de Grigore Ventura spre a face impresie. El aduce și un argument de bun simț: în vremea aceea, revolverele erau mari și ar fi fost observate, chiar ținute sub haină. Dar Maiorescu nu consemnează nimic despre posesia unei arme la ora vizitei. Nici alți martori nu pomenesc despre revolver. Cu siguranță, la Maiorescu (ora 10), poetul nu avea arma. Ar fi putut, totuși, s-o ia de la Societate, unde a plecat și unde nu putem fi siguri ce s-a petrecut.

Conchizând provizoriu, ar putea fi respinsă ipoteza nebuniei poetului în 28 iunie 1883, ea fiind rezultatul unei lecturi necritice a izvoarelor, datorată grilei oficiale a evenimentelor reținute de biografii. Carpatiștii erau priviți ca dușmani ai dualismului austro-ungar și deveniseră primejdioși pentru politica guvernului, care tocmai negocia în secret un tratat. Imnul societății îi viza atât pe tiranii habsburgi și maghiari, cât și pe Carol I, aliatul lor. Și din această pricină Eminescu îl numea Carol Îngăduitorul.[”]

Interesant că Slavici îl descrie așa cum era, adică o „personalitate accentuată”, cum am zice noi azi, un geniu care nu se comportă după norma „cercului strâmt”; în consecință, „așa[”] Slavici dă exemplul cu ruperea banilor primiți de la Mite Kremnitz pentru lecțiile de limba română, gest reperat de poet drept o jignire pentru o faptă dezinteresată.

Prozatorul își schimbă brusc grila interpretării comportamentului eminescian privitor la reacțiile din iunie

---

[”] Op. cit., p. 306.

[”] Ioan Slavici, Amintiri, E. P. L., București, 1967, p. 124.

1883, deşi, cum observa George Munteanu, n” Înseamnă că avea motive serioase.

Are grijă să precizeze că nu se certaseră până atunci şi că poetul nu ţinuse niciodată supărare pe dânsul. În acele zile, însă, poetul s” Relatează din spusele altora momentul de la „«Băile Mitraşefski», unde s” Dacă imputările amare erau ale unui bolnav atât de grav, oare nu avea dreptate Eminescu? Avea şi dacă lucrurile aşa ar fi stat, Slavici nu l” Uluitor, dar, în caz că nu e vorba de alt mesaj care s” Strania lacună de memorie l” Deducţia lui Filipciuc e corectă: într” Acum se lămureşte şi misterioasa plimbare la Măgurele a lui T. Maiorescu, despre care criticul scrie în însemnări şi căreia nimeni nu i”

Cum să doarmă dacă zilele erau pline de evenimente? Plimbarea de „plăcere” a fost, în realitate, o întâlnire de taină cu Slavici, la Măgurele, unde zăboveşte un ceas. Să se fi pus la punct ultimele detalii în legătură cu internarea lui Eminescu în contextul tulburărilor politice de la Societatea Carpaţii?

Despre raporturile lui Slavici cu Societatea Carpaţii, în strictă legătură cu evenimentele de la sfârşitul lui iunie 1883, aflăm chiar dintr” Scrisoarea de protest era o presupunere a criticului că editorialul din 2 iunie (stil vechi) aparţinea poetului, dat fiind că imita stilul acestuia. Editorii consideră că articolul a fost parcă înadins strecurat în ziar,

---

” Ibidem, p. 125.

” Ibidem.

” Ibidem, p. 24.

” Ibidem.

” Ibidem.

” Ion Filipciuc, Înspre alt Eminescu, Edit. „Augusta, Timişoara, 1999, p. 111.

” Vintilă Russu-Sirianu, op. cit., p. 403.

” Ion Filipciuc, op. cit., p. 111.

” Opere, XVI, pp. 196-197.

în lipsa poetului, ca o veritabilă contrafacere: „Se folosesc în editorial, cum nu este greu de observat, expresii intenţionat eminesciene, cum sunt: «regimul parlamentar exige», «cată să coprinză», «cată a se recunoaşte», care puteau induce în eroare. Să mai notăm că editorialul este comentat în presa vremii, un motiv mai mult să provoace reacţia criticului.”[46] Ai zice că lupta subterană de compromitere a poetului îmbrăca forme dintre cele mai stranii, chiar din interiorul redacţiei. Altfel spus, „cabala” pe care o simţea Eminescu împotrivă”

Este limpede că Eminescu nu s” Mâna lui Eminescu e vizibilă, întrucât în 1880 nu Păucescu luase atitudine. Editorialul nu contestă ambiţia personală a lui Maiorescu de a aspira la şefia partidului conservator, ca drept democratic al fiecăruia. Regretele pentru limbajul utilizat de Bassarabescu şi recunoaşterea „talentului deosebit” al lui Maiorescu sunt contracarate de observaţia că mentorul junimist greşise faţă de partid, iar aspiraţia lui la şefie ar însemna nimicirea grupării conservatoare, transformând[m] cu părere de rău că până acum d”

Însemnarea de pe 23 iunie prezintă aceleaşi trăsături grafice cu adaosul din 30 mai, de unde rezultă că s” Referinţa concretă ne rămâne obscură, dar contextul e sigur. Cert e că atât Chibici, cât şi Simţion erau fruntaşi ai aripii „moderate” din Societatea Carpaţii. Ambii vor avea un rol important în pecetluirea destinului eminescian, unul ca mână dreaptă a executării planului maiorescian de „internare” la Şuţu, celălalt, ca omul de încredere care

---

46 Ibidem, p. 730.

” Ibidem.

” Ibidem.

m Ibidem, pp. 730-731.

” Apud Călin L. Cernăianu, Recurs Eminescu, op. cit., pp. 68-69.

” Opere, XVI, p. 197.

|n Timpul din 8 august.

Relaţiile poetului cu ministrul se vor acutiza după festivităţile dezvelirii statuii lui Ştefan cel Mare, de la Iaşi. În povestea diplomatică a scuzelor prilejuite de discursul lui Petre Grădişteanu, Eminescu este necruţător, demontând maşinăria politicianistă cu o perspicacitate de neiertat. Pe 15/27 iunie 1883, în Neue freie Presse a apărut articolul[i zi?).] Fapt important, ziarul Binele public preia fragmente din demonstraţia lui Eminescu, la rubrica „Revista ziarelor" (24 iunie). Poetul dovedea că germanofilia făţişă a lui Dimitrie A. Sturdza încălca regula diplomatică a neutralităţii, în genere, şi a neutralităţii României între marile puteri ale vremii, trădând rusofobia ministrului nostru. Scopul nu[″]

Ne întrebăm şi noi: cine era nebun în ziua de 23 iunie foarte chibzuitul şi lucidul Eminescu sau cei care perturbau politica externă românească, forţând lucrurile şi sacrificând oameni şi societăţi prin expulzări şi o „internare" în cămaşa de forţă? În orice caz, evenimentele şi modul de a reacţiona al poetului explică de ce acesta devenise persona non grata din toate direcţiile oficiale. Nu cred că „întâmplător" Maiorescu notează, în aceeaşi zi cu atacul la adresa ministrului de externe, semne „alarmante" de nebunie la poet. Devine aproape sigur că 23 iunie pecetluieşte soarta lui Eminescu. Dovada o avem tot în jurnalul maiorescian. Acum concepe criticul planul privitor la Eminescu, împreună cu Simţion, când, pe lângă celelalte însemnări, îl prezintă pe acesta ca pe un om cu care „stabilise mai dinainte cum să se procedeze într[″]

Cum furtuna de la Carpaţii se apropia, Maiorescu şi moderaţii din societate gândesc, totuşi la o protejare a

---

n Timpul din 8 august. Vezi Opere, XIII, pp. 163-164.

i zi?). Ibidem, p. 521.

″ Ibidem, p. 323.

″ Ion Filipciuc, op. cit., p. 113.

poetului. Ar fi nedrept să[ianu.] Partea a doua a frazei nu continuă logica lui dacă (aducerea sau nu a scrisorii), ci spune că prozatorul a primit ştirea „că s” În contextul fondului moral inconfundabil, Slavici recunoaşte: „Pe acest om ajuns la desăvârşire l” Deci nu din vina „eredităţii” sau a „sifilisului”, ci „din vina noastră”. Mărturia îşi găseşte abia acum semnificaţia şi e spre onoarea lui Slavici. Ambiguitatea ei se risipeşte printr” Ei bine, conchide Slavici, în al nouălea ceas (1909), acesta a fost cazul ziaristului Eminescu, incomparabil mai grav, fiindcă nu i s” Oare cine să fi fost „oamenii cu mare trecere care-l îmbrăţişaseră”, dar de care poetul „n-a profitat”, ci, dimpotrivă, nu i-a cruţat cu nici un chip în faţa adevărului? Vrem nu vrem, în pofida tuturor precauţiilor lui Slavici, oamenii sus puşi pe care i-a „lovit” în presă, în iunie 1883 şi mai înainte, ne sunt cunoscuţi. Printre ei, se afla la loc de frunte Maiorescu. Graţie lui Slavici, avem aici scrisă, negru pe alb, cauza morţii civile a lui Eminescu, acea „nebunie” care i s-a confecţionat cu o stăruinţă şi o metodă extraordinare şi care a sfârşit prin a deveni o crudă şi monstruoasă realitate, provocată nu numai de şocul violentării în cămaşa de forţă, dar şi de un tratament iresponsabil. Dacă Slavici recunoaşte asta în 1909, Chibici- Revneanu, cunoscător şi mai direct al lucrurilor, s-a ferit toată viaţa să se confieze în privinţa lui Eminescu, deşi istoria literară îl înregistrează ca memorialist. Întrebat, reamintesc, de ce n-a scris nimic despre poet, replica lui e mai grăitoare decât tot ce-ar fi putut spune: „Europa are nevoie de linişte”. E aici întreaga motivaţie a destinului eminescian pecetluit pe 28 iunie. Altminteri, cauza politică pe altarul căreia a fost jertfit

---

ianu. Călin L. Cernăianu, op. cit., pp. 40-42.

” Ioan Slavici, op. cit., p. 26.

” Ibidem, p. 28.

” Ibidem, p. 29.

” Ibidem, p. 30.

Eminescu are ecouri în conştiinţa mai multora. Expulzaţi, tot pe criterii politice, C. Mille şi V. G. Morţun scriu, la scurt timp de la „internarea” lui Eminescu, în nr. din 1 august 1883 al Daciei viitoare din Bruxelles, un articol intitulat Mihai Eminescu, în care se spune: „Politică, politică! Hidră cu zeci de capete, uriaşă, cu lungi braţe. Tot ce naşte, tot ce viază, tu pe dată îl înăbuşi şi pe dată îl sugrumi”. „Sugrumatul” se găsea, în acele zile, la Şuţu.

De fapt, exceptându· Poetul a sesizat imediat starea prin care trece tânărul şi, cu o fină observaţie psihologică, i” Aşteptând decizia celor care”

De ce oare numai mărturiile mincinoase au funcţionat în cazul Eminescu? Din relatarea lui Ion Popescu, se desprinde gândul insistent, îndelung verificat, pe parcursul mai multor vizite, nu de un minut[inut politic.] Fireşte, şi” Am spus” Astfel, în loc ca poetul să” Scrisoarea trimisă lui Maiorescu pe 4/16 februarie e produsă în împrejurări speciale, scrisă împotriva sentimentelor poetului, din necesităţi pur diplomatice provocate de C. Popazu, spre a schimba atitudinea criticului faţă de soarta lui Eminescu. Ea are menirea de a-l convinge pe junimist să hotărască pentru venirea în ţară. Poetul a plecat din sanatoriu împreună cu Popazu, la locuinţa acestuia, unde gazda a reuşit să-l convingă să pună mâna pe condei. De la bun început, poetul zice: „au încetat toate simptomele boalei de care am suferit, încât, dacă ar fi stat

---

. Vezi alte detalii în dr. Ion Nica, op. cit., p. 199.

. Ion Popescu, Peste groapă, în „Fântâna Blanduziei”, 10 decembrie 1889; reprodus în Amintiri despre Eminescu, ed. cit., p. 73.

” Ibidem, p. 74.

” Ibidem, p. 75.

inut politic. Vezi prefaţa la Călin L. Cernăianu, op. cit., pp. 5-12.

” Călin L. Cernăianu, op. cit., p. 117.

” George Munteanu, op. cit., p. 312.

” Opere, XVI, p. 197.

în putinţa mea, aş fi părăsit institutul, fie pentru a schimba mediul în care mă aflu, fie pentru a mă întoarce în ţară”. Argumentul cu „schimbarea mediului” e o vădită concesie făcută lui Popazu, întrucât Eminescu a fost, hotărât, contra călătoriei în Italia, pe care o găsea obositoare şi inutilă. Poetul mai atinge şi chestiunea lacunei de memorie, considerându-şi amintirea „slabă” pentru a-şi putea judeca perioada din ospiciu.

Tonul diplomatic-protocolar e atestat şi de „scuzele” pe care şi le cere poetul pentru „supărările” pricinuite destinatarului şi altor amici. Să se refere el numai la „supărările” legate de eforturile aducerii la Viena? Este evident că în cele două scrisori poetul evită să vorbească despre prima „internare”, conştient că poartă, de-acum încolo, stigmatul nebuniei şi că trebuie să-şi primească soarta de sacrificat.

Călin L. Cernăianu mai găseşte argumente şi pentru ziua de 26 iunie, iar în ceea ce priveşte 28 iunie există nu mai puţin de trei variante de internare. Investigatorul o ia metodic, pe ore şi minute. Cea dintâi versiune, foarte probabilă, pledează pentru transportarea lui Eminescu la Şuţu în jurul orei 10,45. Ştim „sigur”, din însemnarea lui Maiorescu, din jurnal, că poetul a ajuns în strada Mercur la ora 10: „Pe la 10 veni la mine Eminescu, binecuvântă cu privirea fixă, pe soţia mea şi pe Ilie Nicolescu care tocmai pleca, mă îmbrăţişă tremurând. Eu îi arătaiu pe Hermes şi pe Venus din Melos, la care el zise, cu privirea în extaz: «Lasă, că va reînvia arta antică!»„. Poetul ar fi cerut 5 lei pentru birjă (Livia zice că 2!), a fost trimis la Societate, de unde, conform planului, trebuia să fie dus la Şuţu: „Numai de s

Lăsăm la o parte inadvertenţele dintre detaliile tatălui şi

Ioan Slavici, op. cit., p. 24.

Apud Călin L. Cernăianu, op. cit., p. 44.

ale fiicei şi reţinem ceea ce Maiorescu nu ne mai spune, anume că „internarea” s [la ora 12.] Cernăianu o consideră versiunea cea mai credibilă.

A doua internare, bazată pe amintirile lui Grigore Ventura, preluate de Al. Ciurcu, şi pe cele ale lui Ion Russu[”]

Dacă interpretăm sintagma „pe la prânz”, ea poate să însemne intervalul cuprins între orele 12 [„] Al. Ciurcu, din contră, relatând aceeaşi poveste, tot din gura lui Ventura, spune că ideea de a merge la Palat i[”]

Prezenţa „glasului adevărat” atestă prezenţa fiinţei eminesciene. Ceea ce sporeşte, incalculabil, tragismul clipei. Asta în cazul că faptele relatate nu intră în categoria falselor amintiri.

Cea de a treia variantă a internării aparţine poliţiei şi ea plasează scena descrisă de Ion Russu[i de D. Teleor]), lucru ce atestă că devenise o întâmplare de notorietate publică.

După estimarea lui Ocăşanu şi Siderescu, poetul ar fi intrat în baie pe la ora 9, aceştia neprevăzând că Maiorescu îi va da de gol notând că la 10 a fost la dânsul. Admiţând lunga prezenţă a poetului la baie, se elimină poveştile lui Ventura. Totuşi, Ventura şi-a avut rolul său în acea zi, încurcând planul lui Maiorescu. Acesta îl va numi, în jurnal, „indiscretul ticălos”, dar îl va include în evoluţia ulterioară a destinului eminescian.

„Încurcătura” pricinuită de Ventura este ecoul celor două soluţii de lichidare a Societăţii Carpaţii: cea „paşnică” Maiorescu - Sturdza şi cea cu violenţe şi arestări (C. A Rosetti). Ventura este în slujba celei din urmă. În ochii lui Ventura, poetul apare ca un violent zurbagiu, în discursuri şi

---

la ora 12. Cf. Călin L. Cernăianu, Conjuraţia anti-Eminescu, I, Edit. Semnele timpului, Bucureşti, 2000, p. 11.

” Vintilă Russu-Sirianu, op. cit., p. 404.

„ Ibidem, p. 405.

” Ibidem, p. 407.

i de D. Teleor Cf. Eminescu - Înfăşurat în manta-mi…, op. cit., p. 162.

fapte, gata să-l împuşte pe rege. Oare faimosul „revolver” n-a fost introdus în circuit de acest informator al serviciilor secrete?

Procesul-verbal încheiat de comisarul Nicolescu ne asigură că poetul i-ar fi rugat „pe amicul său Siderescu să-i aducă o pereche de pantaloni negri, negri de tot - ceea ce se realiză acum”. Poetul ar fi deschis cu greu uşa cabinei, dar, dezbrăcat fiind, s-a speriat „de vederea noastră în număr de 4-5 persoane, între care şi Const. Simţion”: „Am zis numitului Eminescu că n-are să sufere nici un dezagrement, că trebuie să se calmeze şi drept răspuns se repede la amicii săi şi la servitorii băei, îmbrâncindu-i spre uşe, apoi aruncându-se în baia plină cu apă, stropia p-oricine s-apropia să-l scoată afară. Am fost silit să-l îmbrăcăm în cămişoiul de forţă, şi astfel, l-am condus Institutului Caritatea”. „La Caritatea - adaugă omul legii - l-am confiat d-rului Şuţu, rugându-l a-i da îngrijiri excepţionale”. În final, într-o manieră ciudată, sesizată de Cernăianu, e prezentat inventarul de obiecte din baie.

Mai există un proces verbal încheiat de acelaşi comisar, pe 29 iunie, la locuinţa lui Slavici, de unde s-a luat pentru poet un costum de haine, o cămaşă, o pereche de pantaloni de noapte, după care s-a aplicat sigiliu pe uşa camerei. Faptul s-a consemnat cu prezenţa lui G. Ocăşanu, a Catincăi Slavici, a avocatului Teodor Nica. Acest proces-verbal este important, deoarece la desigilarea locuinţei nu s-a mai încheiat altul, legea fiind încălcată, încât bunurile personale ale poetului n-au ajuns la moştenitorii de drept, ci la Maiorescu şi la Simţion.

În acest haos de informaţii, pe care am încercat să-l simplific, va trebui să „optăm” pentru „varianta” cea mai credibilă. Cum primul proces-verbal încheiat de Nicolescu nu se mai găseşte (ca şi alte documente ale „cazului” Eminescu), cum Maiorescu, Slavici şi alţii nu pomenesc de implicarea poliţiei,

Călin L. Cernăianu, de exemplu, conchide că poetul a fost „internat” imediat ce a ajuns la sediul Societăţii Carpaţii, planul maiorescian derulându-se fără incidente. Documentele încheiate de poliţie ar fi falsuri, ca şi amintirile lui Ventura sau Ion Russu-Şirianu. Foarte posibil, după acelaşi, ca internarea să se fi produs înainte de 28 iunie. Dacă în evenimente au fost implicaţi mai mulţi ziarişti şi carpatişti, rămâne suspectă amânarea în a da publicităţii „internarea”, primele relatări înregistrându-se abia pe 2 iulie. Fapt curios, Eminescu a fost „trădat” în acele zile de câţiva ziarişti şi carpatişti ardeleni, adică tocmai de cei în apărarea cărora se bătuse, inclusiv pe 28 iunie, când, de fapt, îi apar ultimele articole, unul dintre ele în apărarea libertăţii presei. După întoarcerea din Italia, Eminescu s-a arătat dezamăgit de ardeleni, ca despre nişte oameni în care nu poţi avea încredere. Sau cum recunoaşte Slavici că i-a mărturisit poetul: „ardelenii nu sunt oameni cu care se poate scoate la capăt ceea ce voiesc eu”.

În pofida obiecţiilor lui Călin L. Cernăianu, nu putem elimina, de pildă, întâmplările de la Băile Mitraşewski. Am văzut de ce. Discutabile devin interpretările dictate de percepţii deformate în raport cu adevărul. Apoi, implicarea poliţiei este atestată de cele două procese verbale, dintre care măcar al doilea este credibil. Părerea mea e că planul maiorescian nu excludea, ci implica amestecul poliţiei, pentru ca să se dea evenimentului o aparenţă de legalitate. Numai că arestările preconizate de „Rosettaki” la Carpaţii nu conveneau nici lui Dimitrie A. Sturdza, nici lui Maiorescu. Cum „moderaţii” din societate îşi impuseseră punctul de vedere, rolul lui Simţion şi al lui Ocăşanu fiind decisiv (dovadă că ei controlează evenimentele zilei, Ocăşanu fiind şi redactor la Românul), mai rămânea de „anihilat” cel ce nu putea fi convins să calce în picioare principiile - Mihai Eminescu. Reacţia poetului la desfiinţarea Societăţii Carpaţii nu putea fi decât vehementă, ca şi la încălcările grave ale

libertăţii presei, soldate cu expulzarea lui Emile Galli şi a lui Zamfir C. Arbore.

” Trimiterea la caracterele tari era, neîndoielnic, o pledoarie pro domo.

Cum presa era antedatată, în dimineaţa zilei de 28 iunie Eminescu avea Timpul cu data de 29 iunie. Era unul dintre cele mai dure numere, ca ultimă operă de anvergură a ziaristului. În acelaşi număr, Eminescu începuse tipărirea în foileton a raportului episcopului Melchisedec asupra înfiinţării episcopatului catolic din Bucureşti. Nota însoţitoare era un rezumat extrem de aprins al articolelor anterioare semnate de poet pe această temă. Oare izbucnirea d” Da, în cazul când traseul ar putea fi exact reconstituit.

Ca s” Cunoscând şi unele detalii ale comportamentului ei de soţie, relaţiile dintre ea şi poet au ajuns, în iunie 1883, la o tensiune maximă, o dată cu campania anticatolică a lui Eminescu din Timpul. În orice caz, după cum a remarcat şi G. Călinescu, biletul trimis lui Maiorescu, la ora 6, trădează o ostilitate îndelung reprimată, o dorinţă fervent de a se descotorosi de intrus. Nu ştiu cât mesaj „masonic” ascunde numărul de cuvinte din cartea de vizită a Catincăi Slavici, dar e sigur că acest bilet a avut darul de a[ii,] contribuţia lui la luminarea acestei „încurcături” este decisivă. Se dovedeşte, astfel, că a fost vorba de o arestare mascată, iar nu de o binefacere. Constituţia şi legile ţării nu permiteau o

---

” Apud N. Georgescu, A doua viaţă..., p. 138.

” Ibidem, p. 140.

” Mss. 2292, p. 48.

ii, Ca, de pildă, modul de a polemiza cu diverşi eminescologi. Călinescu este numit, în prima carte, Ghe. Călinescu, apoi devine Gh. Călinescu. Când va fi, totuşi, G. Călinescu? I s-au mai reproşat unele etichetări neurbane, lipsa de rigoare a aparatului critic etc., lucruri care deservesc, ca şi în cazul lui Ovidiu Vuia, chiar scopul cercetării sale, cu totul salutare.

privare de libertate fără mandat special. Cine s[n ocolirea legilor.] Şi”

Or, acum se lămureşte de ce Maiorescu apelează la un medic de încredere, membru al partidului său şi mason, spre a aranja o internare ilegală. Tot „om de încredere” era şi comisarul C. N. Nicolescu, meşter în procese”

De îndată intrat la baie, folosirea apei clocotite a fost mană cerească spre a se pretinde că „nebunul” e în pericol. Ventura îi alertează pe Ocăşanu, Siderescu şi pe Simţion, care aşteptau în strada Sfinţii. Baia clocotită va deveni „argument” şi pentru comisarul Nicolescu. Din nefericire pentru toţi aceştia, nu cunoşteau că asemenea băi erau „specialitatea” lui Eminescu. Intrarea la băile Mitraşewski nu cred că a fost o idee a lui Ventura. Ţinând seamă de căldura de afară şi de strădania lui Eminescu de a se confrunta de unul singur cu stările de criză (şi, slavă Domnului, ziua i le[n Egipet.] Neavertizat asupra cunoştinţelor şi „tabieturilor” poetului, Ventura a furnizat informaţia spre a oferi o probă de nebunie. Şi Slavici contrazice, indirect, „argumentele” lui Ventura. În Amintiri, precizează: „La d” Un nebun grosso modo nu are luciditatea contracarării unei crize nervoase printr”

---

n ocolirea legilor. Acesta mi se pare aspectul cel mai dezolant în apariţia unor cazuri, ca acela al lui Eminescu, dar nu numai. Corupţia, cameleonismul, delaţiunea sunt tare ale omului românesc public departe de a fi eradicate azi. Aşa a fost şi pe vremea lui Eminescu. Caragiale s-a simţit şi el, în pofida forţei lui de adaptare, la fel de prigonit de egoismul indivizilor, ca şi Eminescu. El, însa, graţie unei moşteniri, a găsit refugiul într-un exil voluntar.

” Articolul 5 din Regulamentul Ospiciului Mărcuţa, cap. „Despre primirea şi ieşirea smintiţilor din Ospiciu (Apud Călin L. Cernăianu, Conjuraţia anti-Eminescu, op. cit., p. 34).

” N. Georgescu, op. cit., p. 47.

n Egipet. Cf. M. Eminescu, Opere, VIII, pp. 575-577.

” Ioan Slavici, op. cit., p. 24.

” Călin L. Cernăianu, op. cit., p. 37.

Pe 5 iulie 1883, Alexandru Şuţu redactează următorul certificat medical, sub nr. 12535: „Subsemnatul doctor în medicină atest prin aceasta că dl. Eminescu adus în căutarea Institutului «Caritatea» din Bucureşti la 28 Iunie 1883 de către Onor prefectura Capitalei este atins de alienaţiune mintală în forma de «manie acută», stare care reclamă o căutare serioasă în un stabiliment special". Cernăianu demonstrează că şi acest document este o mistificare, nerespectând cerinţele legale. La cererea cui a fost eliberat? Nu se ştie, nefiind însoţit de alte acte obligatorii. Medicul pretinde că bolnavul a fost adus „de către Onor Prefectura Capitalei", dar în România liberă din 2 iulie 1883 (prima care reacţionează la internarea poetului) se precizează că „Amicii săi îngrijoraţi" l**n spitale particulare.** Certificatul medical semnat de Şuţu este „un bileţel fără valoare juridică", pe care biografii l-au luat ca fundamental în istoria bolii. El este, în faptă, o încercare inabilă de acoperire a ilegalităţii comise, cu complicitatea lui Maiorescu şi a comisarului de poliţie. Mai departe, anchetatorul pune la îndoială până şi existenţa unui institut privat „Caritatea" („Caritas") al dr. Şuţu, în strada Plantelor. Pe vremea aceea, documentele nu atestă decât existenţa unui spital israelit „Caritas", în Calea Dudeşti. Să fi fost „institutul" din Plantelor o secţie a acestui spital israelit? Istoricii medicinii psihiatrice româneşti nu pomenesc de existenţa unui institut privat al doctorului Şuţu. Posibil ca atribuirea orală să se fi bazat doar pe prezenţa ca şef al stabilimentului. Lucrurile par mai obscure decât ne imaginăm.

Cert e că aici Eminescu a ajuns sub responsabilitatea directă a lui Maiorescu, cel ce a plătit spitalul şi avea drept să decidă în exclusivitate asupra externării poetului. Or, Maiorescu a plecat liniştit, chiar în aceeaşi zi, pentru multe zile, în străinătate, condamnându-l pe poet să rămână acolo

---

n spitale particulare. Ibidem, p. 41.

chiar dacă s-ar fi dovedit că n-are nimic, a doua zi. De acest teribil obstacol se ciocneşte, la scurt timp, Matei, care, ca şi tânărul Ion Popescu, constată că poetul nu numai că e rău îngrijit, dar stă acolo într-un regim de „detenţie”. El află de la poet că e „sechestrat” şi face petiţie (23 iulie 1883) la Tribunalul Bucureşti, care a trimis răspunsul (cu nr. 9098/83) la Prefectura Capitalei, iar aceasta l-a remis reclamantului. Tribunalul nu stipulase nici o hotărâre de interdicţie, ceea ce arată că se comitea un abuz din partea institutului „Caritatea”.

” Fireşte, nu” Adevăr greu, reflex al unei tardive culpe asumate cu prea multă „discreţie”! De altfel, Slavici, în cele din urmă, se va lepăda şi de junimismul politic în care a fost antrenat, fapt semnificativ, chiar în anul morţii lui Eminescu. Aflat în detenţie la Vaţ, Slavici n T. Maiorescu. Or, acesta se afla departe de ţară. Intrigat, Matei face plângere, cerând informaţii despre situaţia lui Eminescu şi, am văzut, la 23 iulie 1883, Prefectura de Poliţie îi trimite răspunsul că „nu s”

Matei pleacă nedumerit şi revine în capitală la întoarcerea lui Maiorescu. El îşi va aminti că Eminescu nu era bine îngrijit la Şuţu, contrazicând, evident, pe cei din anturajul criticului. Faţă de Maiorescu, Matei trebuie să fi fost ofensiv şi „indiscret”. A solicitat iarăşi ca Eminescu să fie lăsat în grija lui, dar Maiorescu n” În realitate, sesizează Călin L. Cernăianu, poetul nu era înscris decât verbal de Maiorescu, încât Şuţu a respectat o poruncă, iar nu legea![47] Legea trebuia să dea câştig de cauză rudelor, iar nu străinilor în

---

” Cf. George Munteanu, op. cit., p. 323.

” Ioan Slavici, op. cit., p. 28.

T. Maiorescu. Ibidem, p. 315.

” Cf. Săluc Horvat, Eminescu. Dicţionar cronologic, Edit. „Gutinul, Baia Mare, 1994, p. 161.

” Texul scrisorii s-a tipărit abia în mai 1937, în Convorbiri literare.

47 Călin L. Cernăianu, Conjuraţia anti-Eminescu, 2, p. 31.

îngrijirea bolnavului. S” Sancţiunea morală a lui Maiorescu vine prost, deşi istoricii literari i[ii Aglaiei Eminovici.]

Nici Gheorghe Eminovici, sosit la Bucureşti, după informaţia lui Maiorescu, nu are mai mult succes. Ba, el s” În orice caz, este evidentă insistenţa lui Maiorescu de a” Maiorescu se lasă convins să organizeze trimiterea la Viena. Dar ideea trimiterii venea chiar în sensul intenţiilor lui de a[u.]

Eminescu şi Chibici[tre Maiorescu.] Au pus” Este explicaţia cea mai raţională. N. Georgescu i[iei]).

În orice caz, Maiorescu s” Mă tem că pricina a fost cu totul alta. Olimpianul trăia un moment de crâncenă zbatere interioară. Dincolo de faţada „seninătăţii”, Maiorescu a fost prizonierul unei dureroase însingurări, pe care o dezvăluie

---

” Gheorghe Eminescu, Personalitatea lui Matei Eminovici în lumina documentelor, în Eminescu - înfăşurat..., p. 433.

ii Aglaiei Eminovici. Călin L. Cernăianu, Conjuraţia anti-Eminescu, 3, pp. 100-105.

” Ibidem, p. 89.

” Apun Ion Nica, op. cit., p. 222.

u. Sau cum zice Călin L. Cernăianu: „dacă Eminescu a trecut graniţa în mod legal, cu paşaport în regula, înseamnă că respectivul document a fost obţinut în mod ilicit, fără ştirea şi fără acordul lui. Dacă, aşa cum este de bănuit, paşaportul nici nu a existat, putem spune că, potrivit vămii austro-ungare, în perioada 21 octombrie 1883 - 15 februarie 1884, Eminescu nici nu a fost, de fapt, la Viena, deoarece. nu intrase în Imperiu”. (Conjuraţia anti-Eminescu, 2, p. 58).

tre Maiorescu. Exista şi ipoteza lui N. Georgescu ca o coală de tipar a fost pierdută, ceea ce l-a determinat pe acesta să-şi revizuiască teza susţinută în prima carte despre poet (A doua viaţă a lui Eminescu).

” Op. cit., p. 319.

iei Ion C. Rogojanu, în Curierul românesc, şi Ilie Torsan, membru corespondent al Academiei, autor la unei lucrări aflate încă în manuscris: Mihai Eminescu - jocul cifrelor şi al întâmplării... (Vezi Monitorul de Vaslui, 5 februarie 1999, p. 10). Fragmente ample din această scriere reproduce N. Georgescu în subsolul ediţiei de la Chişinău a Morţii antume a lui Eminescu.

” George Munteanu, op. cit., p. 319.

mai cu seamă însemnările din perioada studiilor. Drama lui Eminescu a trezit din adormire propriile coşmaruri. În ultima zi a anului, el s[ri zilnice).] Momentul „solemn” se reduce la a[”]

Simultan, spaima criticului de „ingratitudinea” poetului sporea. O şi confecţionează, altminteri, în jurnal: „Zizin C[antacuzino] zicea ieri că Eminescu va răsplăti ostenelile mele pentru el cu cea mai neagră ingratitudine, căci, la o minte genială, ar fi având un caracter comun”. Eminescu [”]

Celebra scrisoare a fost întotdeauna citată ca exemplu de mare nobleţe sufletească şi spirituală. Şi aşa este. Dar Eminescu n[”] Cu precizarea că asemenea conduită este exterioară, iar nu interioară.

Am mai avut prilejul să vorbesc despre masca pe care şi[”]

---

ri zilnice). Problema e, demonstrează incomodul Călin L. Cernăianu, că şi această însemnare a lui Maiorescu e o contrafacere! Doctorul H. Obersteiner considera că Maiorescu l-a vizitat pe poet pe 12 ianuarie, stil nou (adică în ajunul Anului Nou!). În sumarul privind evoluţia bolii, Obersteiner spune: „Este scos din secţia de izolare. Nu mai cântă, uşor deprimat, nu mai dă denumiri false, citeşte. Vizita lui Maiorescu nu-l influenţează”. Culmea e că Maiorescu însuşi recunoaşte că, de fapt, l-a vizitat pe poet pe 31 decembrie 1883, după cum îi scrie Emiliei la 23 ianuarie 1884: „Dragă Emilie, / Eminescu s-a trezit din visul urât al nebuniei sale: e în deplinătatea conştiinţei! Tensiunea nervoasă în care l-am văzut în ajunul Anului Nou, a fost ca o trecere spre îndreptare”. Ce să mai crezi?.

[”] 235 Ibidem, p. 320.

[”] T. Maiorescu, scrisoarea din 10 februarie 1884. Vezi şi Opere, XVI, pp. 615-616. Şi aceste contribuţii la întreţinerea poetului sunt supuse unui examen sever de Călin L. Cernăianu şi, din nefericire, calculele lui şi cercetarea surselor ne duc iarăşi într-un hăţiş al mistificărilor, cu atât mai mult, cu cât nici măcar nu ştim pe mâinile cui au încăput cei 2000 de franci pe care îi avea poetul în ajunul intrării la Şuţu.

[”] Vladimir Soloviov, Scurtă povestire despre Antihrist, în Antihristul, texte traduse din Vladimir Soloviov, G. P. Fedotov, A. Mateina, Boris Molceanov, S. N. Bulgakov, studiu introductiv de Toader Paleologu, Edit. Polirom, Iaşi, 2000, p. 114.

[”] Al. Dobrescu, op. cit., p. 44.

El n″ Şi: „Nevoia de recunoaştere, de «autoritate» a omului Maiorescu este imensă.”[48] Tendinţa lui de a se substitui lui Hristos vine din tenebrele orgoliului. La Theresianum (ca mai târziu la Junimea), cei din jur îl numesc „Cristos şi cei 12 apostoli”, aluzie la gruparea „filosofilor” pe care a creat″ Tragedia aparţine deopotrivă victimei şi binefăcătorului, în dublul ei referenţial, simbolizat de cele două mâini: a binelui şi a morţii.

Mai atrag o dată atenţia, pentru cei care m″ Obersteiner, însă, găsea inutilă rămânerea poetului în sanatoriu. Ne amintim că[tate.] Pe bună dreptate Gala Galaction va exclama: „Italia îi trebuia lui acum!”[49] Nu îi trebuia, dar, deşi Maiorescu scurtase şederea în străinătate cu un an, comparativ cu poruncile date lui Petre Missir, şi asta din cauza neprevăzutei însănătoşiri, el a proiectat din timp un program prelungit post″ Despre momentul Milano, vorbeşte şi Eugeniu Speranţia. Eminescu şi Chibici trebuia să se prezinte „la locul indicat” decent îmbrăcaţi. Foarte probabil, consulul Grisebach a înlesnit obţinerea de documente pentru şederea lui Eminescu în Italia, pe căi menite să mascheze ilegalităţile de la intrarea în Austro· În orice caz, tensiunea dintre el şi Chibici a crescut. Acesta îi raporta lui Maiorescu despre o continuă ameliorare a sănătăţii, dar,

---

” Ibidem.

48 Ibidem, p. 49.

” Vladimir Soloviov, op. cit., p. 116.

” Scrisoare către T. Maiorescu, tipărită de T. Kirileanu în „Convorbiri literare, 1906, p. 996.

tate. Eugeniu Speranţia, Amintiri din lumea literară, Bucureşti, 1967.

49 Gala Galaction, Mihai Eminescu, Edit. Junimea, Iaşi, 1987, p. 8.

” Călin L. Cernăianu, op. cit., p. 88.

. N. Petraşcu, Mihail Eminescu, studiu critic, 1892. din păcate, Petraşcu şi-a schimbat „amintirile” despre Eminescu în funcţie de relaţiile cu Maiorescu.

lucru ciudat, nervozitatea i” Declaraţia lui Chibici confirmă indirect şi foarte grav soarta ce i s”

Ceea ce descrie aici Chibici[50]”

Că Maiorescu a fost un maestru în a”

Evident, nu există dovezi limpezi cu privire la ce a făcut Maiorescu înainte de a preda lada cu manuscrise eminesciene la Academia Română, în urma unei campanii

---

” I. Filipciuc, O pagină eminesciană inedită?!, op. cit., în „Poesis, 1997.

” Vezi şi Ion Nica, op. cit., pp. 220-221.

50 Reproduc mai departe respectiva rezoluţie şi completarea relatării lui I. Filipciuc: „Domnul meu, deciziunea prin care aţi fost considerat demisionat în anul 1871 de la catedra de filosofie a facultăţii de litere din Iaşi, fiindcă a fost luată în afară de prescripţiunile legii şi în mod cu totul neregulat, subscrisul, auzind pe Consiliul permanent al instrucţiunii, are onoare a vă invita să binevoiţi a vă relua îndatoririle dRezoluţia a fost reprodusă de Simion Mehedinţi -voastră profesionale, însă nu la Iaşi, unde catedra s-a ocupat deja, ci la facultatea de litere din Bucureşti, unde în vederea necesităţii de mult simţită, consiliul miniştrilor, sub rezerva aprobării ulterioare a M. S. Regelui, a hotărât înfiinţarea unei catedre de Logică cu adaosul Istoriei filosofiei contimporane de la Kant încoace. Reintrarea d-voastră la profesură o faceţi cu titlurile şi drepturile ce aveţi deja câştigat[e] de profesor definitiv. /Primiţi etc., Ministru G. Chiţu.

- care doar semnează cu pseudonimul Soveja şi publică faimoasa biografie Titu Maiorescu, cu un portret din tinereţe, Ed. Cartea românească, 1925, „biografie” scrisă de însuşi... Titu Maiorescu! - şi reprezintă preţul pe care l-a încasat marele critic pentru livrarea în cămaşă de forţa a marelui... gazetar M. Eminescu.

Fireşte că olimpianul „cu cap rece” nu uită conjunctura în care a fost repus în drepturi de liberali şi glosează impersonal pe aceeaşi pagină (79): „Faţa de atâta abnegare, cei ce vor scrie în viitor istoria acestei epoce se vor întreba de bună seamă dacă idealismul membrilor Junimei n-a avut în sine o latura prea contemplativă. Iar pentru a întări această impresie, urmaşii îşi vor aduce aminte ca, pe când cel mai însufleţit profesor al epocei era depărtat din învăţământ, cel mai mare poet al neamului românesc, Eminescu, a fost şi el destituit din funcţia de bibliotecar şi acuzat pentru risipa cărţilor - găsite apoi în chiar rafturile bibliotecii!”„. (I. Filipciuc, Înspre alt Eminescu, în „Bucovina literară”, serie nouă, an. VIII, nr. 9 - 91, septembrie 1998).

de presă din 1902. Le”

Dar nu e cazul să zăbovesc pe terenul presupunerilor. Mai bine să vedem ce s[ie.] A preferat compania Mitei Kremnitz, care l”

Aşa va fi târât Eminescu până la moarte. El a spus esenţialul în zguduitoarea scrisoare către Chibici”

Literatura română n-a strălucit, în mod deosebit, prin specia tragedie. În schimb, ţara a dat numeroase personaje tragice, în istorie. Nimic, însă, nu pare să se compare cu tragedia celor şase ani de agonie eminesciană, cu atât mai mult, cu cât ei au rămas o pată oarbă şi pentru eminescologi.

” E aici o nuanţă care ne spune că poetul nu respingea doar modul de editare al criticului, ci până şi faptul că a publicat poeziile în volum. Fireşte, din punctul de vedere general admis, atitudinea lui Eminescu intră sub unghiul de incidenţă al ingratitudinii, de provenienţă psihotică. Nimic mai eronat, fiindcă poetul a înţeles că difuzarea ediţiei însemna hrănirea interesului public pentru creatorul căzut în nebunie. Caragiale, care avea un ascuţit simţ al realului, asta şi spune în Ironie: „Câţi îl ştiau că există? Foarte puţini. De[i Caragiale.] Şi tot el, în Două note, condamnă intervenţia în

---

” Octav Minar, op. cit., p. 40.

” George Munteanu, op. cit., p. 429.

ie. Altminteri, poetul va lipsi, de-acum înainte, de la şedinţele Junimii. Ruptura e confirmată şi de C. Rădulescu-Motru, care mărturiseşte că după 1886 a frecventat toate şedinţele Junimii, dar nu l-a văzut niciodată acolo pe Eminescu. (Cf. Eminescu - înfăşurat..., p. 440).

” Apud George Muntean, Eminescu - documente noi, III, în „Revista de istorie şi teorie literară, nr. 1, 1965, p. 157.

” Opere, XVI, pp. 197-198.

” C. Meissner, Despre T. Maiorescu, Mareşal Averescu dar mai ales despre M. Eminescu, în „Convorbiri literare, ianuarie-februarie-mai, 1937, p. 24.

i Caragiale. Opinii foarte apropiate emite A. D. Xenopol: „Chiar dacă talentul său s-a manifestat într-un chip netăgăduit, cine îl citea, cine îl

texte a lui Maiorescu, ecou al nemulţumirii poetului însuşi, cu siguranţă: „mai târziu, pe când artistul era cu mintea bolnavă, s[i] N. Georgescu. Ţinând cont că, de fapt, Eminescu a murit pe 16 iunie, la puţin timp după miezul nopţii, fără lumânare, neştiut de nimeni, el a fost îngropat după o zi, pe 17 iunie, ca şi cum ar fi făcut parte dintr·

Şi tot Caragiale a înţeles că, dincolo de mizeria unor maşinaţiuni şi meschinării politice, poetul era condamnat de însuşi datul său ontologic, care absolvă de vinovăţie pe duşmani şi prieteni deopotrivă: „Copil al unei rase nobile şi bătrâne, în el se petrecea lupta decisivă între flacăra celei mai înalte vieţi şi germenul distrugerii finale a rasei ″ Acest efort de a nu spune nimic apare „ca un episod în esenţă dramatic”, „rezultat al unei traume, care nu″ Criticul merge la ţintă şi înţelege că evenimentul traumatic este ziua de 28 iunie 1883, tăcere autoimpusă care se termină, grăitor, cu articolul În Nirvana, apărut în Constituţionalul, la 20 iunie 1889. Caragiale nu va mai putea scrie, de acum încolo, comedie şi zadarnic a încercat să revină la specie, încât nu e de mirare că Titircă, Sotirescu & comp. a rămas numai un simplu proiect. Se va întoarce la comic doar prin Moftul român, făcând o radiografie necruţătoare rrromânismului

---

preţuia?” Oare nu-i mărturisea acelaşi lucru poetul lui D. Boghean? „A trebuit să înnebunească - adăuga Xenopol -, să se creeze în jurul lui legenda - din nenorocire prea adevărată - a unei vieţi petrecute în torturi, pentru ca minţile contemporane să fie trezite din orbirea lor, pentru ca să recunoască că în Eminescu ţara pierduse pe unul din cei mai nobili fii ai săi”. (Eminescu înfăşurat..., p. 241).

i N. Georgescu. N. Georgescu, Vorbe peste groapă, în „Adevărul literar şi artistic”, 9 februarie 1999, p. 8.

. M. Eminescu, Fragmentarium, Edit. Eminescu, Bucureşti, 1981, p. 87

” Florin Manolescu, Caragiale şi Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii, Edit. Cartea Românească, Bucureşti, 1983, p. 149.

” Ibidem, p. 150.

care l” „Esenţialul ” În tragedia lui Ion Nebunul din Năpasta, Caragiale a pus ceva din teribila cotitură produsă viaţa lui Eminescu la 28 iunie 1883, „sub presiunea unor factori”, iar „factorii” care au acţionat asupra publicistului, dincolo de „iritabilitatea” nativă a geniului, ştim acum care au fost.

21. AGONIA ULTIMĂ

I

nteresante sunt primele reacţii publice la vestea internării lui Eminescu. Cel dintâi reacţionează ziarul Românul, publicaţia cu care Eminescu a polemizat cel mai mult. O notă redacţională (1 iulie 1883) de la rubrica Ştiri ale zilei, anunţa cu „sinceră părere de rău” că redactorul de la Timpul, „tânăr plin de talent şi înzestrat cu deosebit geniu poetic, a căzut greu bolnav”. Nimic mai onorabil pentru o gazetă adversară. Aşa a fost receptată, aceasta fiind şi intenţia publicaţiei. După opinia lui N. Georgescu, însă, textul pare o parolă masonică, în 48 de cuvinte. Timpul replică şi el peste trei zile (3 iulie 1883), dând un anunţ de 64 de cuvinte, altă cifră masonică. Argumentele lui N. Georgescu au relevanţă numai dacă acceptăm realitatea jocului comunicaţional masonic. Cum marja speculativă este mare, îi voi acorda un credit limitat. Şi acest credit ar putea veni din duplicitatea atitudinii faţă de Eminescu. Iată, reala reacţie la Timpul se produce imediat prin graba suspectă de a” Meschinăria completată cu anunţul din 3 iulie a fost sesizată de biografi,[51] dar nu şi întreaga ei semnificaţie. Este limpede că abia s· Este momentul când

---

” Ibidem, p. 157.

” Ibidem.

” Strămoş al cunoscutului eseist Al. Paleologu.

51 G. Munteanu, op. cit., p. 313.

. Printre puţinii care au făcut ceva pentru readucerea lui Eminescu la viaţa publică a fost Haşdeu, fost adversar al poetului. În octombrie 1884, Haşdeu a semnat o petiţie pentru aducerea lui Eminescu ca director al Arhivelor Statului din Iaşi, recomandându-l „bun cunoscător

intră în joc Al. Macedonski, cu faimoasa epigramă[52] din Literatorul. Există o întreagă istorie cu această epigramă adresată unui poet X.., nebun. Pe patul de moarte, Macedonski a mărturisit: „Niciodată nu am adresat o epigramă lui Eminescu. Cea cu pricina e scrisă cu doi ani înainte de nenorocirea care l”

N. Georgescu e de părere că epigrama intră în categoria şaradelor masonice şi a avut menirea să relanseze cazul Eminescu ameninţat de uitare, după stingerea conflictului diplomatic cu Austro· Dar epigrama în sine, prin ambiguitatea literei X.., putea foarte bine să fie uitată a doua zi. Ea n” Deşănţata „apărare” avea ţinta precisă de a” Anunţurile anterioare din presă fuseseră vagi. Ele nu aduceau precizarea categorică a diagnosticului: „A doua tentativă, însă, a reuşit: prin gura lui Macedonski, Grigore Ventura anunţă lumii largi diagnosticul adevărat al bolii lui

---

al scrierilor româneşti vechi, după cum subsemnatul însuşi a avut ocaziunea a se încredinţa în mai multe rânduri”. (Apud N. Georgescu, Cercul strâmt, p. 41). Haşdeu l-a apărat constant, după 1883, pe poet. În 1888, propunea un premiu substanţial pentru vol. Poesii, spre a se curma ruşinea chetelor. Premiul i se va refuza.

52 „Un X.. pretins poet, - poet acum / S-a dus pe cel mai jalnic drum.../L-aş plânge daca-n balamuc / destinul său n-ar fi mai bun / Căci până ieri a fost năuc / Şi nu e azi decât nebun!” („Literatorul”, an. IV, nr. 7, iulie 1883, p. 413). Abrevierea lui X.. cu doua puncte intră în cifrul masonic aluziv la Eminescu. Analiza jocului de cuvinte, în cartea lui N. Georgescu.

” În Naţionalul, la 15 decembrie 1893, Macedonski revine şi acuză: „Mi-aţi creat mie legenda că am lovit pe Eminescu, dar voi l-aţi omorât, căci laţi lăsat să moara în mizerie, pe când strigaţi că este cel mai mare poet al ţării.

. „V. proclama prin gazete moralmente c'am muţit / Dar asupră'i avantajul ce'mi rămâne tot e mare /Din momentul ce s'afirmă şi să ştie de oricare / Cum că V. nici o secundă moralmente n'a trait”. („Literatorul”, an. IV, nr. 8, august 1883, p. 475).

” Apud N. Georgescu, op. cit., p. 19-20.

” Ibidem, p. 20.

Eminescu....”[53]

Despre efectele dezastruoase ale campaniei Macedonski” Dar Ventura ştia la fel de bine că poate întreţine treazăopinia publică relativ la nebunia lui Eminescu şi prin acţiunile de colectă publică. Eminescu a înţeles cel dintâi raţiunea acestor probe de milă publică, chiar dacă mulţi au făcut**tori de ce trebuie ajutat Eminescu.**

În acest sens, Maiorescu a colaborat cu Ventura, onorându” Grigore Ventura, aşadar, intră în istorie ca un iscusit „adjuvant” în pecetluirea morţii civile a lui Eminescu. Macedonski aprecia corect pe patul morţii (dându” Când Vlahuţă, pe urmele lui C. Mille (despre care am scris într” O mai lucidă şi dreaptă judecată a lucrurilor nu e de imaginat. De aceea, stau şi mă gândesc dacă nu cumva „nebunii” erau tocmai cei ce nu se arătau în stare să priceapă că un asemenea om de geniu merita cu prisosinţă o pensie onorabilă, care pensie i se va refuza până în ultima clipă a vieţii, chiar şi atunci când, în sfârşit, regele a semnat decretul pe 12 februarie 1889.

Că Eminescu era pe deplin edificat asupra semnificaţiei zvonurilor cu privire la boala sa, o dovedeşte scrisoarea trimisă, tot de la Neamţ (ianuarie 1887) lui Gh. Panu, relativ la reaua”

Tot din dorinţa de a menţine contactul cu viaţa culturală, solicită insistent trimiterea Convorbirilor literare de la Bucureşti, lui Socec şi Teclu (1 februarie 1887). Lui Gheorghe Bojeicu (noiembrie, 1886), fost coleg la Cernăuţi,

---

53 Ibidem, p. 21.

” Apud Ion Nica, op. cit., p. 235.

tori de ce trebuie ajutat Eminescu. Augustin Z. N. Pop, op. cit., p. 227-228.

” Ibidem, p. 278.

” George Munteanu, op. cit. p. 334.

” Opere, XVI, scrisoarea din 26 ianuarie 1887, p. 239.

” Opere, XVI, p. 218.

i se plângea că a fost internat cu forţa la Mănăstirea Neamţului „ca alienat, deşi nu fusese”. De altfel, Ursulescu, medicul spitalului şi intendentul Leon Onicescu, rudă a lui Bojeicu, admiteau că Eminescu putea să plece oricând de la Neamţ, dar numai sărăcia nu oficiul. Eminescu voia să plece direct la Bucureşti şi să reintre în viaţa normală, dar Maiorescu nici nu voia să audă: „dinspre partea lui ” Poetul Induplecarea lui Maiorescu. Criticul era atunci în vârful ierarhiei, ministru al cultelor, şi n·

Să mai amintesc că Eminescu a încercat în repetate rânduri să reintre în posesia lăzii cu manuscrise şi cărţi, aflată la Maiorescu. Era dreptul său elementar; dar criticul se considera stăpân şi peste averea spirituală a poetului. Lipsit de aceasta, Eminescu trebuia stre gardieni. A încercat să evadeze. Romanul e coşmaresc, dar tratamentul cu mult mai uman decât fricţiunile şi injecţiile cu mercur ce aveau să vină.[54] De altfel, tratamentul e contestat de alte surse. Nu e confirmat nici de N. Georgescu în Moartea antumă a lui Eminescu, ediţia de la Chişinău, unde se ocupă pe larg de momentul Neamţ.

Când în 1888 Veronica Micle, ea însăşi jucărie în destinul eminescian, Ii Augustin Z. N. Pop. Pensia venea prea târziu şi cu

---

oficiul. Gheorghe Bojeicu, [La Neamţ], în Eminescu - înfăşurat..., p. 38.

” George Munteanu, op. cit., p. 334.

nduplecarea lui Maiorescu. Scrisoarea din Iaşi, 25 ianuarie 1887.

. Ibidem, p. 341.

tre gardieni. N. A. Bogdan considera bolniţa „o adevărată casă inchiziţională”: „căci aproape nimeni din cei ce-au intrat odată în acel locaş unde lipsa de supraveghere şi umanitate tronează, n-a mai ieşit nimeni vindecat şi n-a putut suporta supliciul tratamentului de acolo decât un timp relativ scurt”. (Amintiri despre Eminescu, în „Familia”, 1902, p. 92-93.

54 Cf. Augustin Z. N. Pop, op. cit., p. 293-295.

i Augustin Z. N. Pop. Ibidem, p. 312.

neînchipuit de multe obstacole, inexistente pentru alţii.[55] Zadarnic protesta, bunăoară, în „Curierul român” (4 septembrie 1887), Scipione Bădescu: „Eminescu e bolnav, e în mizerie, e pe moarte. Trebuie ajutat. Şi... guvernul ”

Interogatoriul luat de Gheorghe Bursan (Bursen) este ultima tragi” Izbeşte în acest text o anume făcătură deconspirată de prezenţa cifrelor masonice 64 şi 48. Sunt cifrele cu care Eminescu a fost condamnat la moarte civilă, în principalele cotidiane ale vremii (58 de cuvinte în nota redacţională din Românul, 1 iulie 1883, şi 64 de cuvinte în ştirea Timpului, 3 iulie 1883). „Aceste 4 întrebări şi 4 răspunsuri constituie în text cu cele mai ciudate simetrii cu putinţă”, observă N. Georgescu, fapt care[n delir e greu de imaginat.] Importantă este concluzia: „Pe mine nu mă interesează, de fapt, semnificaţia acestor cifre totale în sistemul cifric presupus. Constat, doar, că relaţiile numerice dintre cuvinte sunt suspect de exacte ”

Într[ia.]

---

55 Vezi documentatul studiu al Ilenei Ene, Eminescu - victima a parlamentului român, în „Adevărul literar şi artistic”, an. VI, nr. 370, 1 iunie 1997, p. 13.

” Al. Grama, Mihailu Eminescu, studiu critic, Blasiu, 1891, pp. 4 - 36.

” Opere, XVI, p. 608

n delir e greu de imaginat. Iată demonstraţia lui N. Georgescu: „Până la „ştiu 64 de limbi” în răspunsurile poetului sunt exact 64 de cuvinte, dacă respectăm câteva reguli”. Al doilea răspuns - 48 de cuvinte. „Mai mult, al treilea răspuns are tot 16 cuvinte, cu cifra 64... şi tot 15 cuvinte fără cifră. Aşadar, dacă adresantul uita să adune la primul răspuns, de 33 de carate, pe următoarele 15 cuvinte, este atenţionat a doua oară - după care, în cel de al treilea răspuns, cifra 48 se repetă de 6 ori: semnal puternic. Asta, pe prima diagonală a încrucişării „ies” frumoasele sume: 32+ 16+16= 64. Simetriile sunt atât de bine construite, încât este limpede că textul, în întregul său, a fost lucrat migălos” (A doua viaţă..., p. 8-9)

” Op. cit., p. 9.

ia. Petru Creţia, Testamentul unui eminescolog, Edit. Humanitas, Bucureşti, 1998, pp. 211-212.

Voi recurge la o plasare a cuvintelor atribuite lui Eminescu de către „metrul Ghiţă” în zona raţionalităţii negative, adică a inconştientului „organelor sfărâmate”. În asemenea postură, ne ciocnim, fatalmente, de o simbolistică a profunzimilor. Se cuvine a ne impresiona, în consecinţă, doar superficialitatea interpretativă a judecătorilor lui Eminescu, superficialitate izvorâtă din necunoaşterea operei şi a gândirii eminesciene sau din unilateralitatea referenţială a istoricilor literari.

„Logica” inconştientului este mult mai complexă decât a raţionalităţii în regim diurn. Ea e logica visului şi a poeziei. Această logică sparge legăturile intermediare şi produce asociaţii neobişnuite. Iată, de pildă, poetul pare a**i a celei publicistice.** În articole, Matei Basarab (alături de Mircea cel Bătrân, Ştefan cel Mare, Mihai

Viteazul ş. a.) este simbolul arheului românilor. Eminescu se simte continuator (întrupare „metempsihotică”) şi solidar cu toţi aceşti iluştri apărători ai fiinţei naţionale. „Rivalitatea” dintre Eminescu şi Carol I, pe care l”

În realitate, Harieta nu a crezut, ci a văzut la faţa locului, căci ea venise de câteva zile în Bucureşti, iar în momentul funeraliilor se găsea în convoi, într**a lui Matei, a Harietei, a Aglaiei.** Dezinformat a fost şi Caragiale, care a acceptat să intre în consiliul de familie, din care mai făceau parte Maiorescu, Dimitrie A. Laurian, M. Brăneanu şi Valentineanu.[56] Cât

---

i a celei publicistice. Vezi cap. Monarhul arheu din Modelul ontologic eminescian. Iată ce afirmă Blaga: „Susţinem din parte-ne, cu hotărâre, că identificarea subconştientă cu „tânărul voievod” face parte integrantă din structura şi substructura sufletească a lui Eminescu”. (V. Spaţiul mioritic, 1936, cap. Tânărul voievod). În Doina, poetul se identifică cu Ştefan cel Mare.

” G. Călinescu, op. cit., p. 367.

a lui Matei, a Harietei, a Aglaiei. Cf. Călin L. Cernăianu, Conjuraţia anti-Eminescu, 3, p. 121

56 Aprecierea ultimului biograf la adresa lui Maiorescu este deosebit de dură: „cele două procese de curatelă deschise împotriva lui

despre adevărata fire a Harietei, a depus mărturie Cornelia Emilian: „Dacă Eminescu este mare ca poet prin genialul său talent şi Henrietta sora lui e mare ca om prin sentimentele şi calităţile sale. Ea, prin înţeleapta sa îngrijire redădu-se (sic!) pe Eminescu în stare de a mai împodobi salba ţerei cu stelele sale. Iar prin fineţa şi tactica sa, reuşise să'l statornicească la o viaţă mai liniştită". (17 martie 1893).

Acum e clipa să revin la afirmaţia biografilor că Harieta n-a fost la înmormântarea lui Eminescu. Chiar şi Augustin Z. N. Pop înclină să accepte că atât Maiorescu, cât şi G. Călinescu s-au înşelat în atare privinţă. Pop e nevoit să constate că ziarele vremii îi contrazic pe biografi: „Presa vremii informează că, «de departe», «o doamnă în cupeu» însoţea tristul cortegiu. Veronica? Harieta?" Erau amândouă, dar Harieta a trebuit să meargă în cupeu. Cercetătorul ieşean Ionel Maftei, citat de Cernăianu, a stabilit asta din presa momentului, în Personalităţi ieşene: „În ziua de 17 iunie 1889, prietenii din Bucureşti în frunte cu criticul literar Titu Maiorescu, Mihail Kogălniceanu, sora poetului - Harieta, cea care îi dăduse îngrijiri la Botoşani în greaua perioadă 1887-1888, Veronica Micle, «îngerul blond» al poeziei lui, câţiva studenţi şi elevi de liceu i-au urmat sicriul." Dintre ştirile din ziare, voi menţiona pe aceea din Curierul român: „Înmormântarea poetului s-a făcut pe cheltuiala statului. Coroana presei, la care au cotizat mai toate ziarele din capitală, a costat 300 lei. Într-una din trăsurile ce urmau lungul cortegiu, se remarca, ni se scrie, nenorocita soră a poetului, d-şoara Henrietta Eminescu, cu totul consternată". (Botoşani, 18 iunie 1889).

Şi de ce era cu totul consternată Harieta? Fiindcă ea văzuse la faţa locului cum îşi trăise Eminescu ultimele zile,

---

Eminescu în 1883 şi, respectiv, în 1889 spulberă şi ultima speranţă în buna-credinţă a lui Maiorescu şi a discipolilor lui, arătându-i aşa cum au fost: o gaşcă feroce". (Ibidem, p. 124).

cum fusese lăsat pradă violenţei unui „nebun” şi cum ea întâmpinase grele piedici în a-şi vedea fratele, nemaisperând să-l poată lua la Botoşani. După înmormântare, a fost câteva zile ca paralizată. Se confesează astfel în scrisoarea din 22 iunie 1889 adresată Corneliei Emilian: „Nu sunt în stare a vă descrie nici ce am privit cu ochii mei, nici ce am întâmpinat, de nu am fost în stare a vă scrie nimic”. Mărturia Harietei e zguduitoare şi arată că i s-au pus mari piedici să ajungă la fratele ei, deşi era îndreptăţită s-o facă. Şi mai departe: „spuneţi la toţi că nenorocitul meu frate a murit în cea mai din urmă mizerie şi moartea i-a fost cauzată prin spargerea capului ce i-a făcut-o un nebun, anume Petrea Poenariu. Să ferească D-zeu şi pe cei mai răi oameni din lume să fie instalaţi la D-rul Şuţu”.

Iată că N. Georgescu a exagerat spunând că martiriul poetului s-a făcut fără martori. Ce spune Harieta e o mărturie tragică pe care biografiile tradiţionale au bagatelizat-o cu o seninătate stupefiantă. Călin L. Cernăianu stabileşte că, în 22 iunie, Harieta e prima persoană din afara ospiciului „Caritas” care pomeneşte de numele lui Petre Poenaru, dovadă imbatabilă că ea a fost martoră, cum, de altfel, şi spune că a privit cu ochii ei. E dezolant acest nesfârşit şir de mistificări şi de măsluiri care s-au produs ca într-un cerc vicios, în anii agoniei eminesciene. Iar faptul e cu atât mai zguduitor, cu cât poetul i-a iertat pe toţi, murind înseninat de lumina Părintelui ceresc, cum atestă ultimele lui versuri, cele reţinute de Al. Vlahuţă.
”

Eminescu, aşadar, îşi asumă un program cultural, de suport ontologic autohton şi antic, amintind de cel al lui Nietzsche. Acest program, împărtăşit încă din 1882 Veronicăi Micle, într”

Cum între viaţă şi operă, la Eminescu, e o solidaritate

” Opere, XIII, p. 331.

” Zamfir C. Arbore, în „Sămănătorul, VI, 1909, pp. 531-533.

ontologică, nu e întâmplător că ipostaza cea mai grăitoare a eroilor săi este călugărul (v. Sărmanul Dionis, Cezara, Povestea magului călător în stele etc.). De altfel, gândul salvării prin călugărire nu l-a părăsit nici după 1883, ecoul acestuia răzbătând într-o scrisoare a lui Petre Missir către Maiorescu (1884). Bineînţeles, nu putea fi decât simptom de nebunie în ochii acestor oameni. Missir o lua ca pe o glumă, Maiorescu ca „alienaţie”. De fapt, toată viaţa el a trăit ca un călugăr (în sensul renunţării la vanităţile lumeşti). Dacă în 1884, poetul ar fi fost luat în serios, el încă ar mai fi putut fi salvat. Ocrotitorii lui, însă, l-au destinat tratamentului cu mercur.

Interesant că lui Eminescu i-a priit atmosfera de la Mănăstirea Neamţului, când şi-a revenit promiţător, reluând legăturile cu prietenii şi reintrând în contact cu viaţa literară, găsind energia morală să protesteze împotriva milei publice.

Şi fiindcă nu i s-a oferit nici măcar posibilitatea stabilirii într-o mănăstire, el s-a adâncit în una interioară, contrapunând-o infernului pedepsitor. S-a descoperit, în cele din urmă, voievodul Matei Basarab, mult dăruit de bunul Dumnezeu. Acest dar al Domnului era atât de cuprinzător în fiinţa lui, încât s-a întrupat în acele versuri geniale din 1889, din care Al. Vlahuţă n-a reuşit să reţină decât un catren, ultima şi cea mai desăvârşită capodoperă de spiritualitate creştină zămislită de Eminescu:

Atâta foc, *atâta aur*
Şi atâtea lucruri sfinte
Peste-ntunericul vieţii
Ai revărsat, *părinte*!

L-am ascultat pe Părintele Galeriu, la un simpozion Eminescu (Predeal, toamna lui 2000), interpretând teologic aceste ultime versuri eminesciene. A făcut-o cu profesionalism şi har, conchizând că teologii români ai vremii nu s-au ridicat până la gândul exprimat, aici şi în alte

texte, de poet. I s-a dat Iadul, dar acesta nu l-a biruit, ci a fost biruit. E chiar semnificaţia ultimă a sacrificiului eminescian primit nu pentru sine, ci pentru neamul său.

" Un alt „predilematic", Augustin Bunea, scria în necrologul din 1896 (când a murit Grama) că studiul despre Eminescu este piatră de hotar prin „hotărârea uimitoare în contra prejudiţiilor propagate în favorul lui Eminescu" şi că „va rămâne pururea un op de valoare, care stârneşte în cetitor idei sublime şi simţăminte nobile."[57] La fel de nobile precum cele din cultura de tip coca**n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,** iar mai

---

" Scrisoare către Al. Grama, 1 decembrie 1891. Apud Ion Buzaşi, Eminescu şi Blajul, Edit. Iriana, Bucureşti, 1994, p. 81. În acelaşi volum, cititorul poate găsi extrase din studiul părintelui Grama.

57 Unirea, an. VI, 1896, nr. 25, p. 196; apud Ion Buzaşi, p. 81.

n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n 1943, Lucian Blaga scria articolul De la Cazul Grama la tipul Grama,n

înainte, în 1939, Şerban Cioculescu îi viza pe continuatorii popii, numindu· Tipologia va reveni, ca o nouă „consacrare”, la D. R. Popescu, sub sintagma „galaxia Grama.”[58] Periodic, „galaxia” se reface din propria-i cenuşă.

În Saeculum, I, nr. 3, 1943, p. 91-98.

. Şerban Cioculescu, De la d-rul Grama la câţiva agramaţi de azi, v. Aspecte literare contemporane, 1932-1947, Edit. Minerva, Bucureşti, 1972, p. 593-595.

58 R. Popescu, Galaxia Grama, Edit. Cartea Românească, Bucureşti, 1984.